

906/105 DEK 263

KIRÁNDULÁS RANGUNBA.

GRÓF BETHLEN ÖDÖN

JELENTÉSE

A TRIESTI KERESKEDELMI S IPARKAMARÁHOZ.

TIT könyvtár

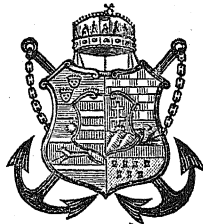
OLASZBÓL FORDÍTOTTA

Dr. Ch. F.

Fő

1590

~~4653~~

KIADTA A MAGY. KIR. TENGERÉSZETI HATÓSÁG,

FIUME, 1875.

7067860

BUDAPEST, 1875.
NYOMATOTT FANDA ÉS FROHNA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

B E V E Z E T É S.

A nagytekintetű kereskedelmi és iparkamarának tagjai elfogadták 1872. évi július 18-án tartott ülésökben Sessa lovag úrnak azon indítványát, miszerint valaki Rangun kereskedelmi viszonyainak tanulmányozására kiküldessék. Az odamenetelnek és visszajövetelnek Fedrigo F. kapitány vezetése alatt álló, Albert nevű, osztrák-magyar hajón kelle történni, mely hajó a fönnevezett úrnak tulajdona, ki egyszersmind a kiküldendő egyénnek szabad élelmezését és ellátását a hajón nagylelkűen följajánlotta.

Nekem jutott a szerencse e megtisztelő küldetésre kiszemeltetni. A hajó elindulásra készen állott Trapaniban. Nem lévén vesztegetni való időm, rövid előkészületek után átvevén az utasítást, Trapaniba iudultam.

Augusztus 28-án elvitorláztunk Trapaniból és 142 napi utazás után Rangunba érkeztünk. Lehetetlen hálával meg nem emlékezmem Fedrigo F. úrnak törekvéséről, hogy nekem ez utat kellemessé tegye.

Rangunban a külügyi miniszternek egy körrendeletét találtam, melylyel engemet az otthelyi konzulatusoknak ajánlott. Andrassy gróf Londonban is megtette a szükséges lépéseket, hogy engemet az indiai angol hatóságok mindenütt támogatásukban részesítsenek és b. Parente Salamon úr, a kereskedelmi kamara elnöke, ajánló levelet adott a ranguni osztrák-magyar konzulhoz.

Mindenütt tehát, valamint a kormány, úgy a kereskedelmi osztály képviselőitől jól fogadtattam. Az előbbiektől egészen tartama alatt fényes vendégszeretettel karoltak föl és a kívánt statistikai adatokkal szolgáltak; az utóbbiak vetélkedtek mindazon kereskedelmi utasítások- s fölvilágosításokban, melyek tapasztalataikon alapultak.

Az első 40 napot Rangunban arra fordítottam, hogy a helyi kereskedelemmel megismerkedjem. Ugyanezen czélból későbbben Mulmeinba indultam; innen visszatérvén Rangunba, márczius hóban az ország belsejébe vettem utamat. Ezen utazás alkalmat nyújtott arra, hogy a bennszülöttek kereskedelmét, iparát és földművelését közelebbről tanulmányozhattam. Előnyomultam egészen Bhamóig, Ava birodalmának végső határaig

China felé. Mandalayban igen jól fogadott a birmai király ő felsége, és pedig annál inkább, minthogy e fejedelem Angolország- és Italia kivételével még más hatalmakkal kereskedelmi szerződéseket nem kötött, s a mi monarchiánkkal ilyen szerződésre lépni igen hajlandó vala. Én azonban minden hivatalos utasítás nélkül abbéli kívánságát nem teljesíthettem saját felelősségemre és az elválásnál azon biztosításra szorítkoztam, miszerint birmán tisztviselők küldöttsége államunk részéről mindenkor szívélyes fogadtatásra számíthat és van okom azon föltevésre, hogy ő felsége rövid idő alatt ilyen küldöttséget utnak indítani szándékozik.

Visszatérvén Rangunba rövid idő múlva, t. i. május 26-án, Müller kapitány vezetésére bizott V. a. Tegetthoff nevű hazai hajóra szállottam és hat hónapi unalmas utazás után, melyet Sz.-Ilona szigetének rövid látogatása megszakított, ismét a szárazulaton kiszállottam.

Mielőtt e bevezetést befejezném, el nem mulaszthatom köszönetem nyilvánítását mindazon egyéneknek, kik engemet utam tartama alatt támogatásukkal szerencséltettek, mindenekelőtt Ashley Eden urnak, Birmania angol kormányzójának, Duncan őrnagynak, a tartomány első titkárának, Overbeck C. úrnak, osztrák-magyar konzulnak és »Mohr testvérek« nevű czég vezetőjének Rangunban, s végre Vintzens és Hollmann uraknak, nagykereskedőknek Mulmeinban.

Kirándulás Rangunba.

Általános leírás.

A Gangesentúli nagy félsziget, melyet a régiek Chersonesus aurea név alatt ismer-tek, hat jelentékeny országot foglal magában úgy mint: a bengaliai öböl most a Birma-niát nyugaton, a shiami államokat a félsziget belsejében, Kambodsát, Kocsincsinát és Tonkint keleten, Sziamot délen.

Ezen gazdag és szép félsziget nem vonta magára korábbi időkben a gyarmatosító nemzetek figyelmét azon mértékben, a mint azt megérdemelte volna. Ezeket ugyanis legelőször a szomszéd tartományokban látjuk állást foglalni úgy mint: keleten és délen a Szunda szigeteken, nyugaton pedig a testvérfélszigeten; a hátsóindiai tartományoknak elfoglalását ellenben meg sem kísértették, sőt azoknak népeivel kereskedelmi összeköt-tetéseket sem kerestek.

Ennek okai keresendőek a nagy távolságban, a félszigetnek kevésbé kedvező fekvésében, silány termékenység látszatában és a lakók harcias jellemében, melyeknek meghódítása nehéz s merész vállalatnak látszott. Igaz ugyan, hogy a portugalloknak már 1500 körül valának összeköttetések e vidékekkel, de ezek hatalmuk sülyedésével megszűntek és sem a francziák, sem az angolok, sem a hollandok nem iparkodtak őket e téren követni. — Midőn az angolok 1599-ben a keletindiai társaságot alapították, Pegu hosszadalmas belvillongások következtében a nyomornak végső szélére jutott. Nem csoda tehát, hogy a keletindiai társaság is kezdetben a félszigettől sokkal tovább keletre eső tartományokban kereskedelmét terjeszté, ellenben Irawaddy deltájával összekötte-sbe lépni elmulasztott.

Ujabb időkben azonban változott a helyzet. Egyrészt az európai ipar foly-tonosan gyarapodik, és azért aránylag nagyobb számú fogyasztokról is kell gondoskodni; másrészt a tengerentúli országokkal általában, különösen pedig a keleti Ázsiával való közlekedés javul úgy, hogy a szóban lévő félsziget nem látszik már oly távol esőnek, mint az előtt, sem oly kedvezőtlen fekvésűnek a világkereskedelemre nézve.

A csekély termékenység látszata tévesnek bizonyult be s végre kitűnt, hogy a la-kosság, melynek harcias szellemétől az előtt annyira tartottak, büszke, de mégis könnyen szelídíthető törzsekből áll.

Ily módon a félszigeten legelőbb Singaporet látjuk keletkezni mint egy új Phoenixet a régiek által üzött kereskedelemnek hamvaiból, és ezen nagyszerű emporium valamint a China és Europa közötti kereskedelmi forgalom növekedése jelentőséget kölcsönöztek e félszigetnek.

Angolország biztosítván egyszer hatalmát India belsejében, annak a bengaliai öböl keleti partjaira való kiterjesztésére is kezdett gondolni és Birmania felét meghódítá. Franciaország követte példáját, kevés ideje, hatalmába kerítvén Kocsincsina partjait.

Mind e két nemzet hódításaik fontosságát kezdi belátni és pedig nemcsak politikai, hanem még inkább kereskedelmi tekintetből, s minthogy az igazgatási költségek igen csekélyek, fényes jövőnek néznek elébe. E két gyarmat közül Birmania az, mely kereskedelmét eddig legjobban kiterjeszté és hihetőleg a félsziget jólétének központjává fog válni; erről szándékom bővebben értekezni.

Mai időkben Birmania föloszlik a tengerparti angol Birmaniára és magas Birmaniára a félsziget belscjében vagy Avára, mely egy benszülött fejedelem alatt áll. Az avai birodalom fekszik $19^{\circ} 30'$ és 28° é. sz. és 93° — 100° k. h.; területe 157,000 angol négyszög mfd., valamivel több, mint $3\frac{1}{2}$ millió lakossal. Északon magas hegységek választják el Assamtól és Tibettől; keleten határos Chinával, délen Pegunak angol részével, nyugaton pedig egy hegylánc választja el Arakantál és Cittagongtól. — Az angol Birmania hasonlít egy madárhoz kiterjesztett szárnyakkal. Közepében fekszik Pegu, nagyobb mint Alsó-Egyiptom, magában foglalva Irawaddy és Sittang völgyeit. A Negrais-foktól Cittagongig észak felé nyuló szárny, az Arakan név alatt ismeretes tartomány; a másik szárny Tenasserim, mely Salwin folyótól a tenger és Sziam között Pakchan folyócskáig terjed 10° é. szélességig. — Ezen három tartomány, t. i. Arakan, Pegu és Tenasserim összesen 93,000 angol négyszög mértföldnyi területtel bírnak közel ezer mértföldnyi partfejlődéssel és $2\frac{1}{2}$ millió lakossal.

Birmania ókori és középkori történetét sűrű homály fedi. Minthogy ezen ország távol és mintegy művelt népek bölcsőjének határain kívül feküdt, ismeretlen maradt a sok változás, melyeknek bizonyára alá volt vetve, minthogy oda folytonosan különféle törzsek, északról tatárok, majd ismét Ganges völgyéből, és néha déli oldalról is tódultak. Szakadatlan beháborúk folyhattak s nem kevésbé az idegen jövevények ellen. Az újonnan bejött néptörzsek a legyőzöttek helyébe léptek, melyeket a hegyekbe űztek.

Tudvalevőleg nehéz volna az egész földgömbön egy másik pontot találni, a hol egyenlő területen annyi faj és annyi különféle nyelv léteznék, mint épen Malakka félszigetén. E vidékekre eddig még kevés figyelem fordított, de a tudomány haladásából következtetve reményelni lehet, hogy azon sűrű fátyol, mely eddig az indochinaiak eredetét és történetét fedi, föl fog lebbentetni, és hogy azon férfiak kik utóbbi időkben tanulmányaikkal Berlint és Benarest megközelítették, Gangest is átjárják e tartományok eddig kevésbé ismert titkainak földerítésére. Általában e tartományokra nézve az emberek nincsenek egészen tisztában. Így például másokról nem is szólva, Pegu, Arakan, Birma, Tenasserim, Martaban és Ava nevei, habár minden művelt ember fülének ismeretesek, gyakran fölcseréltetnek és csak kevesen tudják, hogy Birmania az általános elnevezés. — Ez oknál fogva ez érdekes ország és lakóinak történetét részletesebben tárgyalandom, mint azt általában napjainkban kereskedelmi jelentés megengedni szokta.

Kezdetben a birmanok fővárosa Tagung vala 100 mértföldnyire észak felé Avától, melynek romjai még mai napig láthatók; azután azzá lett négy századon keresztül Prome, azután Paghan tizenhárom századon át s végre Ava, mely székváros maradt a mult század közepéig. *)

*) A birman uralkodók gyakran változtatták, különösen újabb időkben, székhelyöket. A mostani főváros egészen új, mert csak 15 évvel ezelőtt hagyta el az udvar Amrapurát s egynehány mértföldnyire északra alapította az új székhelyet, Mandalayt.

Ez ország leginkább virágzott, úgy látszik, a 11. és 12. században, a mint azt Paghannak mai napig látható nagy romjai főleg a nagy terjedelmű és elegans izlésű pagodák mutatják.

Marco Polo, ki Birmaniát meglátogatta, Min (Paghan) fővárosát, mint igen nagy fénynek székhelyét írja le. Utána a portugallok 1500 körül letelepedvén ott a martokon, első pontos adatokat szolgáltatottak ez országról. Ezek, midőn ott kikötöttek, négy külön birodalmat találtak úgy mint: Arakant, Pegut, Birmát és Avát.

Tenasserím vala Sziam birtokában, és Pegu a leghatalmasabb a négy birodalom közül. Gyakori háborúk Sziammal és Chinával jellemzik Birmania történetét a következő három században. E harcokban látjuk több ízben szerepelni a portugallokat mint szövetségeseit hol az egyik hol a másik nemzetnek.

Ez ország modern története kezdődik azon időtől, midőn lakosai az angolokkal összeköttetésbe léptek. Ezeknek ugyanis, miután Indiában hatalmukat kiterjesztették, ilyen nyugtalan szomszédal, mind a birman kényúr, előbb vagy utóbb szükségképen viszályba kellett keveredniök. Itt azonban szükséges a birman királyok dynastiájáról, az Alomprá-król (birmanul: Alunpia) valamit említeni.

1752. évben Birmania siralmas állapotban vala. A peguanok benyomulván Avába elfogták a királyt és saját fővárosukba vivén őt ott kegyetlenül megölték. Diadalmuk azonban rövid ideig tartott, mert a birmanok számára új korszak keletkezett. Reményt vesztve a jövőre, egy férfuban a népből, Mutsubu községbeli vadászban találták megszabadítójukat, ki arra lőn hivatva, hogy a birmanok hadi évkönyveit sok nemzedéken keresztül új fényre emelje. E férfiú hű bajtársak maroknyi kíséretével fölkelt az elnyomók ellen és nemcsak kiüzte azokat, hanem négy évvel később a harcot országukba vitte át és leigázta őket. Meghódította Tenasserimet is, háborút kezdett a sziamiak ellen, mielőtt azonban legyőzhette volna, megbetegedett és meghalt a nélkül, hogy a fővárost viszontláthatta volna. Ő alapítója a mostani uralkodó családnak s ő az, ki a keletindiai társaságnak Negrais kis szigetnek átengedésével a martabani öböl bejárásnál első földbirtokot ajándékozott. Utódai azonban nem sokára az angolokat ellenségeiké tették. Az egyik fél vakmerő, a másik birvagyó lévén, nem kellett sokáig várakozniok, hogy háborúra okokat találhassanak.

Alkalmat szolgáltatottak erre a birmanok sértegető tüntetései, melyeket huzamosabb időn át az arakani határokon üztek.

1824-ik évi május havában kitört az első háború a birmanok és angolok között; 1826-ik évi februárius havában kötöttett a yandaboi szerződés, melynek alapján Arakan és Tenasserim az angoloknak engedtetett át.

1852-ik évben új háború támadt Rangunban angol kereskedőkön az ottani kormányzó által elkövetett sokféle igazságtalanság és kegyetlenség miatt, melyekért a király nem akart elégtételt adni.

A következő évnek június 20-án lord Dalhousie, India alkirálya, proklamálta Pegu és Martabannak az utolsó tartományoknak, melyeket a király a marton birt, lefoglalását.

Meg kell még említenem, hogy ezen második háború csak Paghan Men király kérésre szakolt lemondása, valamint utóda, a mostani birman király béke- s igazságszeretének következtében vőn ily véget; különben az angolok kénytelenek lettek volna az egész országot meghódítani s megtartani.

A második háborút követő tíz éven át, azaz egészen 1863-ig, az avai kormány nem

akart hivatalos összeköttetést fõntartani az angolokkal és a két ország kereskedelme sokat szenvedett ez által. Mióta azonban egy angol politikai ügynök Mandalayban székel az ügyek más alakot öltöttek. 1863-ban kötött egy angol-birman kereskedelmi szerzõdés.

1867 óta különbség nélkül minden árucikkre, mely tengeren Rangunba hozatik és Avába való bevitelre van szánva 1°/_o-nyi díj állapított meg. Az angol politikai ügynökbõl és egy benszülõttbõl álló törvényszék intézi el a fõvárosban az angolok és birmánok közt fõnforgó viszályokat. *)

1866-ik évben a királynak két fia föllázadt atyjuk ellen, 1870-ben pedig föllázadt egy harmadik fia, minek következtében az ország jelen állapota kevésbbé örvendetes.

A királynak nincsen más támasza, mint népei és az eunuchok, mivel mint korlátlan kényúr örökös nemességet nem léptet életbe, s egynehány miniszternek kivételével, senkinek sem áll érdekében õt trónján fõntartani. Ezen körülmény magyarázza a gyakori lázadások lehetőségét, melyeknél a nép hideg semlegességben marad, s így egynehány ember az állammal kénye kedve szerint bánik.

Mainap azon vélemény uralkodik, hogy a király halála után is lesznek viszályok. Ez esetben az angolok beavatkozása szükségessé válnék. Miután azonban Angolországban mostan azon meggyõzõdés emelkedett érvényre, hogy már eleget bírnak s hogy további foglalások nem válnának a birodalom elõnyére, nem valószínû, hogy ez országot birtokukban megtartanak, ha új háborút is indítanak.

Birmánia lakói az indo-chinai család különféle törzseihez tartoznak, melyek valószínûleg õrségi idõkben a centralázsiai fönlapályról Salween folyó s Irawaddy keleti mellékfolyóinak mentében alászállottak. A legelõkebb törzs a birman, mely az angolok odajövetele elõtt északon az arakaniakat, a kareneket és sziamiakat keleten, és a talangiakat délen hatalmában tartotta. **)

Az arakaniak birman fajhoz tartoznak, ezekkel közös név- s nyelvvel bírnak, különben földrajzi helyzetök által a nemzet fõtörzsétõl régi idõk óta el vannak választva s arczkifejezésök, szokásaik s nyelvek az idõk folyama alatt helyi jelleget nyertek.

A shaniak Birmával határos hazájokból vándoroltak be. ***)

*) 1869-ik év november havától Bhamoban, Irawaddy mellett Ava határán China felé fekvõ végsõ városban székel szintén egy politikai ügynök. Egy évvel erre Irawaddy S. F. társulat és angol kormány között Rangunban szerzõdés kötött, melylyel az elõbbi magát lekötelezi gõzöseinek járását kiterjeszteni Bhamóig 800 mérföldnyire egyenes vonalban Ranguntól egy havi hajózással. Ezen gõzösök a teher szállítására oldalaihoz talpokat kötnek s a Rangun s Mandalay közötti utat 8—10 nap alatt teszik meg, Mandalaytól Bhamóig 4 nap alatt. A lejövetelre egy harmadon fölüli kevesebb idõt vesznek igénybe.

**) A történelem állítása szerint mindezen fajok, a karenek kivételével, régi idõkben sok századon keresztül külön országokat képeztek. A Karenek neve alatt Tenasserim folyó torkolata és Sittang folyó eredete között lakó sok törzs foglalatik össze, melyek csak nyelvben egyeznek meg. Sokan a hegyi chinaiak, az úgynevezett miautok rokonainak tartják õket. Számos törzseik Sgau, Puo és Bghai nevû három osztályra esnek szét.

***) A shaniak a nagy Tai családhoz tartoznak, mely Birmát északkeleten sziami öböltõl Assam felé és Bramaputraíig körülvézi. E családhoz tartoznak a shaniakon kívül: a laosiai és sziamiak; ez utóbbiak, habár a család legfiatalabb ágát képezik, mégis a leghatalmasabbak, minthogy valamennyi közül õk bírnak egyedül független területet, azaz a szomszéd népeknek adót nem fizetnek.

A talaingiak megnépesítették Pegut és Tenasserim egy részét, mielőtt oda a birmanok jöttek volna, a legrégebb időkben egy benszülött törzset kiszorítván, melyből az ország hegyeibe elszórt vad törzsek származnak.

Ezeken kívül van itt még számos kisebb törzs; némely írók szerint számuk 50-re megy, szerteszét szórva lévén az ország egész területén. Elszámolásuk igen hosszadalmas volna s nincs is itt helye.

Elég legyen itt megemlíteni, hogy azok ruházatukkal, nyelvökkel, külsejökkel a lakosság általános jellegének bizonyos élénkséget kölcsönöznek, és sajátosságot, a mi az idegennek rögtön szemébe ötlük.

Arakani kerület: Az arakaniak, habár a birman fajhoz tartoznak, mégis, a mint már mondva volt, látszólag azoktól különböznek.

Azonkívül, hogy inkább bronzszínűek, a jellegben is különböznek, megközelítik egy kissé az árjakat és mongolokat; társadalmi szokásokban és erkölcsökben jobban hasonlítanak India benszülöttjeihez, mint a birmanokhoz, és heves véralkatuak. Ez osztály számlál továbbá 36,000 hindust és 25,000 mohamedanust; ez utóbbiak valláson kívül kevésbé, vagy semmiben nem különböznek a benszülöttektől. Arakan hegyei között tanyáznak a mrozi, kvemai, khiungtai és kieni kis vad törzsek. Az egész osztály számlál 442 925 lakost, tehát körülbelül 24.4 minden angol négyszög mértföldön. A használt nyelvek: a bengali, hindostani és birman.

Pegu kerület: Pegu számlál 1.467.894 lakost, azaz 57 egy négyszög mértföldön legnagyobb részben birmanokat, sok talaingit, egynéhány karent, shanait, chinait, kenghit és yabaingit. A két utóbbi faj leginkább erdőkben és hegyekben lakik, és a yabangiak selyemtenyészéssel foglalkoznak. A kenghiiek a karenek családjához, tartoznak ugyan, de könnyen megismerhetők arról, hogy a nők arcukat tätovirozni szokták.

A hagyományok azt mondják, hogy a kenghiiek ezen szokást azért vették föl, hogy nejeiktől ne fosztassanak meg, kiket a birman fejedelmek gyakran elszerettek. Hogy mennyire válik a szokás az embernek második természetévé, bizonyítja azon tény, hogy, habár a tätovirozás szokása a kenghi nők közt napról napra gyérül, e fajbeli férfiak még mainap is ezen tätovirozásban bizonyos kecsét látnak. Az idegen számára azonban, habár a nők különben szép alkatuak és külsejűek, ez nem bír valami különös vonzerővel.

Peguban van még valami 6000 hindu, és a hajózó lakosság 1871-ben 106,788 főt tett ki. Az első pontos népszámlálás, melyet az angolok eszközöltek, 1855-ben történt; ennek alapján a lakók száma 491,632-re rúgott. 1871-ik évig, azaz 16 év alatt tehát a népesség 150% és többel szaporodott, mivel tekintetbe nem vétetett, mint kellett volna, a Tongu kerület, mely 79,157 lakost számlál és mely 1869—70. években Peguhoz tartozott. Ezen kerület csak ezen évben bekebeleztetett közigazgatási tekintetből Tenasserim kerületbe. Az uralkodó nyelv a birman.

Tenasserim kerület: Tanasserimben a népesség főtömege talaingiak-birmanokból és karenekből áll; Amherst kerületben van mégis vagy 30.000 mohamedánus és hindu és sok chinai. Egy csekély számú törzs, a seloniak, Mergui archipelagust lakja és halászattal foglalkozik. Ezek csak annyiban bírnak némi érdekléssel, a a mennyiben Birmania annyi törzse között ez az egyedüli, mely valami rokonságban áll a malaiakkal.

Tenasserim vándor népessége 1870—71-ben 68,155 főre rúgott; az összes lakos-

ság tett ez években 579.917 főt vagyis 12·21 lakót egy négyszög mértföldön. Ez a legkevésbé népes része Birmanának; a nagy területű tengerpart hosszában vannak vidékek, hol mértföldnyire nem találhatni élő lelket. Az ott dívó nyelvek a birman, talaingi és telingi.

Birmai birodalom. Ezen birodalom is sokféle törzset foglal magában; eddig azonban csak megközelítő bizonyossággal lehetett mindegyiknek számerejét megállapítani. És nem csak ezt, de a birodalom népességének általános számát sem lehetett eddig kellő pontossággal összeállítani. Azok, kiknek legjobban kellene azt tudniok, t. i. a mandalayi udvarnak emberei, mesés számokat említene; valószínűleg evvel az idegennek imponálhatni remélve. Én oly szerencsés valék egy udvari tisztviselőnél az országbeli házak jegyzékét láthatni, melyben a házak pontosan föl vannak véve, mint-hogy mindegyik után különbség nélkül a királynak meghatározott díj fizetetik.

Minden házra, azt föl lehet tenni, átlag 5 lakos esik; volt pedig 700,000 ház, a mi valami 3½ millió lakost adna; de a Shan-cissalweeni tartományok nem voltak fölvéve.

Az egész birodalomnak lakossága tesz tehát 3 vagy négy milliót. A lakosság fele az ország belsejében tudvalevőleg áll: birmanokból (körülbelül 1 millió), shaniakból (1½ millió), a keleti oldalon kacsinokból vegyítve shaniakkal az északi részekben.

E kacsinok tartoznak, a tudós kutatók legujabb fölfedezései szerint, ugyanazon törzshöz, mint az Assam erdeiben számos csordákban lakó singpúk, mit azon körülmény is bizonyít, hogy a birmanok és sziamiak mindkét nemzetet egy s ugyanazon név alatt ismerik. Szétszórva Mandalay fővárosnak közelében is előfordulnak a dél felé nyúló heglánczokban. Északon és északkeleten laknak még tágas területeken Birmaniának Chinához tartozó határain túl.

A nevezett törzseken kívül képviselvék Avában kisebb nagyobb mértékben az angol részekben lakó fajok is. Ott vannak a toughtasok is, kiket Gibbon a hunnok maradványainak tart, kik ez országba való bevándorlásuk óta 18. századon keresztül föntartották magukat. Ezek valamint a yenik, yenseikek és tungiok, mely törzsek szintén Avában laknak, a kerenek családjához számíttatnak.

Az assamiak és muniurok egy része háborúk következtében mint rabszolgák jöttek az országba és még mai napig e minőségben találhatók az udvarnál.

Yunnan szomszéd tartományból bevándorlott sok chinai is jön elő, kik az ott lévő mohamedánusokkal a fővárosban kereskedelemmel foglalkoznak.

Pegu síkságain a földbirtok allodialis. Az egyéni vagy családi birtok átlag nem tesz többet mint 4½ acret.

A földművelés kezdetleges állapotban van; a talaj termékenysége azonban rendkívüli. Évenként csak egy aratás van, és majdnem kizárólag rizs termeltetik.

Valamint a főnlapályon úgy a síkságban is a bambusból, néha fából épült házak czölöpökre emeltetnek, úgy hogy földszinök a talajt nem érinti.

Az örökösödési, házassági törvények, a vallás, babona, hagyományok, jellem, hajlamok és előítéletek általában ugyanazok a síkság lakóinál.

A vallás buddhismus, melyet azonban a hegyi lakók el nem fogadtak. *)

*) Nagyobb része, körülbelül 92%- az egész lakosságnak buddhaista. Valamint Indiában a buddhismus keletkezésénél bizonyos brahmaitikus színezetet von föl, és valamint Chinában a talált benszülöttök vallásával összeforrt úgy Birmaniában is e vallás, habár csekélyebb mértékben, mégis

Ezeknél nincsenek sem bálványok, sem papok, hanem a bokrok, hegyek és folyók istenségeit imádják s irodalmi nyelvvel nem bírnak mint a birmanok. *)

Utóbbi időkben sokan közülök leszállottak s a síkságon telepedtek le úgy például a karenek.

A lakók általában nyíltszívűek, szótartók s vendégszeretők; a tétlenség s túlságos élvágyuk gyengéjük. A férfiak középtermetűek, köpczösek, a nők, mint ázsiaiak szépek.**)

A szép iránti érzékök talán nagyobb, mint akármely más ázsiai népnél. Ennek bizonyítéka mind a két nemnek csinos öltözete s az egyszerű ízlésű és mégis nagyszerű műemlékek úgy mint a rangooni Sovlay-pagoda és a mulmeini South-pagoda.

Kevés nemzet becsüli annyira a grotesket és a comicumot, mint a birmanok; a bizarr ízlésű buddhistikus klastromok tetői, anagy s különös alakokban bővelkedő bejáratai amaz épületeknek különös extravagans s carrikírozó izlésre mutatnak. Ehhez hozzávéve nemes nyíltszívűségüket s vidám kedélyüket az idegennek, ki őket először látja, úgy tünnek elő, mint egy nagy gyermek-család. ***)

Az éghajlathoz képest elegendő ruházattal s élelemmel bírnak, s azért gyéribben vannak csapásoknak kitéve. Rizs, a legegyszerűbb módon készítve, csekély vagdalt zöld-séggel, sózott hal s az ismert ngapi, a mi egy neme a téstának halból s rizsből, azután a különféle tropikus gyümölcsök, s ezek közül főleg a banán és jack közönséges eledelök.

A birmanok öltözete pazzo nevű, 2 1/2 láb széles, 9 láb hosszú, sakk-deszkaszerűleg vagy csíkosan festett gyapot vagy selyemszövetből áll, melyet a bensülöttek a testnek alsó részei körül oly ügyesen tudnak körültekerni, hogy ránczokat képez; az egyik ráncz kihajtva, azt elől összetartja, külső széle szabadon marad, s elől szabadon leng;

behozatala után lassan-lassan idegen elemeket is vett föl magába, úgy a jó és rossz szellemek babonás imádását, melyet a birmanok Nat-nak neveznek. Így mondhatni, hogy a birmanok vallása valódi, de daemonologizmussal vegyített buddhizmus. Keresztény csak 37,390 van, s ezek nagyobbára karenek.

*) A birman nyelven kívül, melyet minden lakó beszél és ír, létezik ott még Ceylon szigetéről a buddhizmussal behozott pali nyelv. E nyelven a vallási könyveken kívül a kormánynak legpontosabb okmányai, ugmint törvénykönyvek, évkönyvek stb. szeszkesztetnek. A pali-nyelv az idők folyama alatt sok szót kölcsönözött a birman nyelvnek.

**) Az indochinainak fekete kondorhaja, száraz testalkata, a kaukazusi és mongol közötti testszíne, alacsony homloka, széles tompa orra, ferde fogai, kiálló állcsontjai, kevés szakála, kúpalakú koponyája, egy kissé ferdén és egymástól távol álló szemei, közepszerű fölfogása, csendes, de fölháborodásban heves véralakata van. E faj különböző ágai külön sajátosságokkal bírnak; úgy például a birman a többiekhez képest magas, szépalkatu, rózsaszínű s heves képzelmű. A shani alacsony termetű, széles vállú; arczkifejésében testvérei közül leginkább hasonlít a mongolhoz és a legiparosabb. A sziami minden tekintetben legkevesebb előnyvel bír úgy erkölcsi, mint physikai tekintetben. Az anami és ennél inkább a kocscinai magasabb, erősebb testalkatu és bizonyára szebb mint a sziami.

***) A híres Maryat kapitány így ír róluk: „Én azt gondolom, hogy mind egyforma kedélyűek s nélkülözések között is vidámak.“ Ő az angol-birman háború idejében látogatta meg őket, tehát épen akkor, midőn az ország nagy inségben sinlődött; tapasztaláson alapuló állítása tehát nagy beccsel bír. Egy más szerző szerint, kevés ország van, a hol oly kevés koldus s baj és az alsóbb osztályokban annyi függetlenség volna mint az angol Birmaniában. Hogy ha nem is lehet rövid idő alatt kincs eket, szerezni, mint azt Californiában és Australiában gyakran láthatni, mégis munkát mindig kaphatni, s két napi munkával annyit lehet szerezni, hogy abból egész héten lehet élni, valamint egy évi munka elegendő keresetet hoz két további évre.

járás közben azt néha skót módra vállra vetve hordják*) Viselnek továbbá egy rövid fehér vászon zubbonyt, s a többnyire fényes-fekete haj körül, melyet mint a nők hozsaszán s a fej tetején egy nagy csomóba kötve hordanak, selyem kendőt tekernek turban módjára vagy csak egyszerű, finom, igen fehér mosselin szalagot. A női öltözet még talán festőibb. Ennek alsó része, az ugynevezett taminein, egy különös szép rajzolatú négyyszögletes darab szövet, melyet elől úgy kötnek, hogy minden lépésnél az oldalvást álló a czombot félig láthatja; a mellet nem hagyják meztelenebbül mint az európai nők, takarva könnyű kelmékkel; a korsett atlaszból vagy selyemből való; a kis zubbony fehér vászonból való fölkötvé, elől nyitva térdig ér.

Az utcán még selyemkendőt viselnek vállukon.

Fejüket nem fődik, hanem lehetőleg díszítik a hosszú fekete, à la madonna font hajtekereseket tropikus rózsának — *amherstia nobilis* — nevezett gyönyörű virággal. Ez szép szokást, melyet a mi nőinknek is kellene utánozniok, legjobban lehet megfigyelni, ha az ember valamely birman városban korán reggel egy pagodát látogat, mert valamint minden országban, Birmaniában is leginkább a nők azok, kik a vallást legalább külsőleg megtartják.

Egyedüli rosz szokásuk, hogy dohányoznak mint a férfiak, s hogy éppen oly buzgón rágnak betelt. Szokásuknak megfelelőleg, melynél fogva sötét színeket nem szeretnek, öltözetöknél élénk s világos színeket használnak; a sárga és rózsaszín a legkedveltebbek; a fehér a gyászszín, és bizonyos sötétsárga alkalmaztatik a papi ruházatnál. Mindkét nem könnyű sandalokat visel.

A férfiak ifju években tötovirozzák magukat majdnem egészen térdig tigris- s hieroglyph-jegyekkel; arcukban nincsen ször s az úton dá h nevű fegyvert viselnek, mely alakjánál fogva szablya s kard is egyszersmind. A nőknél a fül töve kivétel nélkül át van lyukasztva, s a néha több mint fél újnyi széles repedésben nagy, súlyos függöket hordanak a gazdagok aranyból vagy borostyánkőből, a szegények üvegből vagy más alkatból.

A nő a férfiakkal ugyanazon jogokat élvezi; házasságbontások ritkán fordulnak elő. A soknejség meg van engedve, de nincsen nagyon divatban. A birmanok nagyobb része csak egy nőt bír, némelyek kettőnél többet. Az első a férj fiatalkori választottja, midön azonban megöregedett gyakran segít a férjnek egy fiatal nőt keresni, ki azonban az elsőnek engedelmeskedni tartozik.

A nők általában több tevékenységet és erélyt mutatnak a férfiaknál. Nemcsak az egész háztartásnak gondját ök viselik, hanem néha a legnehezebb nyilvános ügyeket is vezetik. A rabszolgáság Avában divatban van, de a jó bánásmód mellett, melyben a rabszolgák részesülnek, tulajdonképen csak látszólagos. A fizetéseképtelen adósnak személye a hitelezőnek tulajdonává válik, míg vagy munkával, vagy pénzzel magát ki nem váltja.

A talajnak nagy része üledéki. Maga Irawaddy terjedelmes völgye Birmaniának harmadát képezi (4500 □ mértföld); Arakan, Sittang és Salween folyóknak völgyei szintén nagy kiterjedésűek. Fontosabb hegyes vidék csak kettő van, s ezek úgyszólván

*) A nemzeti birman öltözetet elfogadták a többi fajok is, ahol azok síkságon mint földművelők letelepedtek. Kivételt képeznek a shaniak, kik kékszínű nadrágot s ruhát chinai módra viselnek s a karenek, kiknek igen festői és saját viseletök van, mely egyes törzsek szerint csak színben különbözik. A ruházat színe szerint fehér- vörös- és fekete kareneket szokás megkülönböztetni.

az ország összes síkságait körülövezik, minthogy a területnek egész hosszában párhuzamosan futnak s azt nyugaton s keleten határolják. Az egyik egy részről Irawaddy völgye, másrésztől Assam, Mussipure és Arakan között fekszik, a másik a tenger és Sziám között. Az ország keleten gránithegyekkel határoltatik, melyeknek tövében meleg források bugyognak, nyugaton Szumatrától egészen Bamree szigetig terjedő vulkan láncz által, mely vulkánok Szumatrán élénken, Barren szigetén kevésbé működnek s végre tovább északra csak sarat hánynak ki.

A legjelentékenyebb folyam Irawaddy, melyet termékenyítő kiöntései miatt Birmania Nilusának lehetne nevezni.

Forrásai 28° éjszaki szélesség hossz. és 97° 30' kel. alatt Greenwichől találhatók, honnan több mint 600 angol mértföldet áthalad, míg az angol területre ér s innen további 240 mértföldnyi útját délnyugati irányban a martabani öbölbe ömlő torkolatáig folytatja. A tengerbe tíz főágban ömlik, melyek közül egy sincs hajózásra fölhasználva; 90 mértföldnyi távolságban torkolatától jobbra és balra is elválaszt egynehány ágat, s ezen ágak, egyesülve másodrangú folyókkal, képezik a basseini és ranguni vízi utakat. Az első hajózható Basseinig nagy hajókkal a föld belsejébe 80 mértföldnyire; az utóbbi, habár szintén sok mértföldnyire hajózható, a hastingsi zátony miatt, mely apály idejében hat lábnál nagyobb menéssel bíró hajóknak járását akadályozza, nagy hajókkal csak csekély távolságra Rangun alatt járható és pedig csak azon pontig, hol a nagy folyam Pegn és Punzendoung folyókkal egyesül.

Más nevezetesebb folyók még a Sittang és Salween. Az első ered 22° 30' é. sz. a. Pounlung hegységben; torkolata ékalakú, mely oly gyorsan szélesbedik, hogy nem vehetni észre, hol végződik a folyam s hol kezdődik a tenger. Itt az ocean délnyugatról hullámainak a délkeleti irányu áramlattal való találkozásának következtében főleg a holdfázisok idejében 9 lábnyi magasságig hullámok képződnek, melyek habzó tajtékkal s roppant rohammal a folyamba tódulnak s Swegyenig, 70 mértföldnyire a száraz föld belsejében, észrevehetők. Ilyenkor ezen tömegek közeledtével a hajósoknak idő előtt a sok creek, vagyis a folyam mellékágai valamelyikébe kell menekülniök.

A Salween, melynek torkolatánál Mulmein fekszik, e helytől valamivel fölfelé hajózhatlan a számos és erős esés miatt, különbennagy folyam s hosszúsága legalább is olyan mint Irawaddy-é. E folyó, valamint Sittang is, nagy jelentőséggel bír a teakfa szállítására. Van ott még sok másodrendű folyó, mint az Arakan vagy Koladan, 3—400 tonnás hajókkal is valami 40 mértföldnyire járható; torkolatánál fekszik Akyab kikötő.

Kisebb folyóknak és természetes csatornáknak az ugynevezett creek egész hálózata fedi az országnak nagy részét, összeköti a nagy folyamokat egymás közt s lehetségessé teszi a hajóközlekedést hosszú területeken és sok irányban. *)

Az éghajlat általában meleg, tikkasztó, nedves a tengerparton mérsékelve a tenger által, s kivéve egynehány erdős vidéket, az ország belsejében sem ártalmas az európaiaknak. Rangunban, Mulmeinban a tengerparton és Hayetum- és Tongu-ban a belföldön állomásozó angol ezredek igen jó egészségnek örvendenek. A négy évi garnison tartama alatt a halandóság alig 15 per mille; a hideglelés, vérhas s bélbajok azon betegségek,

*) Igy Rangunból lehet vízi uton három nap alatt jutni Bassein alá a tenger érintése nélkül; van is egy kis gőzös, mely hetenkint egyszer ez utat meg szokta tenni. Hozzájárul még a kormány-
anak egy kis hajója, mely az európai postát hordja Rangunból Basseimba és visszafelé ugyanazon ton. Ilyenmódon juthatni Rangunból Mulmeinba is; a távolság hajóval tesz 208 angol mértföldet.

melyekben az idegenek s benszülöttek leginkább szoktak szenvedni. A cholera s főleg a himlő, kisebb-nagyobb mértékben évenként uralkodnak s az egészségi szabályokhoz nem igen szigorúan alkalmazkodó benszülöttek nagy számban esnek áldozatul e betegségeknek. *)

A délnyugati szelek május első felétől kezdve az indiai oceánból sok vízpárát hoznak magukkal; ezek Tenasserim és Arakan partjai hosszában elnyúló hegyek által feltartóztatva teljes hat hónapon át eső alakjában ellepik az egész vidéket. Ugyanezen jelenség felső Birmaniában is jön elő. Itt a tartománynak belsejébe némely benyúló hegységeknek kiágazásai sűrítők gyanánt szolgálnak a mocsárokból, az alföld folyóiból és a tengerből a nap melege által képezett párákra, melyeket a monsunok délnyugatról hajtanak. Az esőzések általában sokkal erősebbek a mártion mint az ország belsejében. **)

Avában, habár az esőzések némely helyeken igen erősek, évi mennyisége még sem haladja meg sokkal Rangun vagy Hayctum eső mennyiségét és sehol nem ér el 100".

Az éghajlat Ava éjszakai részében aránylag egészségesebb mint alsó részében, hol egyes tenger melléki pontok kivételével nagyon nyomasztó.

A hőmérő a délnyugati monsun idejében (május—október) a mártion mutat 75°—88° F.

Márcziusban és áprilisben egészen 100° F. emelkedik árnyékban. Az ország belsejében a legmagasabb és legalacsonyabb temperatura 10° nagyobb vagy 10° kisebb mint a tengerparton; deczemberi és januáriusi éjeken a hegyekben dér keletkezik. A temperatura változása 24 óra alatt gyakran 40° F. tesz.

E hőmérsékváltozások szükségképen nagy befolyást gyakorolnak a lakosok testalkatára. A monsunok rendszeren fújnak a tartomány belsejében is. A délnyugat kezdődik és végződik heves, egymásután következő szélrohamokkal, villámlással és dörgéssel. Viha-

*) Az ingyenes himlőoltás csak nem régen hozatott be az angol Birmaniában, de nem Avában. Az egészségügy a birmánoknál még kezdetleges állapotban van. Az indus orvosok számosak, de tudatlanok. A betegségnél nem csinálnak diagnoszt, hanem a betegség nemeinek megkülönböztetése nélkül a betegnek sok mindenféle gyógyszert adnak be, míg a beteg azokat bevenni képes. Azután beáll a második stadium; a beteg haldoklik. Az orvos ünnepélyes nyilatkozattal, hogy az ő részéről minden, a mi csak embernek lehetséges, megtörtént, visszavonul. Helyébe lépnek most oly személyek, melyek áldozatokkal a nartot (azaz a betegnek testében letelepedett rossz szellemeket) eltávolíthatik hiszik. Ha a beteg az alkalmazott gyógyszereknek daczára felépül, azt ezen szellemidézőknek tulajdonítják. A nőknél kárhóztos szokás uralkodik, mely meddőségöknek oka s szépségöket idő előtt megsemmisíti. Ez abban áll, hogy az anyát mindjárt szülés után nagy tűz mellé fektetik, mely tüzet a házban 15 egymásután következő napon folytonosan élesztenek. A birmánok szivesen keresnek segélyt európai orvosoknál, kikhez több bizalmuk van, mint saját fajbeli orvosaihoz.

**) Pegnban csak Irawaddy deltájában erős és esős; belsejében nem oly erős mint Arakan és Tenasserim partjain.

A következő táblázat mutatja az esőmennyiséget az ország különböző pontjain és különböző évszakokban.

Helyek :	Januariustól májusig :	Juniustól szeptemberig :	Oktobertől deczemberig :	Egészben :
Akyab	19.50	140.30	16.30	176.10
Sandoway	33.00	172.85	12.08	217.93
Rangun	19.30	25.30	—	44.60
Hayctum	12.38	26.15	2.60	41.13
Mulmein	23.15	150.55	9.75	185.45
Merqui	32.80	107.50	7.40	185.60

rok nincsenek, kivéve Akyab partján. Deczember és januárius hónapok frisek s gyönyörűek.

Nagy szélességi kiterjedésénél és a talaj különböző emelke lésénél fogva Birmania terményei igen különfélék. Legdélibb vidékén Merguiben két ritka gyümölcsfaj termesztetik: a mangostin és doorian, melyek tovább éjszakra Rangun szélességében már nem fordulnak elő. A karenek hegyes területén, mely e város párhuzamos fokán kezdődik, a pinia és rhododendron vidéke található Avában termeltetnek a mi gabonanemeink és zöldségeink; az előbbiekből Rangunba is sok vitetik ki.

Rizsen- és teakfán, ez ország főterményein kívül, találhatik gyapotfa, théa, kávé, cukor, dohány, indigo, sesam, katechu, cocca, pálma areca, banan, jack és más gyümölcsök.

Arakan éjszaki dombjainak lejtőin termő théa jobb a bengalinál; a kávé eddig csak kísérletképen kertekben termeltetett, de kitünően sikerül. A pegui gyapotból szokták a híres dakkai musselin legfinomabb fajtáit készíteni. Nem szabad kifelejtennem még a selymet, mézet és sót.

Az állatvilágban is igen sok fajt találunk: elefantokat, orrszarvuakat, pézsma állatokat, szarvasokat, bivalyokat, medvéket, tigriseket, leopardokat, menyéteket, majmokat, sündisznókat, armadillákat, fáczánokat (peacocks) és más vadat. A tenger és folyók bővelkednek különféle halakban. Az alligatorok, czápák, teknősök nagy számban jönnek elő a part közelében.

A mi az ásványországot illeti, található egy kevés ón és kőszén, valamint kevés kőolaj is az angol vidéken; Avában ellenben sokféle, igen gazdag bánya van, különösen arany, ezüst, vas, réz, rubin és nemes serpentin-bányák.

Angol-Birmania haladása.

Pegu, Tenasserim és Arakan 1862. évben egyesítették kerületek (division) neve alatt egy tartománynyá, 13 járással, Rangunban székelő és közvetlenül az alkirálytól és calcuttai főtanácsától függő főbiztosnak vezetése alatt. E tartománynak nincs törvényhozó képvisellete.*)

A tapintatos- s okosság, mi által az angol minden más nemzet fölött a gyarmatok igazgatásában kitűnik, Birmában is nyilvánul, mert kevés ország van, legyenek azok akármily termékenyek s jó fekvésűek, melyekben Európa polgárosító keze rövid idő

*) Az angoloktól British Burmah-nak nevezett tartomány azokhoz tartozik, melyek Indiában non regulated provinces nevet viselnek Ezek ugyanis, minthogy csak nem régen szereztek és a tartományba bekebeleztek, nem birnak rendezett törvényekkel, vagy mivel az erre szükséges idő hiányzott, vagy hogy a lakosság jellemét még eléggé ki nem ismerték és még nem tudják, minő törvények lesznek megfelelők, vagy mivel a népesség az új birtokosnak ellentáll: tény az, hogy mindeddig bizonyos provisorium, az ostromállapotnak bizonyos neme, áll fön, s hogy nagyobb-részt a katonatisztek egyszersmind polgári tisztviselők is. A bombayi, madrasi és bengali elnökségek helyi kormányai önhatalmilag döntenek minden fontosabb törvény fölött. Minden közigazgatási s más természetű rendeletnek, melyet Rangunban kibocsátanak, mielőtt érvénybe lép, az alkirálytól meg kell erősíttetnie.

A törvénykezési és pénzügyi törvények nem egyebek az alkirályi tanács leiratok alakjában megjelent rendeleteinek gyűjteményénél. Az andamani szigetcsoport, szánva lévén deportálási helynek, nem tartozik többé a tartományhoz, hanem közvetlenül a központi kormánytól függ.

alatt nagyobb haladást tudott volna felmutatni, mint az angol Birmaniában. Ha e haladásnak okait kutatjuk, azokat találjuk az igazságosságban, szabadságban és közbiztonságban, melyek olyan országban, hol eddig hiányoztak, meghonosítva az elrejtett sok gazdagságnak csiráit fejleszteni kezdték. *)

Midőn Arakan és Tenasserim kerületek 1826-ban legelőször angol uralom alá kerültek, igen nyomorult állapotban voltak. Az arakaniak éjszakra, a talayngiak délen, birmán iga alatt nyögtek, s ezen tartományok majdnem, mondhatni, néptelenek maradtak. Az 1826. évi háború után a peguanok reménye, hogy tartományukat az angolok megtartják, nem teljesülvén, sokan közülök angol területre vándoroltak ki. Midőn azonban 1852-ben Pegu is angol birtok lőn, Pegu gazdagabb vidékére visszatódultak a lakosok sőt ezenkívül sokan mindenféle akadály legyőzése után, Ava királyának területéről és a keleten fekvő Shantartományból is beköltöztek. A statisztikai adatok mutatják, hogy ha 1826-tól 1852-ig Arakan és Tenasserim népessége is tetemesen emelkedett, Pegu lakossága 1852 óta még gyorsabb szaporodást mutat.

Az angolok meghagyták Birmaniában a régóta főnálló szokásokat, a vallás- s családi ügyekbe be nem avatkoztak, sőt, hogy a benszülöttek érzelmeit meg ne sértsék, tiszteletben tartják azokat mindenütt, a mennyire csak lehet. Egészen annyi szabadelvűséget és türelmet tanúsítanak irántuk, hogy az öreg Europa sok népe azt megirigyelhetné tőlük. Gyakran történik, hogy valamely birmaniai törvényszéki bíró nem az indiai törvénykönyv alapján, hanem birmán patriarchális törvények szerint mondja ítéletét.

Az angolok ugyan nem csekély, de igazságos adót vetnek ki a lakosságra és a benszülötteket mindazon hivatalokra alkalmazták, melyekre azok észszerűen aspirálhatnak. **) A mi a közoktatást illeti, avval az angoloknak nem kell sokat gondolniok, mivel a gyermekeket csekély kivételekkel buddhistikus papok oktatják olvasásban, írásban és számolásban, és ezen oktatás teljesen megfelel a jelen nemzedék követelményeinek. ***)

*) A következő, a népesség szaporodását a mostani angol Birmania mind a három részének mincégységében azon időponttól fogva, mióta angol uralom alá jutott, mutató táblázat már magában véve eléggé jellemző:

Tartomány:	1825:	1855:	1870:
Arakan	100,000	364,310	447,957
Pegu	769,120	631,640	1.553,505
Tenasserim	70,000	166,563	482,022
Martaban	150,000	87,742	
Összesen	1.089,120	1.250,555	2.463,484

Pegu és Martaban 1825—1852 hazai kormány alatt állottak, Tenasserim Arakan ugyan azon időben angolok alatt.

**) Az egyenes földadó e gyéren lakott tartományban, melynek terjedelmes mivelhető, de most miveletlen, vidékei vannak, általában alacsony s a talaj minőségétől, a közlekedés könnyűségétől s más körülményektől függ. India népes részeiben a mivelte rizsföldre eső adó 6 rupiát tesz, Birmaniában ellenben nem halad meg 3 rupiát, sőt egyes kedvezőtlen fekvésű helyeken csak 4 gungot (25 kr.) tesz. Ezen csekély adó kiegészítetik azonban az úgy nevezett capitaciontax által; ez egy neme a fejadónak (10 shilling nősknél, 5 nőtlennél), mely India többi részeiben nem szedetik, valamint a rizskiviteli adó által, mely sokféle oknál fogva a termelőt terheli és az érték 40 %-nyi vámilletékének megfelel. Az állami jévedelemnek többi forrásai a gyümölcsfaternyészítésre, erdőterményekre, halászatra, a szeszes italok gyártására és eladására kivetett adók, valamint a só- és opiummonopol stb. Úgy számítatik, hogy az egyenes adóból átlag minden lakásra 10 sh. 8 p. vagyis 5 frt 25 kr. esik évenként.

***) Ezen szabadelvű kormányforma magyarázza annak lehetőségét, hogy 2 1/2 milliónyi népességet csak 5000 rendes katona képes féken tartani, és hogy 5850 □ mfdnyi területen a tengeri és

A birmánok és a többi benszülötteknek jelleméhez nem tartozik kincsek után nagyon áhítozni; sőt inkább bizonyos közönyt mutatnak anyagi érdekeiknek gondozásában; nincsenek is közöttök igen gazdagoknak mondható egyének. Az angol igazgatás mellett szól azon tény is, hogy mióta ők birják e tartományt, a nép fokozatosan emelkedni látja vagyonát és mindig több szükségét érezi az európai kézműveknek és más kényelemnek. A kis birtokosok függetlenek, és boldogulnak.

A kézi munkáért fizetett nagy bér (1 shilling) mutatja, hogy a munkásnak jó dolga van. A főikötőkben nagy számban telepedtek le európaiak és más idegenek. *)

Ismereteik, vállalkozási szellemök és a tőkék, melyekkel rendelkeznek, a rizsnek, fának, köolajnak s az ország egyéb terményeinek oly kelendőséget szereztek, minőnek az ország hazai kormány alatt nem örvendhetett volna. Különösen Peguban látszik az meg, melynek jövedelemforrásai általuk feltűnően kifejlődtek.

Dr. Mason, hittérítő, az angol igazgatás befolyásáról következőképen nyilatkozik: **) »Elmultak azon idők, midőn Pegu az arany hazájának, Irawaddy pedig az arany folyójának neveztetett. Az előbbi paddy (rizs hüvelyével) honává, az utóbbi a teakfa folyójává sülyedt. És mégis ez új állapot jobb. Az arannyal eltűnt az elnyomatás, és a drága kövekkel a hajhászók is, és ha a régi királyok palotája romokban hever is, a rabszolgá fölszabadult.«

Ezt Mason 20 évvel ezelőtt írta, azaz, röviden azután, amint Dalhousie lord, India alkirálya, Pegu bekebeleztetését proclamáta. Azóta pedig a haladás meg nem

szárazföldi utak biztonságát föntartja 5800 rendőr, kik között csak 56 európai alkalmaztatik mint tiszt, s kiknek gondjaira még 4748 fogolynak s a közrendnek őrizete a városokban van bízva.

*) E tartományban él 1256 európai, nem számítva ide a katonaságot, 3550 eurásian, 69,159 hindu, 54,731 mohamedanus, az ugynevezett suratinok és mongolok, 211 perzsa és sok chinai. A bevándorlási és kiköltözési statisztikai adatok szerint a népességnek nagy része változó, hullámzó. Egy része a ranguni és mulmeini lakosságnak India benszülöttjeiből áll, kiket a magas munkabér ide vonzott. Ezek azonban ritkán telepednek le, hanem félretéve a kereset egy részét, visszatérnek hazájukba; a legtöbben a népes, de szegény Orissába valók, India déli részén. Az avai királynak alattvalói is nagy számban jönnek le évenként Irawaddyn az aratás idejében és Prome és Myanung kerületében találnak munkát. Ezek szivesen maradnának ott, de nem tehetik azt kormányuk tilalma miatt, mely fölötte szigorú törvénnyel a nőket vonja felelősségre férjeik távolléteért s azonkívül a határt féltékenyen őrzí s nem engedi a nőknek is férjeikkel, azaz egész családoknak kiköltözését. 1870–1871. években 78,271 egyén kiköltözött, bevándorolt pedig 96,263 vagyis a vándorló népesség összesen tett 174,534 személyt. E számba beveendő a tengeren, Penangon, Singaporen keresztül vagy egyenesen hazájukból bejövő chinaiak is. Ezek számára nem létezik a kormány statisztikájában külön rovat, mivel buddhisták, a kormány a benszülöttekhez számítja őket. Akárhogyan van, ők természetöknél fogva jelentékeny szerepre hivatvák az ország jövő eseményeinél és ezt könnyen beláthatjuk, ha a kivándorlók nagy számát meggondoljuk, mely évenként a menyei birodalomból nyugat felé költözik. E tömeg évről évre tovább nyugat felé Ázsia martjain terjed, s itt, valamint Amerikában is, e csodálatos gyarmatosítók nagy befolyása már tetemesen érezhető. Kereskedelmi üzleteikben ugyan nem igen lelkiismeretesek és sok más hibájuk is van, de egészben jelenlétök a kereskedelemre csodálatos jó hatással van. Rangun s Mulmeinba, Birmania ezen kereskedelmi főhelyeire, inkább vonzódnak e kivándorlók, mint máshová, s itt a legkülönfélébb üzleteket karolják fel. Sokan gazdag kereskedők, kik rizst és más terményeket Chinába visznek ki, mások különféle munkák vállalkozói, opiumárulók, irnokok az európaiak szolgálatában, cipészek, szabók, kocsigyártók, festészek, pékek, hajósok, árusok a bazárookban, napszámosok stb. Birmania belsejében is szét vannak szórva. Valamint a martokon ugy Irawaddy mentében nincsen egy akármily keveset termő vidék, mely nem volna képes egy vagy több chinai kereskedőt felmutatni.

**) Natural Productions of Burmah. — Előszó. Rangoon II. 1860.

akadt, sőt ellenkezőleg mindinkább növekedett. Gondoljunk csak az egykori s a mostani Pegura.

A bekebelezést megelőző évben, azaz 1852—1853 a lakosság ötödrésze éhség által tönkre ment, a város és a vidék különféle csöccseléktől meg lön mételyezve, mely még a jókat is a munkától elvonta. Rangun akkor egy rakás nyomorult kunyhóból állott; mert az a kevés, a mi azelőtt főnállott, tűzvész által megsemmisült s az egynehány ezer lakos lakhelyeit elhagyta. Éppen szemben a másik parton, Dallahban, mindnyájok szemeláttára vad rablók tanyáztak, s a kikötőben vajmi kevés hajó fordult meg. Mainap akár merre nézünk, haladás tűnik szemünkbe. Az azelőtt elhagyott helyeken a lakosok száma és jóléte szaporodik s Rangun óriási lépésekkel terjed.

A város keleti részében most éjjel nappal gőzgépek zöreje hallatszik, a partok évről-évre jobban lepetnek el serény kereskedőktől, kik a rizst tisztítják s kivitelre előkészítik. Az egykori rablók helyett Dallahban hajógyarak, öntödék, gőzfűrészek raktárak stb. láthatók.

A város már 100.000-nel több lakost számlál, és sok szép nyilvános s magánépülettel díszlik. Az árúk fölrakására és kiszállítására szánt több helyen vashidakkal ellátott kikötőben mindig nagy sürgés-forgás van.

Valamely gyarmat, alapításának első idejében, mindig szükségeltet pénzsegélyt az anyaország részéről s pedig néha huzamosabb időn át. Az tehát nagy életképességnek jele, hogy Birmania nemcsak nélkülözhet ilyen pénzsegélyt, sőt hogy körülbelüleg tized óta évi budgetjében fölösleget mutat.

Az 1862—1863. hivatalos évben *) e tartomány jövedelme tett 770.000 font sterlinget, lakossága pedig 2,020.634; 1871—1872-ig az előbbi növekedett 50, ez utóbbi 25 százalékkal. Minden évben szállítatik 5 millió rupia vagy több is mint fölösleg a calcuttai központi kormányhoz, mely azt más indiai részek szükségleteire fordítja. **)

*) Az angol kormány rövid idő óta Indiában hivatalos évet hozott be, mely márczius 31-től aprilis 1-ig számíttatik.

**) Ez különben nem az egyedüli indiai tartomány, mely ezen, talán igazságtalan, terhet viseli, hogy fölöslegével a calcuttai központi pénztárnak szükségleteihez hozzá kell járulnia.

A kormány az ilyen fölöslegeket a közjónak érdekében a közlekedés javítására, öntözésre és a central-indiai, részek az ország szívében, adózásának megkönnyebbitésére véli fordíthatni. Ez eljárás politikai tekintetben és a gyarmat közérdekében talán dicséretes, mindenesetre igazolható, tekintettel a gyarmat pénzügyének nyomasztó terheire s tekintettel arra, hogy ilyen eszközök nélkül lehetetlen az általános érdek követelményeinek eleget tenni; más oldalról azonban nem mindig igazságtalan panaszkodnak oka ez az elhanyagolt tartományok részéről. Birmania példája szolgáljon annak fölvilágosítására, a mi az előtt elmondott.

Az utolsó 20 év alatt India összesen 6000 angol mértföldnyi vasúti hálózatot kapott. 1869-ben a kormány fölkarolta a már létező hálózat saját költségére, s 30 egymásután következő év alatt törtéendő több mint 9000 mértföldnyire menő kiegészítésének óriási tervét. E terv szerint Birmaniára csak 120 mértföld vétetett számba s e vonalnak, melynek Rangunt és Promét Irawaddy mentében kellene összekötni, kiépítését is halogatják, s mégis e tartomány egy évi pénzügyi fölöslege elegendő volna annak kivételére. Minő hasznos volna, mutatja már azon körülmény, hogy az a helyi hatóság a központi kormány segítsége nélkül magánpénzekkel s garanciával kezdeményezte, s mutatja azt azon érdekelttség is, melylyel az egész tartomány lakossága az indiai kormánytól e tervnek helybenhagyását várja. Meg kell jegyezmem, hogy eddig e tartománynak nincsen vasútja.

Minden évben közzétételnek Rangunban az egyes kormányosztályoknak pénzügyi műveletei, minthogy azonban egyesek közvetlenül Calcuttából administráltak, a helyi hivatalnokoknak lehetetlen a budget pontos összeállítás, mely a calcuttai központi kormánynak titka marad.

Nyilvános jövedelem és annak fölhasználásának megközelítő kimutatásai 1870—1871. évben:

Jövedelem:

	font st.
Földadó	331.945
Folyó- s tengeri halászat.	66.084
Sómonopol	5.143
Fejadó (capitation tax).	221.105
Városi házadó.	13.593
Szesz, opium stb.	98.625
Vám.	284.803
Erdő- s fa-adó	31.812
Bélyeg, törvénykezési jövedék.	47.367
Posta és távirtda.	20.601
Bizonyítványok s jövedelmi adó	21.229
Kézművek s börtönök	11.512
Tengerészet, világítótornyok.	5.584
Tanpénzek	49 ³
Különféle.	20.981
	összesen: 1,230.877

Kiadások:

	rupia
Polgári és politikai intézmények	449.259
Polgári ügyek	29.947
Törvényszékek	562.220
Börtönök	284.650
Rendőrség.	1,345.813
Tengerészet	202.427
Nyugdíjak	40.951
Tanodák	73.678
Cultus	42.803
Egészségi ügyek	145.289
Különféle	65.493
	összesen: 3,242.530

Közmunkák:

Hadügyi munkák	329.891
Földművelés.	22.510
Nyilvános épületek.	212.935
Közlekedés.	496.574
Különféle.	17.775

		rupia.
Személyi	335.537	1,415.131
A hadsereg eltartása		1,362.439
A királyi tengerészlet eltartása		125.464
Adószedés, termékeny munkák föntartása circa	1,600.000	
	összesen: 7.745.664	

vagyis egy rupiát 2 shilingbe (1 forintba) számítva, 774.566 font st.

Levonva a bevételtől a kiadásokat és a távirdára egy kis deficitet számítva, India rendelkezésére marad 1870—1871. évben 4 és fél millió rupia (450.000 font st.)

Nagy földbirtokosok, Indiában az úgynevezett zencindar-ok, nincsenek itt, hanem mindenki kap a kormánytól annyi földet, mennyit megművelni képes.

A földművelés és kereskedelem egyaránt haladtak. 1871-ik év kezdetén műveltetett 3283 négyszög mérföld, a megelőző évben 3133.

A földművelő csak bérlője az általa bírt földnek, s habár rendszeren fizetve a megállapított haszonbért, annyit szerezhet, mennyit akar, a fiscus mégis föntartja magának a jogokat s bizonyos kikötött idő múlva elveheti a földet a földművelőnek kezeiből. Jelenleg a kormány a földeket 10—10 évre adja ki; a fizetendő évi bér (assessment) a föld átadásánál tényleges megművelésének alapján állapítatik meg s ez alapon számítatik ki egyszersmind az adó is. A földművelés emelésének tekintetéből a fiscus, midőn a földeket új gyarmatosoknak adja át, igen alacsony bért vet ki, és a gyarmatosok letelepedésöktől számítva első három évben adómentesek.

A földeknek kiosztása eléggé igazságos; a mostan művelt 2,093,913 acres föl van osztva 429.244 kisbirtokra és 509.970 gyarmatos s érdektársaik közé.

K e r ü l e t	Terület angol □ mftben.	Művelhető terület angol □ mftd.		művelt acres	
		művelt	műveletlen	rizs	különféle
Arakan	18.530	656	812	357.337	39.000
Pegu	28.404	1.957	13.315	1,055.429	206.000
Tenasserim	46.730	670	21.461	321.349	114.000
Összesen:	93.664	3.283	35.588	1,734.115	359.000

Ebből kitűnik, hogy mindegyiknél az általa elfoglalt terület átlag 4.63 acres-t tesz. A bér, melyet a fiscus egy ilyen terület után földadó (assessment) fejében húz, tesz 6/14/2 rupiát s általában változik 8 annastól 5 rupiáig egy acre után. A földművelőnek fönmaradó tiszta nyeresége öt—tíz rupiára számítatik per acre.

A tengeri és szárazföldi kereskedelemnek értéke emelkedett az 1862—1863-ki 5,160.000 font sterlingről 10,778.000-re 1871—1872. évben, és jó jelnek tekinthető, hogy az mindinkább szabadul India közvetítése alól s közvetlen kereskedelemmé a külfölddel változik.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a jelenleg művelt terület nem tesz ki többet, mint az ország művelhető területének 9.3 részét, következtetnünk lehet, hogy erősebb népesség mellett jobb közlekedéssel s tágas területeknek, — melyek most mocsárok, — elárasztása elleni védelmére emelendő nagy gátak kiépítése által, a tartomány jövőben még nagyobb haladást fog tehetni, mint a minőt tett a multban, és hogy a világ gabonakamarájává fog válhatni.

Hogy ez azonban történhessék, bátorítani kellene a bevándorlást nagy mérvekben, minthogy a benszülött faj csak lassan szaporodik. E bajnak leküzdésére szolgáló eszközök, legalább látszólag, könnyen megszerezhetők. Nem is szólva Indiának más vidékeiről, Koromandel martja hemzseg a lakosoktól, kik közt az éhség néha nagy aratást csinál. Ezek azonban, valamint általában a félsziget többi lakosa, nem hagyják el hazájukat örömet, s ha el is hagyják, mint azt jelenleg teszik, midőn Mauricius-, Reunion- Ceylon-szigeteken lévő és birmaniai telepítvények megmunkálására indulnak, az csak bizonyos meghatározott időre történik, mivel mindnyájan legalább öreg korukban visszatérnek hazájukba. Még jobban lehetne e czélt elérni a chinaiak telepítése által, mivel ezek azonkívül, hogy a birmanoknál vagy hinduknál sokkal erősebb és egészségesebb faj, még szorgalmasabbak, iparra alkalmasabbak, s a czélnek főleg az által felelnek meg, minthogy rendkívüli módon szaporodnak, akárhol telepednek le.

De talán ez utolsó körülménynek tekintetbe vétele tartja vissza az angol kormányt azoknak behozatalától, mivel föl lehet tenni, hogy azok politikai okokból nem igen óhajtják, hogy a chinaiak, ázsiai nagy gyarmatjukban állást foglaljanak. A szárazföldi kereskedelmi útnak megnyitása után, délnyugatra Chinától, Irawaddy mentében, ha a chinai nemzettel bensőbb barátság kötve leend, talán az angol kormány is megváltoztatja eddigi nézetét. Ha ez megtörténik, Birmania gyarmatosításának problémája is meg lesz oldva; mert akkor a chinaiak nemcsak tengeri úton, mint eddig, a tengermelléki vidékekről fognak beköltözni, hanem Irawaddy mentében is nagy számban fognak alászállani, és azon túlnépesített vidékekről is, melyek eddig a külfölddel való közlekedés hiányában túlságos népességüket is megtartották.

Egy oly óriási folyamnak, mint az Irawaddy,*) előnyével ez országnak van kilátása, hogy a China és Europa közötti kereskedelem egyik ágának főere leend.

Már régóta beszélnek, hogy Rangun második Liverpool leend, mihelyt a szárazföldi összeköttetés azon tartományokkal is megnyílik, melyeket eddig az európai kereskedelem a malakkai félsziget körülhajózása és a veszedelmes chinai tengernek átmetszése nélkül nem érinthetett, visszafelé nyugati irányban 2000 mértföldet vagy többet is csatornákon vagy szárazföldön menve. Mennyivel rövidebb leend az új út!

Mostan a suezi csatorna megnyitása után Manchester a maga készítményeit 4 hét alatt Rangunba küldhetné, melyek innen 900 és több mértföldnyire hajózható folyókon gőzösökkel vitetnek majdnem a chinai határig egy néhány mértföldnyire, közvetlen szomszédságába Yunnan, Sechuen, Queicho, és Quangsi tartományoknak, melyek népesek és gazdagok és iparuk, jó theájuk, selymök és érczgazdagságuk miatt ismeretesek.**)

*) Irawaddy minden időszakban, tapasztalás szerint, hajózható egészen Bhamoig 3—5' mély járatú gőzösökkel, 600 angol mértföldnyire egyenes vonalban torkolatától, 900 mértföldnyire mentében. A folyam márcziusban kezd emelkedni s emelkedik folytonosan szeptemberig. Ezen, vagy a következő hónapban, miután a vízállás 37—40' magasságot ért, ismét apadni kezd. Gyorsasága 4—5 csomót tesz óránként. A zátonyok és sekély helyek folytonosan változtatják helyzetüket, s alsó folyásában vannak oly helyek, hol a folyam partjait évről évre egy vagy több angol mértföldnyivel is keskenyebbekké teszi vagy kiterjeszti. Így például Henzadah városa, mely évek előtt Irawaddy partjain feküdt, most attól három mértföldnyire van. Szerencsére mindezen meder- és partváltozásoknak maga az ár váj és föntart egy, a legalacsonyabb vízállásnál is gőzösökkel hajózható csatornát.

**) Azon előnyökre nézve, melyeket ez új út nyújtana Saturday Rewiew 1868. aprilis 11-én következőképen nyilatkozik:

Az eddig főnforgó nehézség azonban igen sok, úgy mint:

- 1) A chinaiaknak, velők született ellenszenve az európaiak ellen és a kérdés alatt lévő útoni kereskedelemnek általuk támasztott akadályai.
- 2) Yunnan tartománynak, a panthay muszulmanok a chinai kormány elleni hosszadalmas háborúi által okozott állapota
- 3) A chinai birodalom és a birmai királyság határain lakó számos független és zavargó törzsek létezése, melyek a területökön menő utat rablásaikkal nyugtalanítják. *)

The end to be gained is a total diversion of the trade with China from Shanghai and other chinese ports to some port in our territory. Still more the substitution of Rangoon or some port in the Bay of Bengal for the Chinese ports, would shorten by nearly one third the voyages of our theships, diminishing pro tanto the expense of freight and other charges. — It is a final and decisive consideration that the part of the voyage to be saved — namely in the chines seas would be most dangerous for our ships in the event of the maritime ware.

Dr. Williams „Throug Burmah to Western — China. N. Blackwood et S. 1867.“ című könyvében mondja: „Negyven millió ember várakozik arra, hogy angol kelmékbe öltözködjék, kész ezért selymet cserébe adni; a bányák európai módra művelve, sokkal többet adhatnának, mint eddig.“ — Előszámlálja azután mindazon árucikkeket, melyeknek mult időben volt s részben mai napig is kelen-dőségök van e vonalon, s melyek egyenes, jó összeköttetés mellett egészen nagy forgalmat képezhetnének. Ezek volnának: kőszén, vas, réz, ólom, ón, ezüst, arany, drágakövek, higany, wismut, kén, arsenik, márvány, nemes serpentin, borostyánkő, só, kőolaj, thea, opium, selyem, gyapot, rhebarbara, mosusz és más illatszerek; sezam, catechù, indigo, zab, gabona, jaggery, épületfa, lakk, festékek, elefántcsont, pávatollak; sonka, méz, szőnyegek, papiros, és mazolt tárgyak. Ezenkívül szalmakalapok, gyufa, pipa, kész ruha, vasedények, mogyoró, füstölt sertéshús stb.

A nélkül, hogy oly optimisták legyünk, mint az említett lap, és a nélkül, hogy a vetélkedésre az Irawaddy-út és a már létező Yantsekiang-vonal közt gondolnánk: mégis föl lehet tennünk, hogy az hivatva van arra, hogy az Europa és a mennyei birodalom azon részei között, melynek a chinai kikötők hatáskörén kívül fekszenek, s eddig egy rőfnyi angol kelmével nincsenek ellátva s ez úton nem is lesznek, — való átmeneti kereskedelemnek szolgáljon. És valóban Yunnan hasonnevű tartomány fővárosának (é. sz 25° 10' kel h 102° 50', mely Londontól számítva a kérdésben lévő kereskedelemnek központjává válnék, távolsága egyik vagy másik úton tenne:

I r a w a d d y n :	mfd.
Londontól via Gibraltar és Suez Rangung	8795
Ranguntól via Irawaddy Bhamoba	900
Bhamótól szára földön Yunnanba	400
	összesen : 10 095
Y a n t s e k i a n g o n :	mfd
Londontól via Gibraltar és Suez Shanghai	10 600
Shangaitól via Yantsekiang Suchauig	1 500
Suchautól szárazföldön s csatornákon Yunnanig	300
	összesen : 12 400

*) Ezen panthay-ok Yunnan chinai tartománynak lakói, valásra nézve muszulmanok, 20 évvel ezelőtt föllázáltak kormányuk ellen; azon időt használták föl erre, midőn a taipingok nagy forradalma már magában annyit adott a chinai kormányynak. Számra nézve kevesen, mindamellert harczias szellemök ésvallási fanatizmusuknál fogva erős pártot képeztek a tartományban A többi chinai lakói e tartománynak, békés jellemű s félénk kereskedők, nem szállhattak velők szembe valószínű kilátással sikerre. A lázadók annyira vitték, hogy több évig főnálló saját rendes kormányt állíthattak föl, mely azonban némelyeknek állítása szerint csak tiszta katonai volt I. Soliman nevű császárjuk Talifuban, a tartománynak második nagy városában lakott. Yunnanfüt nem bírták bevenni s ez maradt a chinaj kormányzónak székhelye. Azt mondják, hogy fegyverbe állítottak majdnem 200 000 embert.

1873. év aprilis havában, midőn esetleg Bhamoban valék, chinai tisztviselők küldöttségével találkoztam, melyet a yunnani kormányzó Mandalayba a birmai királyhoz a lázadók teljes megsemmi-

4) A birmai királynak az angol kormány ellen táplált ellenségeskedése. E király szerződés által kényszerítve, mindennek, a mi az idegenekkel való kereskedelmet illeti, nyilván kedvez. De a reformok előli félelem, mely egy ázsiai, félig művelt kényúrnál nagyon természetes, az obscurantismust, melyben népét tartani szükségesnek véli, veszélyeztető ujitások előli rettegés, s végre az angolok iránti gyűlölet, kik egyik tartományt a másik után tőle elragadták, ezek okai annak, hogy ő minden ellen titokban intriguál, a mit a haladásnak barátjai segélyével kivinni szeretnének.

Nincs azonban s nem lehet a fölött semmi kétség, hogy ezen út valamikor meg fog nyílni. Az akadály csak ideiglenes, és korunk az emberi haladásnak, a népek jólétének s művelődésének ellenálló akadályok leküzdésére irányzott ellenállhatlan törekvése leküzdí, eltávolítja azt is.

A szárazföldi kereskedelmi útnak, mely a bengali öblöt összekösse Chinával, érdekes kérdése már gyakrabban volt szellőztetve Indiában és angol parlamentben. Ennek kivitelére időről időre készített tervek igen számosak, és számosak egyszersmind a javaslatba hozott vonalak is. Semmi kevesebbről nem volt már szó, mint mozdony és lóvonatú vasútról. Jelenleg azonban nem találkoznak tőkepénzesek, kik hajlandók volnának pénzüket ily vállalatba fektetni. Álljon azonban a dolog akármiképen, az általános érdekeltség, mely megindította a kérdést, bizonyítja annak kivihetőségét valamikor.

Az említett vonalak volnának:

- 1) Az, melyet Stephenson ajánlott, Calcuttából Yunnanfooba Manípooré-n és Bhamó-n át.
- 2) Rangunból Bhamóba Irawaddyn, azután szárazföldön Yunnanfooba.
- 3) Rangunból Avába Irawaddyn, innen az utóbbi időben a panthayoktól használt, régi Theinné-úton és tovább Yunnanfooba.
- 4) Rangunból Maywé-ba Irawaddyn, s innen Kianghungon át Esmok- és Kantonba. Ez út Salween és Kambodse folyókra akadna mentében.
- 5) Mulmeinből Kionghungig Salween folyó mentében.
- 6) Rangunból szárazföldön Kianghungba stb.

sítésének hivatalos üzenetével küldött volt. A mint későbbben más forrásból is megtudtuk, Soliman fővárosában körülzáratván, önmaga vetett véget életének; példáját követték a többi főnökök is. A föllázadt lakosság azután irgalom nélkül fölkoncizoltatott, a mi ezen végső kegyetlenséggel viselt háborúban gyakran megtörtént. A chinaiak s panthayok nem kegyelmeztek egymásnak. Ha az egyik hadviselő fél valamely várost bevett, nagyja apraja kardra hányatott. Hogy megmutassam, mennyire természetesnek látszott nekik a hadviselésnek ezen módja, Sladen őrnagynak tanúságára hivatkozom, ki a calcuttai kormánytól, most 6 esztendeje annak, egy kereskedelmi útnak kikutatására China felé küldve lévén, Momeinig hatolt s jelenti, hogy a lázadók ezen városának Tasakone nevű parancsnoka, harczias de a mellett sympathikus és szabade vü férfiú, csapatjait előtte dicsérte, hogy egy, akkori időben hatalmukba sett ellenséges városnak egész, még ahhoz védtelen lakosságát fölkoncizolták. A szerencsétlen Soliman császárnak egyik fia utolsó időkben Rangunban lakott, hova őt atyja küldte volt az angoloktól segélyt kérni. Szép ifju vala nemes vonásokkal, gazdag fényes öltözetben, minő a panthayi tisztéket és főnököket díszíté, félig chinai, félig mohamedán. Az angolok vendég szeretőleg fogadták, de szép szavaknál, egyebet nem adtak neki, mert ők az egész háború alatt semleges politikát követtek. Most azonban miután az egésznek vége lett a panthayok leveretésével, bizonyára évdíjat fognak számára kivetni s valamely indiai várost székhelyül kijelölni. A többi részleteket hozta e forradalomnak jó leírása Revue des deux mondes 1870. évi aprilisi füzetében 670. lap következő cím alatt: „L'insurrection musulmane en Chine et le royaume de Tali.“

Ez utóbbi vonal, mely indítványzója után Sprye-útnak is nevezetik, úgy mint a Stephenson-féle, legalább részben szemle alá vétettek az angol kormány rendelete folytán, s hosszabb ideig az előbbi mellett volt a közvélemény.

Sokan azonban nem bírták fölfogni, miért lett valamennyi közül a legdrágább vonal kiszemelve, miután ez szárazföldön és eddig kevésbé ismert vidékeken vezet, holott egyrésről Irawaddy, másrésről Jantsekiang sokkal jobb s czélszerűbb vonalt jelölnek. E két folyam torkolatai 4000 mértföldnyire esnek egymástól, azon pontok azonban, honnan kezdve hajózhatók, csak valami 500 mnyire. A multnak története maga az utóbbi vonal mellett szólott, mert a rajta menő árúk értéke 20 év előtt 5 millió forintot képviselt. Ezen forgalom csökkent a panthayi forradalom által okozott kereskedelmi pangás következtében, és mivel a panthayok, kiknek kezeiben az a csekély forgalom megmaradt, öszvér karavánjaikat inkább a hosszú, de biztosabb úton Theiméből Mandalayba vezetni szerették. Most azonban a panthayi forradalom leveretése után a forgalom Bhamón keresztül ismét növekszik.

A kormány beszüntette 1867. a Sprye-vonalnak bejáratását és 1868-ban Sladen őrnagy vezetése alatt egy expedítiót szerelt fel, hogy Bhamón át Chinába hatoljon. Ez kedvezőleg nyilatkozott e vonal fölött, kiterjedt kereskedelemre teljesen alkalmasnak nyilvánítva azt. Ennek következtében egy politikai ügynök állítatott fel Bhamóban és az Irawaddyn, Bhamó és Rangun közt egy havi közlekedés gőzhajóval nyitott meg. A kereskedelem akadályainak egyrésze tehát el lett távolítva; hátra van még a sokkal nehezebb s fontosabb feladat t. i. a chinai kormány részéről az erkölcsi, a chinai nép részéről pedig az anyagi támogatásnak megnyerése. Eddig csak kevés angol iparcikk nyitott magának utat Bhamóból Yunnanba. Némely birmán árucikk, úgymint: nyers gyapot és jade-kő voltak az egyedüli nagyobb jelentékenységű árúk, melyekért csere útján arany, selyem, réz, arzenik, higany és thea vitettek be. 1872—1873. évben sok európai só szállítattott Rangunból Yunnanba.

Az említett utak képeinek kiegészítésére meg kell említenem, hogy utolsó időkben a francziák is megkísérlettek szárazföldi közlekedést nyitni indo-chinai birtokaik és China között. 1867-ben M. de Layrée és Garnesből, egészben 25 európaiból és 100 katonából álló küldöttség útnak indult Saigon-ból. Ez számtalan nehézségek között Kambodse mentében Talifoog hatolt. Innen Jantsekiangig jutván e folyón lement Shanghai-ba így egy körutat fejezve be, melyet még egy angol sem tett meg.

A Kambodsét nem találták alkalmasnak a hajózásra számos esése miatt s evvel elenyészett a francziák reménye a belfölddel közlekedésbe léphetni. *)

A közlekedés érdekében általában sokkal előnyösebb lett volna, ha az ellenkező áll be, mert akkor az angolok versenyzési vágyból minden erejüket megfeszítik, hogy ők is utat nyissanak.

Ezen ügy iránt táplált nagy, de eddig meddő érdekelttség tetté vált volna és a kormánynak, az avai királylyal és a chinaiakkal netalán támadható viszály előli félelmet leküzdötte volna a nemzeti nagyravágyás, hogy őket a francziák felül ne mulják.

Az eddig elmondottakból lehet következtetni, hogy az út megnyitásának kérdésével, ha nem is tett oly gyors haladást, mint kezdetben remélték, nem hagyott fel sem az angol kormány, sem a kereskedelmi világ; jó előjel az is, hogy a jövődö iránt táplált várakozások többet ígérnek, mint valaha.

*) Lásd „L'exploration du Mikong, Revue de deux Mondes 1869—70.“ és Garnes művét.

Az ország terményei.

A vegetabilis, főleg a földmivelési és erdészeti termények az ország főjövedelemforrásai. A többi valamennyi csekélyebb jelentőségű u. például az állatországi termények, melyek a lakosokra nézve különös jövedelmi forrást nem képeznek; a házi állatok egyedül a földmivelésre használatnak. *)

Az ország különösen éjszaki részében, igen gazdag ásványokban kivéve a kőszenet, mely nem jó minőségű. Az ipar, habár némely ágaiban kifejlődve, ha a lakók miveltségi fokát tekintjük, a külföldi kereskedelemre nézve csekély, vagy semmi jelentőségű.

A birmán földmivelés nagyon kezdetleges, valamint az alkalmazott segédeszközök, ugy a mezei munkák végzésének módjára nézve. **)

Nagyobb munkásság és jobb segédeszközök mellett a termékenység fokoztathatnék, de a földmivelő kerül minden nem okvetlenül szükséges munkát. Az alkalmazott eke rossz, az igavonó marha nagy fáradságra nem képes, ugy hogy annak faját vagy tökélyesbíteni vagy más erősebb fajjal kellene helyettesíteni. ***)

Ennek kivételére azonban hiányzanak az akaraton kívül még a pénzeszközök is. Altalában stabilismus s a régi szokásokhoz való ragaszkodás, mely a keletázsiai népeket jellemzi, ezen nemzetnél is található és földmivelésében felismerhető. Anélkül, hogy pessimisták volnánk, biztossággal állíthatni, hogy a míg a birmán önmagára van ha-

*) Kivételt képeznek a tengeri- és folyó-termények. A tengerpartok és folyamok rendkívül bővelkednek mindennemű halakban s a birmánok, habár vallásuk tilt bármely állatot is megölni, nagyon kedvelik a halászatot.

**) 1872. évben az angol Birmániában következő létszáma volt a házi állatoknak: Tehén és ökör 521,424, kos és kecske 14,819, sertés 89,107, bivaly 469,689. Ez utóbbiaknak száma növekedett 1871 óta 30 ezerrel, a mi jó jel, minthogy az által a földmivelés gyarapodik. Arról is van szó, hogy az angol kormány a bivalyok fajának nemesítésére egy intézetet akarna emelni, s nincs is abban kétség hogy, ha ez jól vezetetik, a lakosság hasznára fog válni. Eke van ott 235,207, szekér 140,368, hajó 60,326.

E tartományban nincsen ló kis, de tüzes ponies benszültött fajtájának kivételével, melyeknek száma 6,722-re rúg. Sok munkánál, főleg erdőben és gőzfűrészknél 1,098 elefánt alkalmaztatik, melyek részben Siamból vitetnek be.

Avában az egyes házi állatfajok körülbelül ugyanazon arányban képviselvék; számuk azonban egészben kisebb, mivel a nép kevésbé jól bírja magát s a földmivelésnek nincs oly kiterjedése. A kormány azonkívül szigorúan fentartja a buddhista törvényt, mely bármely állatot megölni tilt. Az angol birtokban ez nem áll. Volt alkalmam Pegu népes városainak vásárpiazzain jól ellátott mészárszékeket láthatni, melyek körül minden reggel minden osztályú birmán vásárlók csoportosultak. A marhah s növekvő kereslete következtében egy idő óta Irawaddyn Avából az angol Birmániába vágómarhát kezdenek csempészni.

**) Ekébe bivalyt szoktak fogni, ezek azonban, különösen a meleg évszakban, nem tűnnek meg nagy fáradságot. Az ökröket, melyek nagyobbára kiscsajók, leginkább szekérbe szokták fogni. Egy idő óta azonban, fájdalom, az európai marhavészhez hasonló epizootia (állatragály) kezd mutatkozni; s ez ugy látszik meghonosul. Ez 1866—1867. évben az arakani földmiveseiktől 500,000 f. st. értékű házi állatot ragadott el. A birmánok gazdasági szerszámai ósdiak s csekélységbe kerülnek. Egy szekér, egy eke, egy borona, e kettő utóbbi egészen fából, 15 rupiába kerülnek, egy kasza 3 rupiába. E szerszámok a d á h nevű késsel, minőt minden benszültött bir, képezik az egész házi szükségletet. A kertekben használnak még egy, valami két ujnyi széles kapát és egy fejszét; mindkettő egyrupia értékében.

gyatva s míg oly rendkívül szelid égálnak örvend, mint most, és oly termékeny földnek, mint jelenben, a földművelési viszonyok is ugyanazok maradnak. *)

Szerencsére azonban az angolok jótékony befolyása a szükséges újításokkal a földművelés terén nem sokára érezhető lesz; más oldalról a birmán, habár rest s munkára nem igen alkalmas, mégis lényeges tekintetben különbözik a testvérnepektől; több érzéket s több ügyességet mutat ugyanis a dolgok gyakorlati megítélésénél és valamennyi közül legelőbb karolja fel azon újításokat, melyeknek hasznosságáról első tekintetre meggyőződik. Lehet tehát reményleni, hogy a reformok, melyeket az angolok most behozni megkísértenek, jól fognak gyümölcsözni. Ha a földművelési viszonyok egészben nem is fognak javulni, a minek természetszerűleg; inkább a lakosok önkénytes hozzájárulása, mint az idegeneknek erőlködése által kell történnie, mégis a termékenység növekedését és ez által a népesség anyagi jólétét fogják előmozdítani.

A fogyasztási főcikknek középértéke az angol részekben a következő:

Tárgy:	Mennyiség v. szám:	É r t é k:		
		rupia	ann.	piast.:
Rizs	per maund (80 ang. ft.)	2	2	—
Gabona	» »	2	11	9
Olajtartalmú mag . . .	» »	4	9	—
Kender	» »	5	—	—
Belföldi gyapot	» »	7	6	—
Tisztított s nyers cukor	» »	6	7	—
Só	» »	1	3	9
Dohány	» »	12	—	3
Indigo	» »	6	13	—
Catechú	» »	3	—	—
Cardamoma	» »	25	—	—
Teakfa	1 tonna	50	—	—
Lovak (ponies)	1 darab	157	—	—
Tehén és bika	» »	68	—	—
Kecske	» »	9	13	—

*) A magaslatokon a földművelésnek „thounghia” nevű, igen primitív neme van még szokásban. Ez abban áll, hogy minden évben egy darab erdőt, megégetvén a fákat, planiroznak, hogy gabonát vagy más termelhessenek. Falvaik helyét gyakran változtatják a szerint, a mint a szomszéd vidékek határa kimerül.

Világos, hogy míg e nomád szokások tartanak, a lakosok anyagi viszonya nem igen fog javulni. E hegyi lakók távolabb eső törzsei mindeddig vad s független állapotban élnek. Meg kell azonban jegezmem, hogy a legvadabbak is gyapottermeléssel foglalkoznak s önkészítette erős szövettű s tarka színezettű öltözetet viselnek. Lehet reményleni, hogy most az angol kormány alatt szokásaikat megváltoztatják, annál inkább, mivel a kormány, féltve erdeit, melyekben a thounghia-szerű eljárás nagy pusztításokat visz véghez, egynehány év óta a fontosabb erdőségek körülhatárolásához lát; ezeket fentartott helyeknek nyilvánítva, a thounghiát szigorúan tiltja.

A kormány minden tőle kitelhető módon gátolja a rendszert, egészen azonban meg nem akadályozhatja, minthogy elhagyott vidékeken ez a lakosok egyedüli fentartási módja. E rendszer azért is oly nagyon destructív hatású, mivel az egyszer megművelt talajt legalább öt esztendeig kell parlagon hagyni. Természeténél fogva jelenlegi kiterjedését az ily területnek pontosan nem lehet kiszámítani; a földművelés statistikájában szerepel 1867—68-ban 103,712 acres, 1870—71-ben pedig 126,248 acres.

Tárgy:	Mennyiség v. szám:	É r t é k:		
		rupia	ann.	piast.:
Kos	1 darab	10	—	—
Elefánt	» »	987	—	—
Bivaly	» »	60*)	—	—
Igavonó ökör	» »	52	—	—
Hal	per seer	—	6	4
Vas	per maund	14	—	—

A kézi munka bére ingadozik az angol területen 1 shilling 6 d. és 4 sh. között egy napi kézműves-munkáért, és 6 d. — 1 sh. 6. d. közt a földműves munkájáért; a városokban rendszerint 1 shillinget fizetnek a napszámosnak; aratás idejében azonban egy közönséges munkásnak díja 2—3 shillingre is felszáll. **)

E munkabérek, habár még mindig fölülte nagyok, mégis kisebbek, mint minőket a mult években szoktak fizetni, s a népesség folytonos szaporodásával mindinkább apadnak.

Rizs (*oryza sativa*, birmanul: saba) majdnem kizárólagosan termeltetik s igen sok némben fordul elő, melyeknek megjelölésére a benszülöttek külön neveket bírnak. A termelés módja kezdetleges. A földet nem hagyják soha pihenni, mint nálunk, hol minden harmadik vagy negyedik évben a vetéssel fölthagynak, vagy egyenlő időközökben a magot változtatják. A rizs évről évre ugyanazon talajban termeltetik; trágya gyanánt szolgál egyesegyedül az aratás után fenmaradt növények elégetéséből származott hamu.

Ezen és más hiányok pótoltnak azonban a talaj kiapadhatlan termékenysége és a természettől bőkezűen juttatott öntözés által. ***) A bevetett rizs és az aratáskor nyert mennyiség úgy viszonylanak mint 1 a 40-hez.

A rizs az eddig viz alatt álló mezőn júniusban vettetik; novemberben történik az aratás; közvetlenül arra s ott helyben a mezőn kiválasztatik a kalászhóla a paddy, és pedig nyomtató bivalyok segítségével. Az eladásra szánt paddyt hajókra rakják, melyek azt folyók és csatornák (creeks) egész labirintusán át a legközelebbi vásárpiacra, többnyire a legközelebbi tengeri kikötőbe, szállítják. A közép termés 1400 angol

*) Husz évvel ezelőtten egy bivalynak értéke Tenasserimben 30 rupia volt, úgy mint egy pár ököré; a marhatenyésztés emelkedésével nagyobb kereslet következtében az érték is emelkedett úgy, hogy mostan az aránylag népesebb Prome- és Mayannung kerületekben egy bivalyért 90, egy ökörért 80 rupiát is fizetnek.

**) Avában a bér alacsony, a mi természetes, miután ott munkást nem igen keresnek. És még alacsonyabbnak kellene lennie, ha itt a birmanal veleszületett tétlenség legerősebben nem virágozék; a bizonytalan vagyon lustává, tétlenné teszi az embert, és minthogy a lakosok idejöknek nagy részét ingyenes kényszer-munkákban a pagodák, paloták körül, melyeket a király vagy a miniszterek építtetnek, töltik, a rendelkezésre álló munkások száma elég csekély.

***) Statistikai adatok szerint 1872-ben az angol részekben csak 30.072 mesterségesen öntözött acres vala, s ez is magánosak költségére. Avában, a hol az szükségesebb, nagyobb mérvekben is történik. Ha meggondoljuk, hogy Peguban sok termékeny, természetesen öntözött, de parlagon heverő föld van, nem fogjuk a kormányt vádolhatni, hogy az öntözési munkálatokat elhanyagolja ott, hol szükségesek volnának.

Az egyedüli, az előbbihez némileg hasonló munka, melyet az angolok eddig véghez vittek, a Myannung kerületben Irawaddy partján emelt töltés, mely egy tágas mocsáros területet mivelhető talajjá átváltoztatott.

fontra számittatik acre-kint, termékenyebb helyeken, úgy mint Prome- és Myannung kerületekben 2500 fontra, Tavayban ellenben, Thayetumban és Avában nem többre mint 850 fontra.

A rizstermelésre szánt terület tett 1872-ben 1.733,815 acres-t az angol Birmaniában és egy millió körül Avában. A közép termelés utolsó években tett 20—25 millió mázsát angol Birmaniában, 8—10 milliót Avában.

Angol Birmania a termelt mennyiségnek $\frac{2}{5}$ -ét szokta kivinni különféle tartományokba, Ava ellenben szükségleteinek fedezésére évenként kisebb-nagyobb mennyiségű rizst Pegúból visz be. Avában a földek nagyobb részben Irawaddy vagy a többi nagy folyamoknak közvetlen szomszédságában fekszenek. Angol Birmaniában ellenben a szántóföldek jobban szét vannak szórva s egynehány év óta Irawaddy völgyében a földmívelésnek gyarapodása észlelhető, míg Arakanban és Tenasserimben megállapodás van. Ennek oka az, hogy Pegu lakói mindinkább a rizstermelésre adják magokat. 1852 előtt, midőn benszülőtr kormányuk szerfölötti és szeszélyes zsarolásainak kitéve valának, csak saját szükségletöknek megfelelő rizsmennyiséget termelének; mióta azonban a rendezett angol igazgatás alatt állanak, lassan növekedett bennök a bizalom. Most Arakan és Tenasserim lakosainak példáját követve, mindig jobban karolják fel a rizstermelést. E változásnak másik oka abban keresendő, hogy Peguba, mely termékenyebb és több s könnyebb közlekedési eszközzel rendelkezik, mindenfelől a népesség csődül. A földmivesnek több kilátása van itt, mint a többi tartományokban terményeit eladhatni, minthogy a közel fekvő Rangunban a kereskedő házak évek óta a termények e nemeit folytonosan s nagy mennyiségben keresik.

Az angol kormány bölcsen intézkedett, midőn tekintettel az említett körülményekre, mindjárt kezdetben, azaz 1852. évben, Rangun városát Peguban az akkor felállított tartományi kormánynak székhelyül választotta. Ez által Pegu a külföld irányába kedvezőbb állásba jutván a gyarmatosítási irány új lendületet nyert valamint a földmívelés is általában. — Rosz termésnek évei nagyon ritkák.

Az egész tartomány forró égöv alá esik s tudva van, hogy ezen földöv alatt nincsenek nagy légváltozások.

Irawaddy folyamnak termékenyítő kiáradásai minden évben rendszeren ismétlődnek. Néha ugyan az esőzések későbbben állanak be, ennek azonban nincsen más következménye, mint hogy későbbben vetnek. Nagyobb befolyása van ennek a közegészségi állapotokra, a mennyiben olyankor ragályos betegségek támadnak és a kereskedelemre, minthogy a rizs későbbben jut kereskedésbe s annak következtében az európai piacokra is későbbben érkezik.

A rizs ára változik minősége, termelési hely és kereslet szerint. 1871. évben 80 fontos maund Sandoway vidékén 2 s 6 d., Rangunban ellenben 5 s. 1 $\frac{1}{2}$ d. került. Középre az egész tartományban 4 s. 3 d., az előbbi évben 4 s. 5 d. volt. Avában még inkább változnak az árak a hely szerint; a nép általában olcsóbban kapja; az évi bevétel csak a király számára szól, ki avval katonaságát és hivatalnokait ellátja.

Néhány évvel ezelőtt (1866) megkísérették Rangunban a gazdasági egyesület kertjében a karolinai rizsnek meghonosítását; mondják, hogy a kísérlet sikerült, hanem gyakorlati sikerét még nem látni.

Az alföldi rizsen kívül, melyről eddig szó vala, van még hegyi rizs (mountain rice.) Ezt termesztik a hegyi karenek s valami 40 fajtát különböztetik meg. — Csak száraz tala-

jon aprilisben vetik s némely faja már augusztusban aratásra érett. Sokan ize miatt többre becsülik az alföldi rizsnél; azt vélik azonban, hogy nem olyan tápláló, mint emez s azért csekélyebb áron is árulják. Színezete változik az elefánt csont-fehértől kormfeketéig. Az utóbbi nemből a karenek igen egyszerű módon kenyeret készítenek. Egy öblös mozsárba rizst tesznek nagymennyiségű sesammagot keverve közzé. Két aszszony törő azután felváltva e keveréket nagy ébenfasúlyokkal, míg tészta lesz belőle, melyet asztalra kivesznek és az egész család eszik belőle, keleti módra ülve körül az asztalt és kardot használva kés gyanánt.

Van még egy más készítési módja, mely főleg az utasra nézve nagyon kényelmes. Bizonyos mennyiségű rizst tesznek ugyanis a fiatal bambuscsonék üregébe, egy kis vizet öntenek rá és a nyílást becsinálják. Ezt azután pörkölik, s vajjal és sóval ebből igen izletes ételt készítenek. A karenek e célra csak két bambuscsonemet használnak, melyek a rizsnek édeses és gyöngéd izet kölcsönöznek.

Pegu és Martaban partjainak hosszában lévő maremnák tele vannak a vad-rizs bizonyos nemével (wildrice)*) E vidékek minden évben elárasztvák, s azt mondják, hogy ama növények a viznek növekedésével szintén emelkednek s mindig a viz felületén maradnak. Ezen tulajdonságánál fogva annak behozatalát Sittang folyón Swegien lakóinak ajánlotta Bredmore őrnagy, mivel vetéseiket nem egyszer teszi tönkre a magas vízállás. Arakanban a kieni törzs termeszt a vad-rizst szeszgyártás kedvéért.

A többi gabnanemek, valamint általában minden más növénynek termesztése a rizséhez képest igen csekély. Ugy például a czukornád csak 4000 acres-nyi területen termesztetik az is nagyobbára Arakanban. A czukornádat nagyobbára nyers állapotban emésztik föl s csak ritkán gyártanak belőle czukrot. A benszülöttek által használt czukor a palmira-pálmából (borassus flabelliformis) nyert czukoraljnak bizonyos silányabb neme. Amherstben, Mulmein közelében, néhány évvel ezelőtt létezett egy nagy czukorgyár, melynek gyártmányai Londonban magasabb áron keltek, mint St.-Mauritius szigetnek terményei. A roppant munkabér, melyet az ültetvényeken alkalmazott benszülötteknek kellett fizetni, tönkre tette a vállalatot.

A gyapot és olajmagok termelése legelterjedtebb a rizsé után. Mindakettőre nagyobb gondot fordítanak Avában, mint az angol részekben; a termelés azonban a király szeszélyétől függ, ki azt majd támogatja, majd megint gátolja.**)

A hinghunghati gyapot meghonosításával 1870. évben tett kísérlet nem sikerült. — A termelt gyapotnak nagy része az otthelyi gyártmányokra használtatik föl, jó nagy része pedig kivitetik Chinába és Európába.

Dohány helyi szükségletre termesztetik. Minősége, Arakan északi részeiben lakó némely törzs termelését kivéve, silány. E cikk roppant fogyasztásának fődözésére évenként sok dohányt szoktak bevinni Indiának Orissától délre fekvő kikötőiből.

Igen kívánatos volna Birmaniában valamely rostnövénynek ültetése nagyobb mérvekben. Eddig még csak kísérletek történtek; úgy például Akyab környékén 200 acrest kenderrel vetettek be, mely igen jól sikerül. Ava régi városnak közelében igen el

*) Ezen növény alkalmasint a növénytani zizania aquatica, azaz: ugyanaz, mely nagy mennyiségben előjön az északamerikai tavakat környező mocsárookban.

***) A király vásárol gépeket, gőzhajókat stb. európai kereskedőktől és legtöbb esetben terményekben, főleg gyapottal és catechúval fizet. A szerint, a mint az egyik vagy másik árucikk a ranguni piacon jobban kél, alattvalóinak a gyapot vagy catechu termelését parancsolja.

van terjedve a nagyon hasznavehető *urtica nivea*, mely szép, erős rostjával egy idő óta magára vonta a gazdák figyelmét. Minek ültetése mások fölött tanácsos volna, az a juta.

A sok millió gunny-zsákot, melyet most a calcuttai gyárak szolgáltatnak, és melyekben a rizst szállítani szokták, az országban lehetne készíteni. Birmania vállalkozó házai közül nem egy alapított volna már juta-ültetvényeket és gyárakat, ha őket a kézi munkának magas bére, mely kétszer oly nagy, mint Bengáliában, minden ilyenmő vállalattól vissza nem riasztaná.

A belföldiek nagy mérvben természetnek oly növényfajokat, melyek a külkereskedelemre nézve nem bírnak érdekekkel, hanem csak a mindennapi fogyasztás czikkeit szolgáltatja. Ezek között kétségkívül első helyet foglalnak a pálma különböző nemei. Az egyiknek levelei (*dwarf palm*) a háztetők készítésére, a másikéi (*corypha talieraet elata*) írópapiros gyanánt szolgálnak. A *palmira*-pálma (*borassus flabelliformis*) koronájából *toddy* nevű nedvet sajtolnak, melyből *jaggery* cukoraljat nyernek. A kokus-pálma (*cocus nucifera*) adja az ismert gyümölcsöt, a *betel*-pálma (*areca catechu*) pedig szolgáltatja a *betel*-diót, melynek gyümölcsét szájban tartani és rágni szokták.

A házak körül sok gyümölcsfa található, úgy mint: banánok ananas, jack, mango és Tenasserim déli részeiben *manjostino* és *dorian* (*durio zibethinus*.) Ez utóbbi az idegennél émelygést okozó büzt terjeszt, a *benszülöttek* ellenben roppant árat fizetnek érte.

Gondot fordítanak még gyógyhatású és illatos növényekre is; ez utóbbiak közül kiemelendő, a *betel* (*piper betel*.) A birmánok különös előszeretettel ápolják a *piper*-*betel* ültetvényeit, melynek levelei, úgy mint a *betel*-dió a fönnemlített célra szolgálnak.

Az ország növényi terményeinek tárgyalását befejezem azzal, hogy a terjedelmes erdőségek műveléséről teszek említést. Eddig valami 150 különböző fanemet találunk itt, melyek közül sok keménysége, rost képződése vagy finom színezete által kitűnik és sokféle célra igen alkalmas.

Azt gondolják azonban, miszerint e szám a különféle nemek valódi számának felénél kisebb. *) E fanemek közül eddig Európában csak a *teak* ismeretes és ebből a helyi kereskedésben is csak kevés faj. Abban azonban nincs kétség, hogy a mint az erdőségek lassankint hozzáférhetőbbek lesznek és a fának szállítása meg fog könnyebbítettetni, a leghasznavehetőbb nemek Európába is be fognak hozatni.

A *teak*-fa (*tectona grandis*), melyet egy német tudós tropikus tölgynek elnevezett, s melynek vidéke a két indiai félszigetre, Sumatrára és egynehány más Sunda szigetre kiterjed, Birmania sok tartományában nagyon gyakori.

A malabari parton is található két s több ezer lábnyi magasságban a tenger színe fölött. Birmaniában is legjobban szereti a magasabb helyeket; előfordul azonban mélyebben fekvő helyeken is, úgy mint a folyók partjain. **) E fa megnő ugyszólva mindenmő talajon kivéve, a hol a víznek nincsen lefolyása. A talaj minősége különben nagy befolyást gyakorol a fa minőségére és alakjára és csak egy különös minősége a talajnak, minő a *yomahi* és *punlungi* hegylejtőket földi, elősegíti kiválóan e fa fejlődését.

*) L. List of Specimens of some of the woods of British Burmah by Dr. Brandis, Rangoon 1862.

**) És ez nemcsak ez esetben mondható, hanem a birman virány egész elterjedésére nézve állíthatni, hogy egy bizonyos vidéknek éghajlata megfelel a tulsó part 2000 lábnyira magasabban fekvő vidékének.

Itt látjuk a teakfát egész nagyszerűségében magas, nyulánk s tökéletesen hengeralakú törzsével, miáltal hajóépítésre annyira alkalmassá lesz. E lejtők talaja szilárd, száraz anyagból áll, homok nyomaival és palarétegekkel. *)

Mondják, hogy ezen teak-erdők még silányak azokhoz képest, melyek az angol területtől északra fekszenek, és melyek Sittang s Salween mellékfolyóinak, valamint Meinam mentében és Bangkok mellett elterülnek. Általában lehet mondani, hogy a birmán birodalom Siamország és a karenek területének fája sokkal magasabb s szabályosabb törzsszel bír.

Éltének első éveiben a teak-fa igen gyorsan nő. Ez első kor után kezd gyarapodni inkább terjedelemben, mint magasságban; legnagyobb kifejlődésének korában, midőn körülbelül 80 éves, 80—100' magasságot, és azonfölül, ér el tövénél hat lábnyi vastagság mellett. **)

Különös tény az, hogy a teak-fa egyedül nem foglal el soha egész erdősegeket. Mindig csak más fanemek, melyek gyakran nagyobb számban képviselvék, társaságában található. — Különben gyönyörű látványt nyújt; levele sötétzöld színű, hosszúsága 4". A fának több jó tulajdonsága van, melyeknél fogva sok és különböző célokra alkalmas. ***) Mandalay fővárosnak némely zárdájában 80 lábnyi magas, nagyszerű teakfa-oszlopok tartják a középső kupolákat s félszázad mulva is egészen épek. Indiában most vasuti talpfának kizárólag teak-fát használnak. Birmaniában minden jobb módú benszülöttnek és európainak házai teak-fából készülnek. Főleg azonban hajóépítésre alkalmas, mivel minden éghajlatot eltűr; nemcsak könnyű, erős, szépszerű és sűrű, hanem rostjaiban van bizonyos anyag, mely a bevert szögek megrosdásodását megakadályozza. †)

*) Mily nagy befolyást gyakorol a talaj minősége a fa fejlődésére, az erdészeti osztály meg-hagyása folytán Tharawaddy (Peguban) erdészeti kerületében tett következő észleletekből látható.

	Megvizsgált fák száma:	Átlagos kor 6' kerület mellett:
Alföldi erdő; talaj: üledéki homokos agyag	3	55
Alacsony dombon álló erdő; talaj: vékony, kemény agyréteg homok fölött	15	153
Alacsony dombon álló erdő; talaj: könnyű homokos agyag homokrésekkel	21	94
Alacsony dombon álló erdő; talaj: könnyű agyag	15	127

**) Találtak már fákat sokkal nagyobb dimenziókkal is; azoknak azonban 200 és több éveseknek kellett lenniök. A Peguban talált legmagasabb fa 106' magassággal bírt az első ágig. A teakfa gyorsabb fejlődésének egyik példáját észlelték Pungdehben Peguban. 1869 találtak valami 25 teakfát, melyeket egy elefántvadász 1858 ültetett volt. Nagyjából 50 lábnyi magassággal és a tőnél 2' 11" átlagos vastagsággal bírtak; a legvastagabbnak kerülete 3' 7" tett.

***) A teak-nek nemcsak fája, hanem a mint utóbbi időkben bebizonyult, levele is hasznavehető. Azt találták ugyanis, hogy leveléből barna biborszint, különböző fokozatokkal, lehet sajtolni.

†) Midőn Mulmeinban voltam, alkalmam volt egy egészen teakfából 30 év előtt ugyanott készült régi hajónak szétszedésénél jelen lehetni. A hajó tetsőbből kihúzott keresztvasak egészen ujaknak látszottak, mintha csak akkor jöttek volna kovácsműhelyből. Mulmeinban és Rangunban virágzott egykoron a hajóépítészet. Az első helyen készítette Dunbar híres hajógyáros flottájának legszebb hajóit. 1830—1857 Mulmein gyáraiból 130 hajó, 300 tonna átlagos teherképességgel került ki és Rangunban épültek e század első felében hajók 50,000 tonna együttes teherképességgel. Egynehány év óta azonban megszűnt ez iparág és pedig a kézi munkának folytonosan emelkedő díjai, valamint az Európából bevitt vas és réz felszállott ára miatt; a hajógyárak tulajdonosainak ez iparág folytatása most lehetetlenné vált.

Az egyedüli ellenség, melynek támadásait a teakfa ki nem állja, a szú, mely itt talán számosabb, mint akárhol másutt. Egyedüli módja a hajó biztosításának ellene, a ketős boríték. Mondják azt is, hogy ha a szú már a hajóba benyomult, legjobban lehet azt tőle megszabadítani a hajónak megkönnyítése által, hogy az aequatorialis nap forró sugarai a szút kiirtsák.

A teakfának sűrűsége és szilárdsága igen változik azon vidékek szerint, melyekben e fa előjön. *)

Általában mondhatni, hogy a birman teakfa jobb mint a malabari, minthogy aránylagos fajsúlyuk és hajlékonyságuk úgy viszonylik, mint 43 és 45 valamint 900 és 850.

Irawaddytól nyugatra gyéren fordul elő a teakfa, **) annál gyakrabban azonban a folyónak tulsó partján Ranguntól kezdve a térítöntúlig. Itt az erdők, főképen a 1000—2000' magas Yomoh-láncznak és más alacsonyabb hegységeknek, melyek mintegy amazok folytatását képezik, lejtőit borítják.

A Peguban fekvő erdőségek a leggazdagabbak, melyek, minthogy jól kezelvék, jövőre sokat ígérnek.

Egy másik teakfaterület van a 3—7000' magas Tunlung hegyláncz keleti lejtőin és a Sittang folyó mentében. Kezdődik pedig közel a tengerhez, a vörös karenek vidékének egy részét borítja s a birmán shanok földjén keresztül huzódván, végződik valami 40 mértföldnyire délkeletre Mandalay fővárostól.

A harmadik területet képezik Salween folyónak jobb partján és Gain, Attaran, Tunghin mellékfolyóinak mentében Tenasserimben fekvő erdőségek. Az utolsó ötven évben kapzsi europai s birmán vállalkozók nagyban elpusztították ezen erdőket, úgy hogy azokat majdnem kimerülteknek tekinteni lehet; a nagymennyiségű teakfa, mely Mulmein kivitelében szerepel, a sziami és ezekkel határos még gazdag erdőkből ered. ***)

*) Igy például a fajsúly változik 40 és 50 közt, a breaking weight 190 és 289 font között. Breaking weight alatt értendő azon súly, mely egymástól 3' távolságban álló támaszra fektetett 4' hosszú 1' □ vastag darabot eltörni képes. Utolsó időkben Peguban tett kísérletek constatálták azon különös ténytet, hogy zöld állapotban vágott fa szilárdabb, mint az olyan, mely két évvel azután vágott, miután tövén a szokásos bemetszés történt. A kísérletek ugyanis azt bizonyították be, hogy első esetben az ellentállási erő (breaking weight) 272 1/2 font, másodikban pedig 250 font.

**) Arakanban teljesen hiányzik a teakfa épen ugy Tenasserimben is délre a 15 é. sz. foktól. A teakfa nem szereti a közvetlen tenger melléket s csak egynehány mértföldnyire a belföldön kezd előfordulni.

***) Ismeretes, hogy a sziami birodalomnak éjszaki részében, főleg Meinam folyó felső medrének nyugati partján, nagy bőségben találhatik a teakfa. A nevezett folyón úsztatják azt Bankokba valamint Salweenen s némely mellékfolyóin Mulmeinba s pedig a szerint, a mint az illető erdőségek e közlekedési utak egyikéhez vagy másikához közelebb esnek. Az erdőségeket minden rendszer nélkül irtják, azért is évről évre rettenetesen fogynak. Tartoznak pedig a kis főnökök, vagyis, ha jobban tetszik, fejedelmeknek birtokához, kik legalább névleg a sziami királynak fenhatósága alatt állanak Czimekben gazdagok, valóságban azonban szegények lévén, kereskedelmi üzleteikben nem épen lelkiismeretesek gyakran meg nem tartva a mulmeini kereskedők iránt elvállalt kötelezettségeket. Történt már olyan eset is, hogy egy s ugyanazon fát két vevőnek is eladták. A kárvallott hiába, vagy csak csekély sikerrel fordul a mulmeini hatóságokhoz, minthogy sem ezek sem a calcuttai kormány nem állanak Sziammal diplomatai összeköttetésben s annál kevésbbé e főnökökkel. A felmerülő pereket a londoni Foreign office s annak bankoki ügynöke utján kell vinni. Utolsó időkben még számos rablóbanda keletkezett, melyek a faüzletet egészen bizonytalanná teszik.

Az erdőmivelésnek rendszere a legutóbbi időkig nagyon tökéletlen vala, s még mai napig is az a sziami és birmán erdőkre nézve. Ennek következtében az erdők évről évre satnyulnak és egy néhány év múlva a mulmeini és ranguni piacok nem lesznek képesek annyi teakfát szolgáltatni, mint eddig. Mily nagy fontossága az erdők föntartása a két kikötő teakfakereskedésére, abból tűnik ki, hogy a Mulmeinban és Rangunban eddig áruba bocsátott teakfamennyiségnek két harmada (80—100 ezer tonna) ama erdőkől jön.

Az angol tartományban évek óta erre nézve egy hasznos intézmény áll fön, t. i. az erdészeti osztály. E hatóság kezeli a tartomány elfoglalása idejétől kivétel nélkül az angol kormány birtokát képező erdőket.

A teak és más fanemek mivélése kétféleképen történik :

1. Az erdészeti osztály ügynökei által a kormány részére,
2. magán erdőbérlektől az erdészeti osztály fölügyelete alatt.

Az utolsó erdészeti statisztikai kimutatások szerint 1872. év végén a tartományban létezett 1.020.000 első osztályú *) teakfa ugyanígy olyan fák, melyek 4' magasságban a talajtól 6 és több lábnyi kerülettel bírnak, s azt gondolják, hogy az erdők legkisebb károsítása nélkül évenként azokból 45—50 ezer tonna (a 50 köbláb) jó minőségű teakfát lehet nyerni. Hasonló, ha nem nagyobb teakfa mennyiséget, mint a szomszéd országok bevitelét véve számításba, 100 ezer tonnának tekintélyes száma az, a mi évenként a mulmeini és ranguni piacra jön.

Az utolsó években áruba bocsátott mennyiség nagyobb volt, átlag t. i. 120.000 tonna; 187¹/₂. 150.534 tonna. Csak a legjobb minőség (first class marketable timber) azaz az említett mennyiségnek egy negyede hozatik Európába és ²/₅-e helyi használatra fordittatik.

A teak-en kívül van még sok más, a benszülöttektől különféle célokra használt fanem; ezek közül soknak europai piacokon is volna keletje, a mennyiben bútorkészítésre, esztergályos munkákra, ágyualjakra, szivarszekrényekre volna alkalmas. Az angol kormány látván ennek jövőben való jelentőségét, elrendelte az értékesebb fanemeket tartalmazó kerületek elválasztását s már most is kaphatni sok fanemet a kormány raktáraiból, de csak kisebb részletekben s aránylag magas áron.

Másdrangú termények úgy mint olajok, gummi, mézga és tanninfajok stb. találhatók nagy bőségben. Csak a legfontosabbakat akarom itt említeni.

A közép Irawaddy mentében a benszülöttek készítenek nagy mennyiségben catechù-nak (cutch) nevezett, Európába való bevitelre szánt anyagot. Ezen catechù acacia catechù és mimosa catechù-ból való extract s festő gyárakban használtatik.

A törzsnek levágatása után fehéres külső fája egész óvatossággal leszedetik és annak belső színes része kis darabokra vágatik. E darabokat azután vas katlanba vagy egy nagy agyagedénybe tevén, annyi vizet öntenek bele a mennyi befedésökre szükséges. Ezt azután addig forralják míg a viznek fele ki nem gőzölgött; erre a forgács kiszedetik, a nedv azonban tovább is forraltatik, míg bizonyos szilárdságot elért. Azután levelekre kitéritetik és miután a levegön jól kiszáradt, darabokra vagdaltatik s úgy vitetik piacra. **)

*) Az erdészeti osztály rendelete folytán tett észleletek azt bizonyítják, hogy egy másodosztályú (4' 6" kerületben) fának 24 évre van szüksége, hogy felsőbb osztályba soroltathassék.

**) Egy szorgalmas munkás készít évenként 150—200 viss catechùt. Az által, hogy a fát nem vágják oly kis forgácsokra mint kellene, 100 % catechù kárba vész.

A benszülöttek azon anyaghoz, melyet rágnak, vegyítik a catechúnak egy finomabb nemét mint a mely a kereskedésbe jön s azt a föntleirt kezelésnek kétszeres vagy háromszoros ismétlésével nyerik.

Az évi cutch-készítés Birmaniában tesz valami 250 ezer cwt.

A sticklack, mely a mint mindenki tudja, a peccétviasz készítésénél alkalmaztatik, a homopterák családjához tartozó *cocens laccae* nevű rovarból készül. E rovar gyakran található a ficus különféle nemeinek ágain készített sejtjeiben. Lerakván tojásait, a rovar meghal. A benszülöttek a sticklack-kal borított ágak keresésére indulnak és 3—6" hosszú darabokra vagdalván azokat, az árucikket piacra viszik. A karenek azt állítják, hogy a sticklack szedésére legalkalmasabb a nyugat-déli monsun ideje, s hogy akkor egész fák borítvák vele; ez azonban véleményök szerint csak valami 14 napig tart, azután rögtön megszűnik. A Rangunba évenként behozott mennyiség átlag 10 ezer cwt. tesz.

A garciniák két faja adja a gummiguttát, mely azonban nem oly finom minőségű, mint a cochinchinai garcineából Sziamban készített, s inkább kitűnő fénymázgyártásra alkalmas mint festékre.

A faolaj, melyet *diptero carpus* különböző fajaiból, főleg pedig *diptero carpus laevis* nagyszerű, 120' magas, 9—12 vastag, a birmán erdőkben igen elterjedt fából nyernek, igen fontos termék.

Az indiai gazdászati és kertészeti egylet jelentése szerint a woodoil tulajdonképen balzsam, mely destillálva illó olajat ad, mézgaaljat hagyva hátra. Vegyi összetétele azonos a copaiv-bal-zsaméval, s azért nemcsak a gyógyászatban, hanem azon iparágakban is használható, melyekben most a copaiv-balzsam alkalmaztatik. Nyerik pedig azt következőképen:

Fejszével vagy birmán késsel a fatörzsben egy 6" mély s valami egy lábnyi széles lyukat vágnak s ebben tüzet raknak. Az által a fa rostjaiban tartalmazott olaj oda szivárog és e célra oda állított durva agyagedényekbe bőven folyik. Az így nyerhető mennyiség jelentékeny, közvetlenül esőzés után 6 és több gallon. Könnyen belátható, hogy a fa az által sokat szenved, a benszülöttek azonban azt tartják, hogy a miatt nem vész ki. Mindamellet beteges külsőt nyer, s ha ama műtétet két vagy háromszor rövid szünetekben rajta véghez viszik, elhal. Az olajat a benszülöttek kenőcs gyanánt használják köszvénybetegségekben és gyúanyagnak. Tekintve a nagy famennyiséget, ez olajból sokat lehetne előállítani, ha Európában nagyobb keletje volna.

Nagyon hosszúra kellene ezen leírást terjesztenem, ha a birmán virány még előttünk ismeretlen*) terményeit elősorolni akarnám; szoritkozom a lakosok iparának és az ország ásványgazdagságának megemlítésére. A főiparág gyapotszövetek gyártásában áll helyi szükséglet számára és kézi fonadékból. Irawaddy partjainak hosszában egész vidékek vannak, melyeknek lakói kizárólag ez iparággal foglalkoznak. E kézművek rövid zubonyokból állanak férfiak számára és női szoknyákból. A catechü készítése sok egyént foglalkodtat, Prome vidékén pedig a nád- és bambusból fénymázos szép tárgyakat készítenek, melyek egészen Singaporeig kivetnek, va-

*) Így a kákasűrűkben és a fák árnyában erdőkben található nagy mennyiségben disznóvénnyek ugy mint: orchideák s harasztok, melyeket Európában a kertészet kedvelők nagyra becsülnek.

lamint csiszolt arany- s ezüst-edényeket. Az építészet nem tökéletes, kivéve a pagoda- és zárda-építészetet.

Kevés ország gazdag ásványokban annyira, mint Birmania, valamint más oldalról kevés ország van, hol a kincsek annyira volnának elhanyagolva, mint itt. A főbbek volnának: kőolaj, ón, borostyánkő, serpentin, rubinok, safirok és ezüst.

A kereskedelemnek általános állapota.

A földrajzi helyzet s a termények természeténél fogva, Birmania három irányban nyithatott kereskedelmet, azaz, terményeivel csereviszonyba léphetett három országcsoporttal, t. i. India különböző országaival, Malakkával, Chinával s végre Európával.

India szomszédságánál fogva mindig nagy befolyást gyakorolt e tartomány kereskedelmi viszonyaira. Calcutta, Bombay és Madras tényleges összeköttetésben állanak a birmán kikötőkkel; s hogy mai nap Birmania a világkereskedelemben részt vesz, azt köszönheti e három piacznak, melyek, mióta a tartomány angol birtok lőn, ottani fiókintézményeikkel legelőször jelentékeny forgalmat megindítottak. Nagyon természetes, hogy ezen piaczkok első időkben a külfölddel, névszerint Európával való kereskedelmének közvetítői valának; most azonban ezen felsőbbbségökből sokat veszítettek, miután Rangun egyenes összeköttetése Európával a suezai csatornán keresztül megkönnyebbült, s a kézművek, valamint a többi európai iparczikkek leginkább ezen utat választják.

China nem lévén képes roppant lakossága számára elegendő élelmi szert termelni, már huzamos idő óta rendszeren Birmaniából szokott rizst szállítani, s még rendkívüli drágaság idejében is, úgy mint: 1864—65. és 1865—66. években, e czikk kivitelét egészen absorbealta. Singapore szintén még néhány év előtt is sok czikket, úgy mint: cutch-ot, lakk-mézgát, rizst stb. Birmaniából szokott venni, s azoknak nagy részét szállította azután Európába. Ez most már megszűnt, minthogy a nevezett czikkek egyenesen az európai piaczkokra szállíttatnak.

Általában lehet mondani, hogy Európával való kereskedés volt az, mely összehasonlítva más irányokkal, utolsó tíz év alatt leginkább gyarapodott. Azonban még nagyobb gyarapodásra is képes.

Hajózás és szállítmányok.

A londoni kereskedők speculatióból évenként vagy kétszáz vitorlás hajót szoktak bérelni oda- s visszamenetelre Indiából. E hajók indulnak Európából szeptember—november hónapokban, s visznek köszenet, vagy valamely általános terhet valamely délatlantikus, vagy indiai óceánnál lévő kikötő számára; azután valamely birmán kikötőbe szállanak, hogy magukat a bérlőtől megjelölt kereskedőnek rendelkezésére állítsák, és hogy rizs-szállítmányt vegyenek az európai utra.

Most nagyobb gyorsaság kedvéért sok ily hajó üresen is indul valamely birmán kikötőbe való egyenes rendeltetéssel. Utolsó években hasonló odamenetel- s visszajövetelért 3.10—4.10 font sterlinget fizettek egy tonna után. A rizs, teakfa stb. Birmaniából Európába való szállítására szánt vitorlás hajók teherképessége 800—1000 tonna az új osztrák-magyar jegyzék szerint, a gőzhajók, melyeknek használatát rizs-szállításra utóbbi időkben fölkapták, teherképessége még nagyobb. Azon hajókon kívül, melyeket, mint mondva volt, londoni alkuszok odamenetelre s visszajövetelre bérelnek, van még ugyan azon célra Birmaniában letelepedett európai kereskedők által használt, bizonyos

számú hajó, s végre szükség esetében Indiának szomszéd kikötőiben mindig található rendelkezésre álló hajók, melyek teherszállítók hiányában igénybe vehetők.

A birmán kikötőkből Európáig fogadott vitorlás hajóknak fizetett bérletek utóbbi időkben következők valának:

Rizs és cutch egy 20 m. tonnája után 2.10—4.— ft. st.

Teakfa és pamut 50 köblábnyi tonna után 3.5 —4.15 » »

Ha valamely hajónak rendeltetése helyeül nem az egyesült királyság, hanem valamely kikötő Havre és Hamburg között lett kitzúve, 2.6 shillinggel kevesebb fizettetett minden tonna után; valamely középtengeri kikötőbe (via Gibraltar) ellenben 5 shillinggel több. A gőzösek közönségesen 5—10 shillinggel többet követeltek minden tonna után mint a vitorlás hajók. Néha a többi világrészek számára is kedvező szállítási bérletek ajánlatnak, úgy például, China számára a rizs-szállításért 1.15—2.15 ft. st., teakfáért 3.15 ft. st. minden tonnáért; a dél-amerikai kikötőkbe (nyugati oldalon) rizsért 4—5 ft. st. egy tonna után.

A birmán birodalmat évenként látogató hajók pontos nemzetiségi adatainak hiányában egyszerűen csak azt mondom, hogy azoknak jó fele angol, s hogy pár év óta az olasz lobogó ott nagyon erősen van képviselve, (1872. valami 60, 1873-ban több mint 200.) Osztrák-magyar hajó az utolsó tíz év alatt évenként 3—4 volt ott, 1873-ban 12, köztük egy gőzös.

A következő rovatokból kivehető Birmania 1871—72. kereskedelmi évben bevitt és kivitt főárucikkeinek mennyisége és értéke.

Bevitel 1871—72-dik évben.

Árucikkek	Súly- vagy számegeység	India kikötőiből		Európából és India kormányának alá nem vetett ázsiai kikötőkből	
		Mennyiség	Érték rupiákban	Mennyiség	Érték rupiákban
Betel-dió	maund	146,650	9,66,093	17,498	51,224
Gyapot-fonadék	font	910,052	9,28,196	23,68,183	24,79,782
Quincailléria-árúk	rupia	—	14,064	—	1,84,431
Metsző eszközök	»	—	1,34,717	—	17,812
Gunny-zsákok	szám	5,444,414	17,17,329	53,055	10,543
Gyapot-szövetek	darab	476,434	19,16,152	13,31,880	40,10,566
Selyem-szövetek	»	404,653	16,53,307	2,24,153	12,14,440
Gyapjú-szövetek	»	19,439	3,39,961	1,55,793	4,40,827
Nyers selyem	font	4,560	28,546	1,26,829	5,08,552
Szesz	gallon	9,114	62,753	54,840	3,59,070
Bor, sör.	»	15,109	62,460	3,26,408	6,01,381
Czukor	maund	7,018	85,400	19,149	1,68,886
Dohány	»	110,369	13,07,821	820	34,202
A többi elő nem sorolt áru	rupia	—	40,03,928	—	39,90,925
Pénz:					
a) A kormány számára	—	—	3,00,000	—	—
b) Magánemberek »	—	—	77,08,502	—	—
Összes érték rup.:	—	—	21,229,229	—	145,50,138

Kivitel 1871—72-dik évben.

Árucikkek	Súly- vagy száme- gy- ség	India kikötőiből		Európából és India kormányának alá nem vetett ázsiai kikötőkől	
		Mennyiség	Érték rupiákban	Mennyiség	Érték rupiákban
Nyers gyapot	maund	12,264	1,79,703	1,68,669	29,11,196
Cutch	»	83,043	4,35,715	1,44,259	7,04,590
Bőr	szám	14,889	18,492	2,92,094	5,19,144
Szarv	»	733	244	80,170	39,771
Elefántcsont	maund	153	46,559	48	13,811
Yade-kő	»	3	1,000	2,300	4,55,385
Kőolaj	»	31,194	95,842	13,785	16,962
Rizs és paddy	tonna	23,234	8,08,681	4,63,691	199,52,204
Drága kövek	rupia	—	3,12,233	—	1,885
Sticklack	maund	10,885	1,62,913	405	3,644
Épületfa	tonna	42,340	24,43,519	42,539	29,22,479
Dohány	maund	525	14,428	286	13,909
Különféle	rupia	—	10,44,025	—	3,96,211
Pénz:					
a) A kormány számára	—	—	—	—	—
b) Magánemberek »	—	—	24,05,596	—	1,62,937
Összes érték rup. :	—	—	76,68,951	—	281,15,032

A következő számok mutatják, hogy a tengeri kereskedelem (a pénz kivételével) értéke 1862—63-tól, 1871—72-ig folytonosan emelkedett.

Év:	Kivitel : ft. st.	Bevitel : ft. st.	Összesen : ft. st.
1862—63	2,261,774	1,785,649	4,047,424
1863—64	2,692,784	1,755,517	4,448,302
1864—65	4,158,875	2,455,597	6,614,473
1865—66	4,091,392	2,644,945	6,736,338
1866—67	2,314,061	2,555,285	4,869,346
1867—68	2,777,775	3,089,177	5,866,952
1868—69	3,666,720	3,150,008	6,816,728
1869—70	3,028,900	2,730,758	5,759,749
1870—71	3,413,437	2,760,239	6,173,676
1871—72	3,780,217	3,157,986	6,938,203.

Az 1864—65. és 1865—66-ki kivitel nagyobb számokat mutat következő okokból. Ez években roppant kelendősége volt a rizsnek Malakka és China részéről rossz termés és Bangkokból való kivitelnek tilalma következtében. A rizs közönséges ára a birmán piacokon tehát meg lön kettőztetve. Azonkívül Indiának is szüksége volt nagymennyiségű teakfára vasuti építkezésekre; végre az amerikai polgárháboru következtében a gyapot ára is igen magas lett. Ha az utóbbi évek kivételének ára nem is egyenlő az 1864—65. és 1865—1866-ikéval, nem kell azért gondolni, hogy ezen időszakban kivitt rizs- és gyapotmennyiség kisebb volt, sőt az utolsó 4—5 évben fölülmult az valamennyi

megelőző évet. A teakfánál azonban kivételt kell tenni, mivel a teakfa-kereskedés azóta sok kedvezőtlen fluctuációnak ki volt téve, s csak rövid idő óta kezd magához térni.

Az 1868—69. év szintén nagy kiviteli értéket mutat föl, s pedig nagy rizs-szállítványok Európa és fokozott teakfa-kereslet folytán India részéről

A tengeren való bevitelnél majdnem minden czikk gyarapodást mutat. Azt mint a lakosság mindig növekvő jólétének jeleül tekinthetni, hogy épen az európai iparczikkok voltak azok főképen, melyeknek bevétele tetemesen gyarapodott.

A szövetek bevétele növekedett 70%, a gyapotkéműveké 77%, selyemáruké 118%-tel, s végre a gyapjúáruké hatszorosan.

A négy főkikötő, azaz: Rangun, Bassein, Mulmein és Akyab, Európába és Malakkába való rizs- és teakfa-kivitelben következő arányokban vett részt:

Kikötők s áruczikkok	Egyesült királyság		Más európai tartományok		Malakka számára	
	Tonna- tartalom	Érték rupiákban	Tonna- tartalom	Érték rupiákban	Tonna- tartalom	Érték rupiákban
Akyab { rizs teakfa	89,932 —	37,91,562 —	7,960 —	2,99,382 —	693 —	27,974 —
Rangun { rizs teakfa	184,691 11,030	80,02,405 6,93,469	1,476 27	68,370 1,509	53,091 320	25,21,458 19,197
Bassein { rizs teakfa	54,279 —	21,08,508 —	— —	— —	58 —	2,400 —
Mulmein { rizs teakfa	14,280 24,375	7,42,601 17,70,423	4,805 35	2,62,950 2,450	29,785 291	11,85,773 14,983

A hosszújártú hajóknak, melyek 1870—71. s 1871—72-ben a négy főkikötőbe befutottak, száma és tonnatartalma következő vala:

Kikötő:	1870—1871.		1871—1872.	
	Szám:	Tonna-tartalom:	Szám:	Tonna-tartalom:
Akyab	269	141,315	256	129,061
Rangun	689	313,998	620	339,610
Bassein	59	32,984	66	41,811
Mulmein	460	144,575	472	162,947
Összesen:	1476	623,872	1414	673,419.

Meg kell jegyeznem, hogy Birmaniát évenként látogató gőzösök száma és teherképessége mindig növekszik, míg ellenben a vitorlás hajóké állandó maradt. Érdekes e tartomány szárazföldi, az avai birodalommal és a shani fejedelemségekkel főtartott forgalmát is tudni. Eszközöltetik pedig e kereskedelem csolnakok *) és gőzösök segítségével Irawaddy és Sittang folyókon.

*) 1870—71-ben 24,455 csolnak, 255,462 tonna áruval kötött ki a két határ-állomásnál Thayet-munál Irawaddyn és Tongunal Sittangon. A következő év statisztikai kimutatása csak 19,442 csolnakot s 194,651 tonna árút említ.

E belföldi kereskedelem, lehet mondani, csak 15 év óta létezik, s már eddig is nagy kiterjedést nyert. Nagybárára chinai és benszüllött kereskedők kezében van. Természeténél fogva oly szorosan függ össze Birmania tengeri kereskedelmével, hogy lehetetlen az egyiket üzni s másikért nem érdeklődni.

A következő kimutatásból kitűnik, hogy e belföldi kereskedelemnek értéke 1862—63-ik évtől 1871—72-ig több mint megkettőztetett.

Év:	Kivitel: rupia	Bevitel: rupia.	Összesen: rupia.
1862—63	5,018,028	4,288,756	9,306,784
1871—72	12,151,508	11,048,330	23,199,838.

Ezen gyarapodásnak főoka azon tényben rejlik, hogy 1867. óta a külföldi árúk 10⁰/₀-nyi átmeneti díjnak fizetése mellett egyenesen az országba bevihetők, holott az előtt Rangunban vizsgálatnak és 3—10⁰/₀-nyi vámnak voltak alávetve.

E transito kereskedelem 1867—68. óta 1871—72-ig következőképen gyarapodott:

Év:	Érték rupiában:
1867—68	55,902
1868—69	524,378
1869—70	1401,612
1870—71	2685,621
1871—72	3321,030

A főcikknek, melyek ama vidékekre majdnem kizárólag Rangunból kivetnek, európai fonatok és kézművek; azonkívül sok fogyasztási áru, úgy mint: ngapi, (rizsből és halból készített tésztának bizonyos neme) beteldió, só, rizs stb. Az onnan kivitt cikkek nagyrészt Rangunban szállítatnak hajóra tengerentúli rendeltetéssel. A fontosabbak volnának: gyapot, catch, fénymáz, bőrök, olajok, sesam s több efféle.

Közlekedési eszközök.

Hogy az embernek Birmania folyóinak, valamint csatornáinak, melyek háló gyanánt egymással összekötve, a tartományt minden irányban metszik, roppant sokaságáról fogalma legyen, arra szükséges, hogy Birmaniában megfordult legyen. Azonfölül, hogy ezek a természetes öntözésnek eszközeül szolgálnak és a lakosságot a fő élelmiszerek egyikével, halakkal ellátják, még az árúknak egyik pontról a másakra való szállítását igen csekély költséggel teszik lehetségessé. *)

Ez apadás onnan magyarázható, hogy Irawaddyn a gőzösök segítségével való kereskedelem gyarapodott, mint az járásuk kimutatásának következő táblázatából kiviláglik:

Év:	Odamenetel:	Visszajövetel:	Összesen:
1869—70	33	33	66
1870—71	60	56	116
1871—72	66	67	133

*) Mennyire el van ott terjedve a halászat, bizonyítja azon körülmény, hogy az azért fizetett díjak az angol fiscusnak 6—7 sak rupiát (600,000—700,000 frt.) évenként behoznak. Ha meggondoljuk, hogy a rizs-kereskedelem a tartomány fölvirágzásának alapját képezi, és hogy ezen termény a szomszéd országokéval nem versenyezhetne, ha a szállítás mezőről a kikötőbe több kerülne, mint a mennyibe tényleg kerül: a főálló vízi utak nagy fontosságát és Birmania nemzetgazdasági fejlődésére való gyakorolt befolyását el kell ismernünk.

Az angol kormány nem mulasztja el ott, a hol annak szüksége fönforog, kocsi-utak alapítását; a tervezett vasut Prome és Rangun között nemsokára létesül, sőt beszélnek már e vonalnak meghosszabbításáról is egészen Mandalay-ig Birmania fővárosaig, a mibe, mint mondják, a király is már beleegyezett. 1873. év kezdetén két gőzhajó-társulat létezett, melyek Irawaddyn rendes közlekedést fön tartottak, úgy mint:

1) Irawaddy Flotilla and Burmese Steam Nav. Company heti összeköttetéssel Rangun és Mandalay között, s innen egy havi összeköttetéssel Bhamó-val.

E társulatnak szerződése van az angol kormányval és személyeket s árúkat szállít. A folyón fölfelé az utat Rangunból Mandalayba 8—10, Mandalaytól Bhamóig 4—5 nap alatt végzik; lefelé járnak 4, illetőleg 2 nap alatt. E társulatnak, mely glasgowi gazdag hajógyárasakból áll, van tulajdon hajógyára Dallahban Rangunnal szemben; közlekedési anyaguk 12 jó gőzösből s megfelelő számú vontató hajóból, 150—200 tonna rakományal, áll.

Egy szerződés alapján a British-India-S.-N. Company-val e társulat átveszi a tengeren Rangunba jövő s valami Irawaddy-állomásra szánt árúkat is átszállítás végett. Az áruszállítás árjegyzéke nem állandó, azt mindig külön meg kell állapítani.

2) A kalkuttai India-General-Steaming-Navigation Company, 1870-ik év végével két gőzöst bocsátott forgalomba az Irawaddyn. Kétszer havonként jártak Rangun s Mandalay közt, de már 1873. év közepén be kellett azt szüntetni, nem bírván versenyezni a másik társulattal.

A külfölddel való rendes összeköttetés nem oly tökéletes mint a belföldi. A British-Steaming-Navigation Companynak, mely az angol kormányval postaszerződést kötött, következő vonalokat fön kell tartania:

1) Hetenként egy összeköttetést Kalkuttából Rangunba és Mulmeinba, minden két hóban egyszeri kikötéssel Akyabban és Khyukpüban, s havonként egyszeri kikötéssel Tavoyban s Merquiben, s folytatással Pennang- s Singaporeig.

Kalkuttából Akyabig egy, Rangunig 4, s Mulmeinig 6 nap szükséges.

2) Hetenként egy helyi hajózást Mulmein s Rangun közt külön gőzössel.

3) Havonként egy összeköttetést Rangun s Madras között, kikötéssel az Andamanokon. Az egész ut négy napig tart.

Körülbelül két év óta rendes összeköttetést Rangun és Liverpool között via Suez a glasgowi Henderson et Comp. uraknak hajói közvetítettek. Ezek egész, circa 35 napig tartó utjukban egy kikötőt sem érintenek; raksúlyuk 1500—2000 tonnát tesz, s odamenet olcsó díjért — 50 köblábnyi tonnát 30 shillingért — szállítanak árúkat. Visszajövet teljes rizs- s gyapotterhet raknak föl. Az odamenetel s visszajövetel ára, bele számítva az ételmezést, 60 ft. st. Az árú szállítása Triestből Birmaniába csak következő módon eszközölhető:

a) Triestből Port-Saidba az osztrák-magyar Lloyd-gőzöseivel; azután átvitel a Henderson társulat-hajójára. Ez volna a kevésbé költséges, de egyszersmind kevésbé biztos ut, mert könnyen megtörténhetnék azon eset, hogy az árú megérkezvén Port-Saidba, a liverpooli gőzösn helyet nem találnának. Ennek kikerülése végett lehetne még idejekorán a liverpooli igazgatóságot értesíteni, vagy pedig az árúkat tengeren oda küldeni, a mint azt tenni szokták hamburgi és bremai szállítók. Ez azonban, eltekintve a nagyobb költségektől, nagy idővesztéssel volna összekötve.

b) Triestből Bombayba az osztrák-magyar Lloyd-gőzhajójával, s a British-India-Steam-Nav. Company gőzöseivel Rangunba. E második ut nemcsak hosszú, hanem költséges is. A British-I.-S.-N. Company köteles Lloydunkkal kötött szerződés alapján az osztrák gőzössel Bombayba érkező árukat, melyek valamely indiai kikötőbe, beleértve Singaporet is, szánvák, további szállítás végett megállapított árjegyzék szerint fölvenni. A szállítási díj Bombayból Razgunba tesz valami 5 ft. st., és ilyen magas árhoz képest a gyorsaság csekély. Az árúk tudniillik egy oly hajóra jutnak, mely míg Kalkuttába érkezik, nem kevesebb mint 18 kikötőt érint. Itt megint új átrakás történik; s míg az árúk onnan tovább indulnak, könnyen veszhetnek ott egy hetet.

Egy országnak a világon sincs oly alacsony posta-árjegyzéke, mint Indiának. Ott egyenlő portót fizetnek, mely nem változik a távolság, hanem csak súly szerint. Ugy például egy fél tolat nyomó levélért Rangunból Bombayba (a távolság tesz körülbelül 3000 m., azaz többet mint New-Yorktól Southamptonig) nem kell többet fizetni, mint $\frac{1}{2}$ annát, vagyis 3 osztr. krajczárt.

Egy fél uncia súlyú levélért Európába fizetendő vitelbér a következő:

		R. A. P.
Egyesült királyságba	via Bombay és South.	0·6·0
	» » és Brindisi	0·8 0
Ausztriába s Németországba	via Bombay és Italia	0·9 8
	» » és Triest	0·8·8.

Minden további $\frac{1}{2}$ uncia kétszeres portót fizet.

A távirdai vonaloknak teljes rendszere meg van itt, mely a tartomány főbb helyeit egymás között, Indiával s a külfölddel összeköti.

Utóbbi időben az avai király csináltatott egy távirdai vonalt az angol határtól a maga székhelyeig.

A sürgöny-árak elég csekélyek.

Hat szóért (a címzet bele nem értve) angol nyelven két tartománybeli hely között 1 rup., Birmania valamely pontjából akármely indiai pontig 1 rup. 8 an., Birmaniából valamely ceyloni állomásig 2 rup.

Titkos jegyekkel, vagy más mint angol nyelven irt sürgönyökért kétszeres bér fiztetetik.

Husz szóból álló sürgönyért Európába következő árjegyzék érvényes:

	Törökországon:		Teheranon:		Suezen át:	
	rup.	an.	rup.	an.	rup.	an.
Az egyesült királyságba	47	8	47	8	47	8
Ausztriába vagy Németországba	42	12	45	4	45	4

A külföldi kereskedelemben használatban lévő súlyok és mértékek csekély kivételekkel ugyanazok, mint India többi részeiben. Nem úgy a helyi forgalomban; ott a birmán súly és mérték használatik.

Az ürmértékek a következők:

2 lamiù	=	1 lameiet,
2 lameiet	=	1 lamei,
2 lamei	=	1 zalei,

2 zalei	=	1 hkint,	
2 hkint	=	1 bai,	
2 bai	=	1 zeint,	
2 zeint	=	1 seit,	
2 seit	=	1 hkvei,	
2 hkvei	=	1 basket = ang. bushel = 36·35 liter.	

A rizs vagy olajmagok basket-je változik helyi viszonyok szerint; Rangunban 68, Akyabban 27, Mulmeinban 63, Basseinban 66 angol fontra becsülik.

A használatban lévő súlymértékek a következők:

2 kis juvei	=	1 nagy juvei,
4 nagy juvei	=	1 pei,
2 pei	=	1 mü,
2 mü	=	1 mat,
4 mat	=	1 tikal,
100 tikal	=	1 viss vagy 3·65 font, avvir dps. = 2·96 bécsi font.

Rs. 145—15—1¹/₃ ezüstben épen 1 viss-t nyom; Rs. 38. 14—2²/₃ ezüstben nyomu épen 1 font avd.

Gyapotot, catch-ot, sticklackot stb. 100 viss-enkint árulnak, teakfát 50 köblábnyi tonnánkint.

A birmánok mérlegelni szokták tolyadékaikat.

Használatban van az Indiában divó pénz; 1 ezüst rupia (Company-rupia) egyenlő 1 sh. 10¹/₂ d. = 96·2 ezüst krajczár. A rupia árfolyama különben változik 1 sh. 10 d. és 2 sh. 2 d. között. 100 ezer rupia tesz 1 lakh-ot és 100 lakh = 1 cror-t, s ezen összeget például 10,000,000 így szokás írni: 1,00,00,000.

A vámilletékek ugyanazok mint az egész Indiában. Az 1871-iki új árjegyzék a főbeviteli cikkekre a következő taksákat határozza:

Fonadékra állandó becslés alapján 3¹/₂ 0/0, gyapot-selyem és gyapjú-kézművekre 5 0/0 állandó becslés és érték szerint. A többi árucikkekre 7¹/₂ 0/0 értéke szerint a vas kivételével, melyért a vámilleték 1 0/0 tesz; az árpa-szesztolyadékok fizetnek 1 anná-t per gall, asztali borok 1 rupiát per gall. champagni borok és szesz 1/8 rupiát per gall, szeszes italok 3 rupiát per gall, dohány értékének 10 0/0-át. Vámmentesek: készpénz, drága kövek, gyöngyök, kőszén, coaks, téglá, mész, kő; továbbá könyvek, papiros, nyomtatványok, zeneművek, művészeti tárgyak, gazdasági szerszámok, mindennemű gépek és palaczkok.

A birmán birodalom számára szánt behozott árúk átmeneti vám fejében fizetnek 1 0/0-ot.

A bevitt következő vámilletékek terhelik:

Rizs és paddy fizet 3 anná-t per maund, sticklack 4 0/0, olaj, mag, kidolgozott bőrök, fűszerek 3 0/0 értékök szerint. Nyers selyem, gyapot, nyers bőrök, teakfa s más árucikkek vámentesek.

A főikötőkben vannak a kormánynak s egyeseknek terjedelmes rakhelyeik, hol a vámnak alávetett árúk a bevitt alkalmával lerakatnak. Onnan eladás alkalmával a vámilleték lefizetése mellett kivitetnek. Ha valamely behozott árucikk, melyért már a vám

le van fizetve, 2 év lefolyta alatt ismét kivitetik, a lefizetett vámilletéknek $\frac{7}{8}$ -a visszaadatik. A vámhivatalok tekintettel vannak mindig a tarára, mely a szállító-levélben föl van jegyezve. Minthogy pedig a vámilletékek nagyobbára az érték szerint vettetnek ki, időről-időre és a szerint, a mint az egyes árúk ára a helyi piacon változik, a vámhatóságok új vámilletékeket szoktak meghatározni és ezeknek alapján a vámot kiszámítani. Fegyver és töltések behozatala szigorú ellenőrzésnek van alávetve, s arra különös engedély követeltetik. — A vámhatóságok meglehetősen szigorúak a hajók és szállítmányuk ellenőrzésében. A megérkezésnél és elmenetelnél köteles a kapitány e hatóságoknál megjelenni, a hajón lévő teher és élelmiszerek jegyzékének előmutatása végett. A vámnak alávetett árúk fölrakása- és kiszállításának tartama alatt a hajó földézetén mindig egy vámhivatalnoknak jelen kell lennie.

Helyi szokások, bankok stb.

Mindenkinek megvan engedve a tartományban mint kereskedőnek letelepedni. A könyvvitelnél és az üzleti levelezésben az angol nyelv használtatik; különben a birmán nyelvet is szükséges bírni, minthogy kevés bennszülött beszél angolul. A bevitt árúkat az európaiak a belföldieknek árulják három hó alatti fizetés mellett, vagy készpénzért is 10% leszámitásával. Az ország terményeit mindig készpénzzel kell fizetni. A hitelezésnél a bennszülöttek iránt igen óvatosnak kell lenni. Ezek ugyan is ritkán adhatnak kellő biztosítékot s általában üzleti ügyekben nem nagyon megbízható emberek. Úgy például azon házak, melyek rizst vásárolnak kivitelre, még az aratás előtt szoktak a bennszülöttekkel szerződni. A bennszülött lekötelezi magát bizonyos rizsmennyiség szállítására s előlegesen kap bizonyos összeget. Gyakran történik azonban, hogy nem tartja szavát s ilyen esetben egyedüli kárpótlás, mely a kereskedőnek fönmarad, hogy amannak bárkáját lefoglalja.

Az úgynevezett suratok, vagyis Suratban született muszulmanok, kik nagy számban a birmán kikötőkben találhatók, s kik az európaiaktól kézműveket nagyban vásárolnak, hogy azokat ismét kicsinyben árulhassák, igen megbízhatlan emberek; s még inkább mondható ez a chinaiakról, kik mindennemű árukkal kereskednek. Az angol törvény ugyanazon jogokat engedélyezi az ázsiaiaknak, mint az európaiaknak; tekintettel azonban arra, mily könnyűséggel, sőt lehet mondani, gondatlansággal esküszik a buddhista, a fajok ama egyenjogósítása sok esetben elhamarkodottnak mondható.

Meg kell azonban vallani, hogy a Birmaniában letelepedett európai kereskedők között is vannak, kik nem egészen solidok; azoknak tehát, a kik oda szándékoznak valamit szállítani, általános szabályként, mielőtt az egyik vagy másik rangúni házra árúkat bízzák, előbb Európában kellene felőlők információt kérni és pedig a következő házak vagy bankok egyikénél:

Londonban Huth Fr. és társánál; Buring testvéreknél és társuknál, Schröder Henry J. és társánál, Horstmann és T.-nál, Frühling és Göschennél, Chartered-Bank of India Austrália and China.

Bremában és Hamburgban a »Deutsche Bank« és »National-Bank«-nál.

A hajótörési és bukási ügyekben bíraskodó törvényszék hiánya Birmaniában nagyon érezhető. A többi indiai főkikötőkben régóta léteznek az úgynevezett Bankruptcy and Admiralty-Courts, s ezek igen üdvös ellenőrzést gyakorolnak a

kereskedelemben. Fájdalom Birmaniában is látni mindig új meg új kereskedő házakat nyitni töke nélkül. Ezek mindjárt kezdetben nagy s merész spekulációkba bocsátkoznak; néha szerencsével dolgoznak, többnyire azonban, úgy például az 1867. válságban, egyik a másik után buknek, bukásukkal nagy károkat okozva más házaknak.

Ily elemek létezése okozza, hogy a kereskedelmi osztály tagjai között az egység s bizalom teljesen hiányzanak s pedig annál inkább, minthogy egymás iránt kislelkű versengés- és nevetségés irigykedéssel el vannak fogúlva. Ennek bebizonyítására csak két példát hozok fel. 1872-ik évben a tartományi kormány, belátván annak szükségességét, késznek nyilatkozott a birmán kereskedőknek az alkirályhoz benyújtott, Bankruptcy and Admiralty-Court föllállítását kérelmező folyamodványát támogatni. Egy aláírási-ív köröztetett, sokan azonban megtagadták aláírásukat; némelyek azon kisszerű okból, hogy ott némely cég neve előfordult, melyeket véleményök szerint ki kellett volna hagyni. Mindnyájan pedig kívánták, hogy az ő nevök álljon az íven legelől. Az által megbukott az ügy.

Rangunban létezett néhány év óta kereskedelmi kamra, melynek hivatása volt, sok kívánatos reformot keresztül vinni; hanem a kereskedők között uralkodó egyenetlenség miatt lehetetlen volt annak üdvös működése. 1873. év elején tényleg megszűnt lenni, minthogy nem találkozott senki, a ki az elnökséget vagy a titkárságot elvállalni akarta volna.

A következő bankok képviselve vannak Birmaniában részint saját fiókjukkal, részint ügynökök által.

Chartered-Bank of India, Australia and China fiókjukkal Rangunban Akyabban s egy ügynökkel Mulmeinban. 500 rupiát túlhaladó betételekért fizet 4% három, 5% hat hónapra és 6% egy egész évre.

Leszámitol 9%-tel (1 hónap) 10% (2 hó) és 11% (3 hó.)

Bank of Bengal fiókjukkal Rangunban és Mulmeinban. A helyi kormány ezt veszi igénybe pénzületeiben.

Oriental Bank Calcuttában, ügynöke Rangunban Gillanders-Arbutnot et Comp.; váltók vásárlásával és eladásával foglalkozik.

Comptoir d'Escompte Párisban: ügynöke a Burmah Comp. Limited Rangunban.

Basseinban nincsenek bankok és a Mandolayban, Ava fővárosában, egy-egy ügynökség felállításával tett kísérlet nem régen megbukott. Beszéli, hogy az »Allgemeine deutsche Bank« nemsokára Rangunban egy fiókjukkal nyit.

Valami 12 biztosító társulat van képviselve Rangunban, azok közt: 9 angol, 1 schweiczi, 2 német. Némelyek közülök más birmán kikötőkben is képviselvék. Van ott még egy Savingbank is vagyis takarékpénztár, mely egy évi betétekért 6% fizet.

Az európai bevitel eladásából bevett pénzek gyakran nem képesek földözni a készpénzek európai házak részéről való keresletét. E kereslet jelentékeny, főképen az év első hónapjaiban, azon időben, midőn az új rizs a piacon megjelen; minthogy azt a benszülöttektől csak készpénzért lehet vásárolni, mindnyájan Kalkuttából szokták maguknak még idejekorán a szükséges pénzeket megszerezni. A Chartered Bank of India, Australia and China szokott e műveleteknél mint közvetítő szerepelni, ily műveletekért 1—2% magának számítva föl. Kölcsön vett pénzekért legalább 12% kell fizetni egy évre.

Szállítás, üzleti eljárás.

Minthogy az éghajlat igen nedves s az út hosszú, azon tartományokba küldendő árúk becsomagolására nagy gondot kell fordítani.

Grey shirtings (fehérítetlen vászon) és más kevésbé finom gyapot-árúk szállíthatók összenyomott csomagokban jó külső borítékkal, de csak akkor, ha a szállítás gyors s gőzhajóval történik. Minden más esetben s más árúknál, úgy mint: finomabb szöveteknél, gyapot-selyem- és gyapjú-kézműveknél, bőrárúknál stb. a csomagolásra alkalmazni kell legelőbb egy- vagy többretegű durva papirost, azután pléhládát, melyet gondosan ólommal be kell tömni, s végre egy erős, vasabroncsokkal ellátott faládát.

Okvetlenül pedig szükséges a jelenlegi szállítókat, a csomagok nagyságát s alakját, az árú külső és belső minőségét illetőleg, lehetőleg utánozni, mert a benszülöttek csak azon árú iránt viseltetnek bizalommal, mely nekik jól ismert formában ajánltatik.

Hosszadalmas volna a különféle árúk csomagolását részletezni és azután szükség-telen is, mert sok árúcikkben, úgy például: színes és fehér szövetekben, a mi gyárosaink, ha akarnának is, a manchesteri árúkkal nem versenyezhetnek. Azon árúkra nézve pedig, melyeket talán gyárosaink Birmaniába exportálni szándékoznának, azt mondom, hogy az igen fontos, hogy az illetők, még mielőtt azoknak gyártásához fognának, az illető árúk alakja és dimenziói felől magukat alaposan informálják, minthogy a piacz izlése időről-időre változik. Európába szánt, vagy onnan jövő, árúkat többnyire európai piaczokon szokás biztosítani; a fizetendő díjak csekélyebbek mint Birmaniában való biztosításnál. Az ottan letelepedett házak többnyire bizományban dolgoznak, csak ritkán saját rovásukra. Azon árúk kivételével, melyek már az illető piaczon jó névvel birnak, a többi beviteli árúk üzletében nem igen vesznek részt, s nem is kezeskednek az árúk eladásáért. Ezen európai árúk bevételeiből közönségesen 5% bizományi provisiót s $2\frac{1}{2}$ % delcrederet számítanak; valamely európai ház számára vásárolt árutól 5% bizományi illetéket vesznek.

Valamint mindenütt Indiában és Chinában, Rangunban is szokás bizonyos ideig fekvő s vevőt nem találó árúkat elárverezni. Az ily elárverezésből befolyó bevétel csekély ugyan, ha azonban meggondoljuk, hogy az illető árúk visszaszállítása igen költséges volna, s hogy a rakhelyek, a tűzelleni biztosítás stb. drágák, hogy az holt tőkét képez, s végre, hogy az árúk idővel elromlanak: könnyen belátható, hogy az elárverezés még a legjobb eszköz arra, hogy túladjunk rajta. Rendes időközökben tehát ott nagy árverések vannak, melyekre a benszülött bazarkereskedők mint vevők nagy számban szoktak megjelenni.

Az importált árúk eladásából befolyt bevétel a bizományi és más kiadások leszámításával valamely londoni levelezőre szóló s hat hónap mulva fizetendő tratta útján küldetik meg. E tratták közönségesen előnyösen, vagy legfőlebb csekély-leszámítolással adhatók el a londoni piaczon. Az európai szállító, ha akar, a londoni háztól is kaphat pénzt árú értékének arányában, s pedig a részleges eladást bizonyító okmány bemutatása mellett, mely okmányt neki a birmán postával megküldenek.

Ha pedig valaki birmán terményekre akar megrendelést adni, első teendője, hogy valamely elsőrendű londoni bankháznál magának hitelt nyitasson. Azon napon, melyen az árúknak a hajóra való fölrakását, valamint azt, hogy a hajó elindulásra készen áll, bizonyító bárcza Londonban megérkezik, három hónapra szóló váltóval történik a fi-

tés. — Fizethetni különben a szárazföldi kereskedelem valamely központjára kiállított és Londonra szóló váltókkal is.

A jelenleg Angolországból és Németországból, exportált főbb cikkek, melyek Birmaniában rendes kelendőségnek örvendenek, s melyeknek kivitelében az osztrák-magyar monarchia is versenyezhetne, ha közlekedése Birmaniával javulna, volnának:

Gyapjú-szövetek, fonadékok, calico, csikos gyapot-kelmék, borok, sörök, nyomtató-papíros, porcellán-üvegárúk, stearin-gyertya, higany, liszt, rúdvas, aczél, só stb. Az osztrák-magyar monarchiába való bevételre pedig alkalmasak volnának: rizs, bőrök, cutch, sticklack, nyers gyapot, teak s más fanemek, sárga arsenik, guttapercha s több efféle.

Hogy a négy birmán kikötő mindegyike viszonylagos jelentékenységének a külkereskedelempre nézve némi képét adhassam, a következőkben nyújtom azoknak rövid leírását.

R a n g u n (100,000 lakossal) Birmania főkereskedő-házainak székhelye. Kivitele túlhaladja a többi három kikötőt összevéve. A tengerentúli bevételből Rangunra esik 92%. Fekvése kitünő; csak 25 angol mértföldnyire fekszik a tengertől, egy, több folyó összetalálkozása által képezett földnyelven, s a legnagyobb teherképességű hajóknak is hozzáférhető. Nemcsak Pegu és Ava terményeit vásárolja össze, hanem egy hajózható csatorna közvetítésével, mely Pegu és Sittang folyókat összeköti, a karenek vidékének terményeit is. A város magában foglal sok és tágas bazárt, melyekben a tartomány bel-sejéből összeseregülő bensülötteknek kézművek s más európai árúk árultatnak. Sok termék, úgy mint: nyers gyapot, catechü, lacktack, gutta-percha, sárga arsenik, rubinok, nemes serpentin stb. Rangunon kívül a tartomány egy piacán sem kaphatók.

Itt következnek a piac főbb czégeinek nevei:

Bombay and Burmah Trading Corporation Limited,
 Buchanan et Comp.,
 Bulloch Brothers et Comp.,
 Burmah Comp. Limited,
 Gerber Chrestien et Comp.,
 Gillanders, Arbuthnot et Comp.,
 Gladstone, Wyllie et Comp.,
 J. Ogilvy, Hay et Comp.,
 Mohr Brothers et Comp.,
 Stohmann et Comp.,
 Todd, Findlay et Comp.,
 W. Strong, Steel et Comp.

B a s s e i n (18,750 lakossal) Ranguntól nyugatra fekvő kikötő, mely nem bir kereskedelmi jelentőséggel, kivéve a rizskivitel által, melyet a szomszéd vidékekről vásárol, s mely ugyanazon minőségű, mint a ranguni. Minthogy a város 80 mértföldnyire fekszik a folyó torkolatától, gőzhajók azt nem érintik. A posta, valamint az európai árúk is, Rangunból bárkák segítségével szállítatnak oda. A ranguni házak közül a következők képviselvék fiókintézetek által a basseini piacon:

Bulloch Brothers et Comp.,
 Mohr Brothers et Comp.,
 Todd, Findlay et Comp.

A többi ranguni cégek csak azon hónapokban küldenek ügynököket Basseinba, midőn a rizs szállítása tart.

Mulmein (62,300 lakossal), festői fekvéssel Salween partján, egy kissé nehezen közelíthető kikötővel bír; 20 évvel ezelőtt még az angol-birmán kereskedelemnek központja vala, azóta azonban kénytelen lőn az elsőséget a szomszéd Rangunnak átengedni. Utolsó években sokat szenvedett kereskedelmi pangás által.

Minőségre és alakra a rangunitól lényegesen eltérő rizse néhány év óta rosz hirben állott Európában, miért is oda való kivitele majdnem teljesen megszűnt volt. Csak pár esztendő óta van itt némi kelendősege.

A teakfa-kereskedés, mely már természeténél fogva sok változásnak van alávetve, a piac czégeinek nagy részére nézve szerencsétlenül ütött ki s pedig következő okoknál fogva. Szokásban volt pénzzel ellátott ügynököket a teakfa vásárlására kiküldeni, a zimayi és kareni főnökökhez. Megtörtént azonban gyakran, hogy miután az ügynökök ezen en miniature fejedelmek egyikétől a teakfát megvették, egy másik az árura tulajdonjogi igényeket emelt, a ki pedig annak kárát vallotta, az a mulmeini kereskedő volt. A fa tulajdonosának megismerése végett a vásárolt fát tüzes vassal szokás megjelölni. Történik azonban az is, hogy az egy vagy két évig tartó, a sebes Salween folyón való szállítás alkalmával gonosz emberek az eredeti jegyeket levakarják és saját jegyeiket vésik a fára, miáltal a mulmeini kereskedők érzékenyen megkárosíttatnak. *)

Azon vidékek, melyekről Mulmein a rizst vásárolja, nem oly terjedelmesek, hogy jövőben a kivitelnek nagyobb gyarapodását lehetne reményleni. Másrésztől a teakfa-erdőségek úgy az angol területen, mint a szomszéd Sziamban is szemlátomást évről-évre fogynak. A mulmeini kereskedelem tehát aligha növekedik jövőben, csak tudja magát a jelenlegi mérvekben föntartani.

Mulmeini kereskedelmi főczégek a következők:

Bombay Burmah Trading Corporation Limited,
 Buchanan et Comp.,
 F. Burot et Comp.,
 Gladstone, Wyllie et Comp.,
 Robert Hannay et Comp.,
 Melosch Hollmann et Comp.,
 Todd, Findlay et Comp.,
 W. Stroong, Steel et Comp.,
 Aga Sied Abdul Hassein.

Akyab (16,800 lakossal), Koladan folyó mellett, kereskedelmi jelentékenység tekintetében a tartomány második városa. Minden kivitele rizsben áll; az európai iparczikkeket, melyekre szüksége van, a szomszéd Kalkuttából vásárolja. Általában kereskedelmi szempontból szólva, lehet mondani, hogy Akyab inkább Bengalia felé gravitál, mint Birmania felé, azaz, inkább Kalkutta mint Rangun felé. És ez nagyon természetes, ha tekintetbe vesszük fekvését a tartomány végső szélén. Kereskedelme az utolsó tíz évben apadt, annak oka pedig, hogy nehéz volt a szomszéd Indiából cooli-t szerezni. Most a rizstermelés s annak kivitele minden kereskedelmének alapföltételei annyira,

*) A mulmeini teakfa-kereskedésre ezen káros hatású állapotok meggátolására folyó évi január hóban a sziami király és kalkuttai alkirály között szerződés kötött, mely a határjogokat szabályozza, s jövőre biztosítja a fakereskedést.

hogy annak apadása a bevittet is csökkenti. Ha e piacz kereskedelmének multját és jelenjét figyelemmel vizsgáljuk, azt lehet következtetni, hogy Akyab már lehető fejlődésének legmagasabb fokát elérte, s hogy legfőlebb ezt fogja a jövőben megtarthatni.

Akyab kereskedő főczégei:

P. Auschitzky et Comp.,
 Mohr Brothers et Comp.,
 Bulloch Brothers et Comp.,
 J. O. Hay et Comp.,
 Burot, Gerber et Comp.

B e v i t e l.

Fonadékok s gyapotszövetek.

E cikkek bevittele Kalkuttán át, s még inkább egyenesen Európából jelentékeny. Általában egész éven át e cikkekkel nagy üzletet csinálnak, s a piacz kisebb-nagyobb mértékben mindig kedvező a bevittnek; az árakban nem történnek nagy változások.

A fonadékok közt a gépfonadék (mule twist) Nr. 20—40, a török-vörös s a tarkaszinű fonadékok képezik a bevittnek nagy részét; a watertwist ismeretlen a piaczon.

Az utolsó években a tartományba bevitt fonadékok értéke s mennyisége következők valának:

Év:	Font:	Rupia:
1867—68	3,293,412	38,75,903
1869—70	2,938,096	30,94,483
1871—72	3,545,943	16,49,114

Ebből látható, hogy míg a bevitt mennyisége emelkedett, addig annak értéke apadt. 1871—72. a bevitt mennyiségnek 6% Arakanban (Akyabban) kelt el, 15% Tennasserimben (Mulmeinban) s 85% Peguban (Rangunban); a Rangunba való bevittnek $\frac{3}{5}$ része tovább szállított az avai birodalomba.

A kalkuttai bevitt évről-évre apadt; ellenben az európai emelkedik, a mint azt a következő kimutatás bizonyítja:

	Bevitt Indiából:	Európából:
1870—71	1,087,178	2,245,734 font.
1871—72	910,052	2,368,183 »

Mule twist. Az en gros-árak a helyi piaczon 1873. elején 5 angol fontnyi csomagokért: Nr. 18—24 $\frac{2}{14}$ rup., Nr. 30 $\frac{3}{4}$ vagy $\frac{3}{6}$ rup., Nr. 40 $\frac{3}{12}$ rup., Nr. 50 $\frac{4}{4}$ rup. A legkeresettebb számok: 20, 30, 40; csekély vagy semmi kelendősege nincs az 50 számnak; magasabb számok nem vitetnek be.

Most kizárólag Angolország látja el a piaczot ez árucikkkel. A használatban lévő emballage következő: Egy collo magában foglal 80 vagy csak 40 csomagot; minden csomag 18 köteget. A csomag sötétbarna vagy sötétkék papirosba begöngyöltetik és a gyár jegyét kell viselnie, valamint valami jelvényt is, mely pagodát vagy rupiát, elefántot stb., tigrist, pávát s efféle ábrázol. Az egész csomag bekötetik barna papirosba, azután finomabb, végre durvább gunny-kelmébe. Kivülről vasabroncsokkal kell azt el-

látni. — A török vörös fonadéknak nagy kelendősége van. Itt is, valamint valamennyi kelet-ázsiai részekben a német gyártmány, (Elberfeld) minthogy szebb színű, elsőbbséggel bír az angol fölött, s drágábban is fizetik. Az importáltatni szokott számok: 20, 30 vagy 40. A csomagolásnak úgy kell történnie, mint a mule twist-nél; minden collo tartalmaz közönségesen 40, — 5, $5\frac{1}{2}$, 6, 7, $7\frac{1}{2}$ fontnyi csomagot, s az első minőségű német gyártmányokért fizettek 1873. elején $5\frac{1}{2}$, 6, $6\frac{1}{2}$ fontnyi kötegekért $\frac{7}{4}$, $\frac{8}{0}$ s $\frac{8}{8}$ rupiát.

A színes twistnek is van kelendősége. A 20. számú borsó-zöld, sötét-, citrom-narancs-sárga és császár-vörös 5 fontnyi kötegeért fizetnek $\frac{4}{0}$, a 20. számú sötét-zöld színért $\frac{4}{10}$ s a 40. számú sötét-zöldért $\frac{4}{12}$ — $\frac{5}{0}$ rupiát.

Hogy valakinek fogalma lehessen ezen színek mindegyikének kelendőségéről két twist-szállítmánynak, — minőket előnnyel lehetne Rangunba importálni, — jegyzékét mellékelem itt: (érkezik május—októberben, hajóra szállítatik Bremában aug.—okt.)

10	csomag twist,	20.	számú,	borsó-zöld,
4	»	»	20.	» sötét-zöld,
10	»	»	20.	» sötét-sárga,
6	»	»	20.	» citrom-sárga,
5	»	»	20.	» narancs-sárga,
5	»	»	20.	» császár-piros,
20	»	»	20.	» török-vörös,
5	»	»	40.	» borsó-zöld,
5	»	»	40.	» sötét-sárga,
5	»	»	40.	» narancs-sárga,
2	»	»	40.	» citrom-sárga,
3	»	»	40.	» császár-piros.
<hr/>				
80	csomag.			

20	csomag twist,	sötét-sárga,
20	»	világos-sárga,
5	»	sötét-zöld,
10	»	borsó-zöld,
15	»	császár-piros,
15	»	narancs-színű,
5	»	magenta-színű,
10	»	bibor-színű.
<hr/>		
100	csomag.	

Némely szállítók a 20. számon kívül a 16., 18., 22. számokat is küldik, a mi azonban szükségtelen, mivel a 20. szám általában kielégíti a benszülöttek szükségletét.

A következő koholt számla mutatja azon költségeket, melyekkel Rangunba eladás végett küldött fonadékok szállítása jár:

Számla 10 csomag török-vörös fonadék eladásáról, kiszállítva N. N. hajóról, az alólírottak által eladva az érdekeltek megbizásából és részére.

† $\frac{1}{10}$ - 10 csomag török-vörös fonadék per 40, $7\frac{1}{2}$ fontnyi köteg = 3000 font kötegenként $\frac{7}{12}$ rup.	—	—	—	3100	—	—
<i>Költségek:</i>						
Beviteli vám $3\frac{1}{2}$ ‰, 3100 rupiától . .	144	6	—	—	—	—
Az után járó kamat 3 óra, 1 ‰	4	5	4	—	—	—
Kiszállítási díj csomagonként 1 rup. . .	10	—	—	—	—	—
Rakhelyi bér 2 óra, csomagonként 8 as.	10	—	—	—	—	—
Tüzelési biztosítás $\frac{1}{4}$ ‰	7	12	—	—	—	—
Bélyeg	3	14	—	—	—	—
Postadíj s vambélyeg	6	3	2	—	—	—
Del credere $2\frac{1}{2}$ ‰	77	8	—	—	—	—
Bizományi járandóság 5 ‰	155	—	—	519	—	6
Tiszta bevétel rup.:	—	—	—	2580	15	6

Vannak olyan czégek is, melyek különös egyezkedés alapján méltányosabb föltételek alatt is elfogadnak árúkat eladás végett, t. i. 5 ‰-ért bizományi járadék fejében és $2\frac{1}{2}$ ‰ mellett del credere és a többi költségekre.

A gyapot-szövetekkel való kereskedés képezi a bevétel fő tárgyát s évről-évre növekedik, a mint azt a múlt években bevitt árucikkek mennyisége s értékének kimutatása bizonyítja:

Év:	Darabok száma:	Érték:
1869—70	1,409,184	49,37,463
1870—71	1,694,517	59,92,029
1871—72	2,018,295	67,34,243

A bevitelnek legnagyobb része shirting- s kártonból áll. A bevétel értéke nem tart egyenes lépést a mennyiség gyarapodásával, a mi az által magyarázható, hogy a manchesteri gyárosok most olcsóbban állíthatják ki az árút mint azelőtt.

A múlt években tett tapasztalás azonban azt bizonyítja, hogy az árak csökkenése maga után vonja az illető cikkek minőségének változását, minek következménye könnyen az lehet, hogy a kelet-ázsiai országokban az angol gyártmányok kereskedése hanyatlani fog. És minő kárára válnék ez az angol iparnak, első tekintetre belátjuk, ha meggondoljuk, hogy ama tartományok eddig a manchesteri gyártmányok legerősebb vevői, honnan évenként 5—600 millió forint értékében vásárolnak.

Tekintetbe véve azt, hogy ama tartományokbeli fogyasztóknak nagy többsége szegény, a bevitelnek mindig olcsó árúkból kell állania, s e gyártmányok ez oknál fogva alsóbb minőségűek, mint a melyeket az angolok más világrészek számára készítenek.

Álljon különben a dolog akármiképp, az árúkat szívesen látták, s az angol kirtartásnak sikerült ama piacokat kezébe keríteni, sőt a belföldi gyártmányok versenyzését is teljesen távol tartani.

Minden jól ment volna, ha egynehány év óta a manchesteri gyárosok nem kezdtek volna egymással versenyezni. A nélkül, hogy azt a piacok követelték volna, most iparkodnak mindig olcsóbb árúkat előállítani s az által azon pontig jutottak, hogy azokat minőségileg annyira elrontották, hogy már ama népeknek sem igen kellene.

A káros következmények már most kezdenek mutatkozni. Egy pár év óta Bombay kezelésben föllállított gyárak, melyek most már több mint 10,000 munkást foglalkodtatnak, készítenek shirtinget s sikerrel concurrentiát csinálnak Manchesternek. Tíz évvel ezelőtt még csak gondolni sem lehetett ily vállalatra.

A gyapot-szövetek Birmaniába való bevitelére azonban térve vissza, meg kell jegyeznem, miszerint az, ugy Kalkuttából, valamint Európából, utolsó években tetemesen gyarapodott:

Év:	Kalkuttából:	Európából:
1870—71	456,691 darab	1,003,610 darab.
1871—72	476,434 »	1,331,880 »

A fehérítetlen szövetek közül különösen grey shirting-nek ($5\frac{1}{2}$ és 9 font) van nagy kelendősége, főképen márczius, aprilis és május hónapokban.

A bevitel főképen a $8\frac{1}{4}$ fontnyi árukból áll. Ezekért, valamint a 7 és $7\frac{1}{2}$ fontosakért 1873. elején 5/12 rupiát fizettek, sokkal kevesebbet a könnyebbekért. A darab 38—39 $\frac{1}{2}$ yd. hosszú s 39 angol hüv. széles.

A legismeretesebb jegyek Collie A. rupie ticket-jei és Thomsopson-éi Manchesterből. Ötven, söt száz darab tesz egy csomagot. A csomagolás ugyanaz, mint a fonadékoknál. Még erősebb, mint shirtinggel az $5\frac{1}{2}$ — $7\frac{1}{2}$ fontos vászonnal (Tcloth) való kereskedés. A finomabb minőséget jobban keresik; ára változik, súlya s minősége szerint 3—5/6 rupia között. Utoljára a 7 fontos Tclothot $\frac{4}{12}$ — $\frac{5}{2}$ rupiával fizették. A darabok hosszúsága 24 yard, szélességök 30—32 hüvelyk.

Az észak-amerikai s angol drilleket kevésbé keresik, minthogy a vevők nagyobbara európaiak s nem benszülöttek. Fizetik pedig a 11 fontos darabokat 8 rupiájával. Bevitetnek 8—11 fontos 27—30' széles és 30 yard hosszú darabok.

A fehérített árúk közül erős bevitelénél fogva mindenekelőtt említendő a white shirting. Hogy vevőket találjon, a kelmének finom minőségűnek kell lennie. A főbevitel 52, 56, 60 reed-nyi árukból áll; kevésbé kerestetnek a 66 és 72 reednyiek. A darabok közönséges hosszúsága 40 yard, szélessége 36'. Minőség s kelendőség szerint ára 5—8/0 rupia. A 24 yard hosszúságot s 32' szélességet $\frac{3}{0}$ — $\frac{4}{14}$ rupiájával fizetik.

A csomagolás ugyanaz, mint a grey shirtingnél azon különbséggel, hogy az árucikket légmentesen elzárt pléhladába és ezt vasabroncsokkal ellátott faladába kell tenni. Jó hirnek örvend Brooke Wright et Comp. jegye. Stag tichet (szarvas.)

Az 1873. év elején 50—100 láda, mindegyik 50 darabbal, könnyen talált vevőt. — A Figured-Shirting — 50—60 reeds — nem igen kerestetik. A 40 yard hosszú s 36' széles darabok ára $\frac{5}{0}$ — $\frac{6}{8}$ rupia. Minden ládának különböző minőségű s rajzolatú (dessin) választékot kell tartalmaznia.

A jaconets és cambrics kisebb-nagyobb mértékben mindig kerestetnek. Az elsőből egyszerre előnnyel be lehet vinni 20 ládát, mindegyik tíz darabos tíz csomaggal. A csomagolás olyan mint a white shirtingnél. A darabok hosszúsága és szélessége változó; a hosszúság 20, néha azonban csak 12 yard; a szélesség 27—45', s e szerint változnak az árak is $\frac{2}{8}$ — $\frac{6}{8}$ rup. darabonkint.

Nagyobb mennyiségben vitetik be a 1., 2., 3. számú Book muslin. A nagy készletek következtében az árak 1873. elején igen alacsonyak valának, t. i. $\frac{7}{0}$ — $\frac{9}{0}$

rupia, 10 yard hosszú, 40' széles darabért; mindamellett a finomabb minőségnek mindig volt kelendősége. Egy collo tartalmaz 150—200 darabot.

Még említést kell tennem a Sacharillos és Lapets-ről. Az elsőnek sokkal csekélyebb kelendősége van, mint a Book musslin-nek; a piaczon megjelenik 12 yard h., 45' sz., vagy 10 yd. hosszúságban és 54' szélességben. Minőség és kereslet szerint ára $1\frac{1}{8}$ — $3\frac{3}{8}$ rupia darabonkint. — Több adatik el a Lapetsből 10 yard hosszúságban, 38' szélességben $1\frac{1}{4}$ — $3\frac{0}{10}$ rup. A csomagolás ennél, valamint az előbbinél, épen olyan mint a Book musslinnél.

A nyomtatott és szövöszéken szőtt gyapot-kelmék közül az ugynevezett Putzoes és kendők folytonos s jelentékeny kelendőségnek örvendenek.

1872. december havában 9706 Putzoes és 17,162 tuczat kendő vitetett be Rangunba. Mindkét cikk a férfi-öltözethez tartozik. A putzoes mindig világosszínű koczkás dessinnel. Eddig a putzoes legnagyobb részben birmán nők készítménye, csak néhány év óta történnek kísérletek nagy mérvekben, európai utánzások bevitelével. S ezek olcsóbb áraiknál fogva már most sikerrel versenyeznek. Az osztrák-magyar monarchia, főleg pedig Szászország és Schweiz volnának hivatva az angolokkal ez árucikk bevitelében megküzdeni; s azon esetre, ha Triest és Birmania között kereskedelmi összeköttetés létre jönne, a putzoes és kendők fontos kiviteli cikket képezhetnének.

Az európai gyártású putzoes ára a szerint, a mint a dessin a benszülöttek izlésének jobban vagy kevésbé megfelel, $1\frac{1}{2}$ — $3\frac{3}{8}$ rupia darabjáért. Általában lehet mondani, hogy a benszülöttek izlése a rajzolat dolgában szeszélyes, s hogy azt nem lehet mindig eltalálni.

Ugyanez áll még inkább mint a putzoes-nél, a gyapot-kendőkre nézve is. Ezeket a birmánok hajuk körül tekerve hordják, s ha a rajzolatjuk megtetszik, igen magas áron kelnek, ha pedig a dessin elavult vagy nem tátszik, nem találunk vevőt, akárminő jó is legyen a kelme. Az európai gyárosok tehát, mielőtt e cikkek gyártásához fognának, mindig mintákat és igen pontos részleteket kérnek az otthelyi kereskedő-házaktól. A kendők, melyeket Európából oda importálnak, nagysága nagyon változó; a legkisebb $20 \times 20'$, a legnagyobb $33 \times 36'$; a legkeresettebbek, legdivatosabbak körülbelől $27 \times 30'$.

Kivitetnek nagy, pléhhel bélelt ládáokban, minden száz kendő papirosba jól becsomagolva.

Az en gros-eladás százával törtenik. Utóbbi időkben, ha a rajzolat megtetszett, nagyság szerint 10—25 rupiájával keltek.

A Chintzes-Prints és Gingham s kelendősége elég nagy. E kelmék bevitetnek 20 ládányi szállítmányokban, minden láda 50 darabjával. Minden szállítmánynak különböző rajzolatú és színű választékot kell tartalmaznia. A rajzolatok gyakran változnak, többnyire azonban koczkások s csíkosak. A darabnak nagysága: 24 yard hosszúságban, 29' szélességben.

1873. év tavaszán az en gros-eladásnál a Chintzes ára vala $6\frac{1}{8}$ rup. darabonkint, Gingham s $7\frac{1}{4}$ rup., Steamprints $4\frac{1}{6}$ rup. és Fast-prints-é $5\frac{1}{4}$ — $7\frac{0}{10}$ rupia.

A színes gyapot-kelmékből (dyed goods) bevitetik az orange shirting, melyet más-kép Pongyee cloth-s-nak is neveznek, minthogy a buddhista barátoknak, kiknek száma 80—100,000, öltöztetéshez használtatik. Ez oknál fogva e cikkeknek bevitelére igen jelentékeny. A darabok nagysága: hosszúság 40 yard, szélesség 36', néha 52, 56, sőt 60' is. Húsz ladás szállítmányok, minden láda 50 darabbal, könnyen találunk vevőket. A cso-

magolásnak olyannak kell lenni, mint a white shirtingnél. Utolsó időkben darabját fizették $5\frac{1}{4}$ — $7\frac{0}{0}$ rup. nagyság és minőség szerint. Bevitetik még Blue Drills is, és 30 yardnyi darabja $4\frac{0}{0}$ — $6\frac{0}{0}$ rupiáért árultatik. Vegyes színű shirtingnek (dyed shirtings) különösen márcziusban van kelendőse, mert akkor látogatják mindenünnen a shaniak Rangunt. Az árak és nagyság körülbelül ugyanaz, mint az orange shirting-nél. A velvet nem igen kerestetik. 1873. év elején a piacz túl volt halmozva e czikkel, s kárral adatott el, t. i. darabja, 50 yd. h. és 22' sz. 22, rupiáért. Rendes körülmények között ára 3—4 rupiával magasabb. Kedvencz színek a fekete, viola és zöld; szélessége 18—26'. Minden ládában befoglaltatik 800—1000 yds. Öt-hat ladás szállítmányokat kiválasztott színekkel lehet importálni Rangunba deczember—márcziusi idényben. Turkey red cambrics 24 yard hosszúságban, 30' szélességben vagy 28 yd. h., 24' sz. folytonosan kerestetnek, valamivel csekélyebb a Dimities kereslete. Az előbbit fizetik nagysága, minősége s kereslete szerint $4\frac{0}{0}$ — $6\frac{1}{4}$ rup.; be lehet vinni 30—40 ladáat a 100 db. A Dimities $4\frac{0}{0}$ — $6\frac{1}{4}$ rup. árultatik 10 ládából álló részletekben.

Selyem-árúk.

A bevétel majdnem kizárólag könnyű kelméből készült selyem-kendőkből áll, s az utolsó években tett:

Év:	Darabok száma:	Érték rupiában:
1869—70	347,035	22,79,402
1870—71	358,680	22,63,020
1871—72	718,592	34,54,228

E bevételnél részesült Kalkutta és Európa következő arányban:

Év:	Kalkuttai bevétel:	Európai bevétel:
1870—71	159,055	154,822
1871—72	404,653	224,153

A bevétel rendkívüli gyarapodásának oka abban keresendő, hogy a jólét emelkedése sok benszülöttnek most selyem-turbanok viselését megengedi az eddig használt gyapot-turbanok helyett. Főleg a Choppahs bevétele gyarapodott, melyek Bengáliában készíttetnek s Kalkuttából vásároltatnak. A bevitt selyemáru-mennyiségből eladott Rangunban 79%, Mulmeinban 17% s csak 3.5% Akyabban.

A selyem-kendők közül kiemelendők Spun-Silk-Hkfs, melyekből Európa az úgynevezett Corah-okat, Kalkutta pedig a Choppah-okat szállítja. Továbbá a Pure Silk, másképen East-India-Hkfs, kétharmadban Kalkuttából, a többi Európából. Végre az úgynevezett chinai broca-d-ok, melyeket Singapoore-ból szállítanak. Az észak-keleti monsunok tartama alatt bevitetik havonként 10,000 s több tuczat corahs és choppahs, s ugyanazon idény alatt 25—40 ezer Pure Silks havonként.

Minden a mi a lakosok izlését és a gyártást megelőző megteendő tudakozódásokat illetőleg a gyapot-kendőkről említettett, még inkább áll a selyem-kendőkre nézve. Két ugyanazon kelméből való, de más rajzolatú kendőnek, melyek közül az egyik igen, a másik pedig kevésbé keresett, árkülönbsége tesz néha 50%, sőt többet is. A kendő alapszínének fehérnek vagy világosnak kell lennie, vagy aransárgának, rosának,

zöldnek stb.; a rajzolat virágainak ugyanazon színűeknek, de sötétebbeknek kell lenniök.

A kendő nagysága változik 26×26 és 34×34 között. Minden 8 vagy 10 kendő képez egy darabot. Minden darab sárga papirosba csomagolandó; 200 darab képez egy ládát. A külső pléhbélést be kell plombirozni az árúnak a nedvességtől való megóvása tekintetéből.

1873. év február havában kedvencz rajzolatú Corahs ára a különböző nagyság szerint minden 8 darabnál változott $6/0$ — $8/0$ rupia között, a 34×34 nagyságú Chopahsnál $10/0$ — $12/0$ rupia között, a Pure-Silk-Hkfs-nél pedig 26×26 nagyság mellett $7/0$ — $9/0$ rupia között, a 34×34 terjedelem mellett végtére $12/0$ — $14/8$ rup. között.

A selyem-putzoes fogyasztása nagy. E cikk eddig a tartományban s pedig kézi-szővőszéken nagyobbára silányabb selyemből készíttetik. E kelme érdes, nem oly puha, mint az európai. E cikk bevitelére Európából jelentékeny lehetne, ha azt méltányos áron s nagyban lehetne szállítani.

De a szövet annyi különböző színekkel állíttatik elő, hogy azt könnyebben lehet kézimunkával, mint gépen elkészíteni, azért is a bevitel Európából csekély. A putzoe nagysága: hosszúsága 9 yard, szélessége 18—20'. Az ár változik dessin szerint 6—16 rupia között. A putzoes-nél ugyanazon világos színek követeltetnek, mint a kendőknél. A dessin mindig koczkás, mint a sakk-tábla. Mandalayban készült, úgynevezett A h c h a i t-P u t z o e s, legszebb készítménye a belföldi iparnak. Olyan munka az, mely türelmet igényel, mert egy személy eltölt 6 hónapot, egy évet is, míg egyet elkészít, árúk pedig 50—150 rupia s több. Véleményem szerint más gyárak nem könnyen utánozhatják, minthogy a dessin igen bonyolódott. A kelme tartalmaz ezüst, sőt néha arany szálakat is.

A nálunk divatban lévő selyem-gyártmányoknak nincs nagy kelendőse, mert azokat csak a pár ezer európai használja.

Azonkívül a boltosok és szabók utóbbi időben egyenesen Európából gőzhajók közvetítésével kapják a nevezett cikkeket. Kis mennyiségben bevitetnek Silk thread, Shawls, satins, bársony s több effélék.

Pegu s részben Tenasserim, Kalkuttából vásárolnak évenként silányabb nyers selymet, melyet azután a benszülöttek kelmévé földolgoznak.

Az utóbbi évek bevitelére következő vala :

Év :	Font :	Rupia :
1869—70	96,093	3,90,032
1870—71	107,543	4,24,560
1871—72	139,986	2,59,075

G y a p j ú - á r ú k.

Utóbbi időben a benszülötteknél divatba jött a friss idény tartama alatt gyapjú-kelmékbe öltözködni, miért is e czikkel nem jelentéktelen beviteli kereskedelem lépett életbe.

A bevitel tett az utolsó 5—6 esztendő alatt átlag 460,000 yardot, 8 lakh rupia értékében évenként, s nagyobbára Brood clothból s flanellből állott. Négy ötöd-része e mennyiségnek egyenesen Európából via Suez, a többi Kalkuttából jött. Német,

schweizi, holland és belga gyárosok nemcsak jobb minőségű, hanem olcsóbb kelméket is szállíthatnak a piacra, mint az angolok.

A Brood cloths és a Ladies-cloths legnagyobb részben Kalkuttán át vitetnek be. Különösen e két czég: Geven és Schmidt Goerlitzben (Sziléziában), Gebhart és Wirth (Iranenumple Soran mellett) gyártja e czikket a birmán piacra. — Az 54—58' széles kelmének ára minősége szerint $3/4$ — $4/0$ rupia.

Új gyárosoknak nagy gondot kell fordítaniok a most importált kelmék szélességének és szélei színezetének utánzására. A színek nagy fontosságuk. Utóbbi időben nagyon divatban volt a szegfűszin (pink.) A legkedvezőbb idő bevitelre október—február hónapok. Az esőzések alatt nincs kelendősége. Egy szállítmánynak nem szabad soha 10 lánánál — mindegyike 10 darabbal — nagyobbnek lennie. Lehetne pedig két szállítmányt küldeni évenként, úgy hogy az egyik szeptember- vagy októberben, a másik novemberben érkezzék a piacra.

A flanell és lasting kelendősége korlátolt; ellenben a woollens-é nagy. Ez alatt foglaltatnak az úgynevezett Unions- és Army cloths, valamint a Spanish-Stripes és Fine cloths. Nagybárá egyenesen Európából vitetnek be. A morvaországi vagy más osztrák gyárak nagy valószínűséggel sikerrel versenyezhetnek e czikkek készítésében.

Igen valószínű, hogy a most bevitt czikkek egy része, a nélkül, hogy azt tudnók, osztrák-magyar eredetű, minthogy tudvalevőleg Angolország e czikket tőlünk vásárolja, s talán nem saját szükségletére, hanem kelet-ázsiai tartományokba való kivitelre. A woollens en gros árai utóbbi időkben következők valának: Unios $1/2$ — $1/2$ rup. per yard, Fine cloths (széles 60') $3/2$ — $4/1$ rup., Spanish-Stripes $1/4$ — $1/10$ rup. és Army cloths $1/6$ — $2/4$ rup. per yard.

A különböző költségeknek, melyekkel Rangunba eladás végett küldött gyapjú-árúk szállítása jár, kimutatására itt mellékelek egy koholt számlát.

Számla 5. számú B. Ladies-cloths és 10. sz. B. Brood-cloths szállítmányának eladásáról; érkezett gözhajón, eladatott N. N. úrnak javára.

†† $21/25$ —5 csomag Ladies-cloths 2265 yd. à $2/4$ rup.				5096	4	—
10 csomag Brood-cloths †† $1/10$ — N. $1/5$. —2256 yard à $3/8$ rup.				7896	—	—
— N. $6/10$ —2251 yard à $3/2$ rup.				7034	—	—
				20,026	10	—
Költségek: Rupia:						
Szállítási díj fizetve Európában	—	—	—			
Beviteli vám 5% 20,026 rupia után.	1001	5	4			
Csolnak, szekér, coolies a kiszállításnál	25	—	—			
Rendezés raktárban 15 csomag à $1/10$ rup.	25	—	—			
Tűz elleni biztosítás 20,026 rup. után $1/2$ %	105	—	—			
Raktári használat 1 óra 1 rup.	15	—	—			
Kamat a vámtól és többi költségektől (1026. 5. 4. r.) 5 óra 1%	51	5	—			
Bélyeg, postadíj s különféle	30	3	9			
Bizományi járandóság és del credere	1502	—	1	2728	10	—
Marad :	—	—	—	17,298	—	—

F é m - á r ú k.

Ezen árucikkeknek egyenes bevétele Európából a gépek kivételével gyöngé, mint-hogy legnagyobb részök Birmania felé Kalkuttán és Madrason keresztül megy. E piac-zok mainap nagy mennyiségben vásárolják az említett czikkeket Európából. Az oszt.-magyar monarchia, miután a suezi csatorna megnyitása által Indiához annyira közele-dett, fémiparával, melylyel méltán dicsekedhetik, más európai államok fölött hivatva van arra, hogy Angolországgal ama piaczon versenyezzen.

Lapos, $\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ " és $1\frac{1}{2} \times 3-8$ " nagyságú vasrudak (flat iron) mindig kerestet-nek. Utóbbi időkben $\frac{0}{10}$ viss-t 15—17 rupiával fizettek. Az árúnak elefántot, rupiát, pávát stb. ábrázoló jegyet kell viselnie. A beviteli vámilleték tesz 14 anná-t egy tonna után; az átvevők helyi költségekre számítanak $\frac{4}{10}$ rupiát egy tonna után és $\frac{5}{10}$ bizo-mányért.

Gömbölyű rúdvasak (round iron) $\frac{1}{8}-1\frac{1}{4}$ " átmérővel inkább kisebb, mint nagy dimenziókban vásároltatnak, s pedig 17—20 rupiáért $\frac{0}{10}$ viss. A vám 112 rup. egy tonna után; a többi költségek mint a lapos vasrudaknál.

Szegek készítésére szánt rúdvasak $\frac{3}{16}-\frac{1}{2}$ " □" $\frac{1}{2}$ mázsányi kötegekben árultatnak 18 rup. per $\frac{0}{10}$ viss. Aczélcsövek (svéd), $\frac{1}{2}-\frac{5}{8}$ " □" nagyságban, mázsája 11 rup.; má-zsás csövekben vagy ládáknak kell becsomagolva lenniök. A beviteli vámilleték tesz 12 anná-t mázsánként, a helyi költségek 1 rupiát, s ezen kívül $\frac{5}{10}$ a bizomány fejében.

Szegekért utóbbi időkben, tekintettel a nagy készletekre, alacsony árakat fizettek. A rose nails (h. 2'—6") ára leszállott $\frac{10}{8}$ rupiáról $\frac{8}{8}$ rup., s csak a carvelles nails-ért (h. 2'—6") fizettek 11 rupiát 112 fontos ládáért. A szegeknek különben jó minőségűeknek és vagy kis hordókban vagy vastokban becsinálva kell lenniök. A vám-illeték tesz 2 anná-t egy hordó után, helyi költségek 1 rupiát, s végre $\frac{5}{10}$ bizományért.

Hogy arról fogalmat nyujtsak, minő mennyiségben lehetne az említett áruczikkek közül mindegyiket importálni, egy Rangunba küldendő szállítmánynak részleteit itt közlöm:

75—100 tonna lapos rúdvas,

20—30 " gömbölyű rúdvas,

30—40 " rúdvas szegekre,

200—300 láda aczélcsövekben,

300 hordócska rose nails, következőkép összeállítva: 25 hordócska 1", 50 hord. $1\frac{1}{4}$ ", 50 hord. $1\frac{1}{2}$ ", 50 hord. $1\frac{3}{4}$ ", 75 hord. 2", 25 hord. $2\frac{1}{2}$ ", 25 hord. 3" árúval.

240 hordócska carvelles nails így összeállítva:

10 hord. 6", 40 hord. 5", 50 hord. 4", 40 hord. $3\frac{1}{2}$ ", 40 hord. $2\frac{1}{2}$ ", 40 hord. 3" és 20 hordócska 2" árúval.

Ama vidékekre lehetne még kis részletekben következő áruczikket exportálni: réz-és horgany-lemezeket, vas- és réz-sodronyt, késeket, házi, gazdasági, kézműves szerszá-mokat, tűzmentes szekrényeket stb.

Utóbbi időkben mindinkább több rizs-örlő és gőzfűrész-malom készült; a szüksé-ges gépek Európából vásároltatnak.

F a z e k a s- és m a j o l i k-á r ú k, melyeket Angolországból bevisznek, nagy kelen-dőségnek örvendenek; az árak nagy változásoknak vannak kitéve, miáltal utolsó idők-ben a bevívők nagy károkat szenvedtek.

A vásár teljesen a nagyobb vagy kisebb készletektől függ, melyek utolsó időkben mindig nagyon erősek valának.

Findsák, csészék, nagy tálak (6—7"), medenczék (11—14"), tányérok (9½—11") még legkönnyebben találnak vevőt. A cserépárúknak fehér vagy kékszinűeknek kell lenniök, mert ha más színűek vagy nagyon complicált rajzolatúak, nem igen kelnek el.

Egy ládát, melyben 65 tuzat kiválasztott nagy tál van, jelenleg 90 rupiájával árulnak, 5 tuzat medenczét 50 rup. A vámilleték az értéknek 7½%. Az átvevők számítanak 3 rup. egy láda után mint helyi költséget s 5% bizományért.

Üveg-árúk évenként bevitetnek 1½—2 lakh rupia értékében Európából vagy indirecte Bengaliából. Meg kell jegyezni, hogy a bevitelnek jó nagy része cseh eredetű. Mindenekelőtt bevitetik sok, különféle nagyságú közönséges ivó-pohár (ang. tumblers.) A legkeresettebb színek a fehér, világos tejszín, kék, világos-zöld és sárga. Az utóbbi (a borsó-zöldnek bizonyos neme, melynél a sárga túlnyomó) a kedvencz szín. Sötét színeket nem szeretnek; azon színű árukon sok esetben nem lehet túladni.

A kis 15" hosszú és 8" széles üveg-hengerekből vagy üveg-csővekből álló fülbevalókat (nadoungs), melyeket a birmán nők viselnek, csak a csehországi gyárak készítenek. Vagy világos borostyánkő, kék-zöld vagy lilaszínűeknek kell lenniök s 100 párja 10—14 rupiával fizettetik.

Az üveg-táblák, melyek Belgiumból via Angolhon vagy Hamburg, bevitetnek, kelendősege meglehetősen erős. Különbözik nem keresnek jobb minőséget, megelégszenek a 3. és 4. számmal. Nem is szükséges, hogy a táblák egészen négyszögűek legyenek, és 150 ládából álló szállítmánynak, melyet mindig előnyvel be lehet vinni, különböző nagyságú táblákat kellene magában foglalnia:

25 láda,	12×10	nagyságban,
25 „	14×14	„
25 „	16×14	„
25 „	18×16	„
25 „	16×12	„
25 „	18×14	„

Az első három dimenzióért 1873. év elején 8/8 rupiát fizettek 100 □ lábért, a többiekért aránylagosan többet. Későbbben emelkedtek az árak. Haszonnal lehet importálni kisebb részletekben optikai szereket is.

Két évvel ezelőtt megérkezett Singapooreból színházi szemüvegek szállítmánya s kettős áron kelt el.

Élelmi szerek, úgy mint: kétszersült, finom beföttek, vaj hordócskákban, sajt stb. a hajók használatára, valamint az ott letelepedett európaiak számára bevitetnek részint Angolországból, részint a hanseatikus kikötőkből.

Ugyancsak innen szállítanak a hajófelszerelési eszközök, úgy mint: kátrány, szu-rok, vitorla-vászón, kötelek, quincailerie-árúk, házi bútorok, gyógy- s illatszerek; az utóbbi majdnem kizárólag Angolországból. Nürnbergi árúkat s csizmákat, finom bőrkészítményeket, jó sikerrel lehetne Osztrák-Magyarországból szállítani és egy ügyes czipész mitőlünk szerencsésjét alapíthatná meg, ha valamely birmán kikötőben letelepednék. Bördíszárúkat nem igen lehet bevinni, minthogy azok a nedvességnek nem bírnak ellentállani; esztergályos munkákat meg nem igen keresnek.

Szeszes italokat s borokat kizárólag európaiak fogyasztanak; a sör mindinkább kezd meghonosodni a benszülöttek között is. Bremából s Hamburgból sok sört szállítanak s rajnai borokat; Hollandiából fenyűvizet, Angolországból sört, bort s különnemű szeszes italokat. Utolsó időkben Rangunban egy tuczat brandy-üveget tartalmazó ládáért fizettek minőség szerint 11—24 rupiát, borovicskáért 24 rupiát, claret-ért 16—20, sherryért és port-ért 17—26, champagner borért 25—50 rupiát. A sört árulták gyárjegyek szerint négy tuczatos ládában 13—22 rup.

Egyes jegyekért fizetnek :

Bass 'es Pale Ale	20—22	rup. ládánkint,
Tennants » »	16—18	» »
» Porter	18—20	» »
Deetjens Pale Ale	13—15	» »
Allsops » »	13—15	» »

A magyar borok kisebb szállítmányain kívül Osztrák-Magyarország sok sört vihetne ki Birmaniába. Hogy azonban a kereskedelemnek ezen ága biztos alapokat nyerjen, erős s a mellett olcsó sört kellene készíteni, a mi lehetséges nálunk is, ha lehetséges a bremai Deetjen-gyárnak s több másnak. A mi export-gyárosaink részéről tehát sajnos közönyösség jelének kell azt tekintenünk, hogy évek óta nem iparkodtak áruiknak utat nyitni keleti Ázsiába. Mily csekély gondot fordítottak e tekintetben, mindenekelőtt a következő példa bizonyítja: Évek előtt Rangunba hozatott a Dreher-féle sörnek egy szállítmánya. A kiállítási költség nem állott a helyi árakkal kellő arányban, s még azonkívül Suezén át gőzhajón küldetett a helyett, hogy Bremában vitorlás hajóra lett volna szállítva. Ennek következtében ezen sörnek négy tuczatos ládája Rangunban 32 rupiába került, a mi ott rendkívüli ár vala, főleg tekintettel arra, hogy az ott letelepedett angolok izlésének meg nem felelt, kik a 22 rupiás Bass-sörnek elsőbbséget adnak, mivel erősebb. A benszülöttek pedig csak a 13—15 rupiás minőséget fogyasztják 4 tuczatos ládánkint.

Ha a mi gyárosaink az ügyet komolyan föl akarják karolni, a Tennant- vagy Deetjennek árban és izlés dolgában megfelelő sört kell készíteniök. Csak ezen esetben nyithatnak maguknak kiterjedt s maradandó üzletet, s évenként Birmaniába küldhetnek 5—8 ezer ládát, s még nagyobb mennyiséget Kalkuttába, Madrasba, Ceylonba.

A szénnek fogyasztása korlátozt, mivel a posta-gőzösök magukat ellátják fűtőanyaggal Ka.kuttában vagy Singapooreban, s a folyam-gőzösök, valamint a gyárak is, szén helyett fát égetnek. S mégis az utolsó években a nagyszámú gőzösök miatt, melyek a birmán kikötőkből rizst szállítanak, az európai szénbevitel gyarapodott, s most már évenként 40,000 tonnára emelkedett. A tonnának ára 14—18 rupia, ha a raktárból vétetik, s valamivel csekélyebb, ha valamely hajóról vásároltatik.

Az európai sónak bevitele Rangunba évről-évre nagyobb mérveket ölt.

A tartományban van kősó nagy mennyiségben, s azelőtt sok sót nyertek a tengerpart hosszában a birmán fejedelmek által föllállított salinákból. Mióta azonban a lakosság a földművelésben nagyobb nyereséget talál, az iparnak ezen ága megszűnt, kivéve csekély sóproductiót Tenasserimben s Arakanban. Előnyösebb európai sót vásárolni s annál is inkább, minthogy a szállításért csak névleges bérlet fizettetik, s minthogy ez árucikknek ára Európában nagyon csekély.

Az európai sóbevitel utolsó években a következő vala :

1868.	évben	5,041	tonna,
1869.	»	6,747	»
1870.	»	12,434	»
1871.	»	15,270	»
1872.	első hét hónapban	17,660	tonna.

Az 1873. évi első hónapok bevétele szintén gyarapodást mutat az előbbi évekhez képest s tekintettel arra, hogy minduntalan új piacok nyílnak e czikknek az ország belsejében, nem valószínűtlen, hogy a bevitel évi 50,000 tonnára fog szállani. Már most is jelentékeny mennyiségű só vitetik gőzhajókon Avába egészen Bhamóig, s innen találja útját a nyugati Chinába. Bevitetik pedig kö- és tengeri só. A tengeri só legnagyobb részben Liverpoolból jő ; valamit szállít Brema és Szicília is. 1872. évben, midőn e cikk nagyon kerestetett s annak ára még magas vala, egy otthelyi kereskedő-ház megrendelt kősó-szállítmányt Bremában. A só egy Magdeburg melléki sóbányából eredt, s jól megőrelve s franco bordo mázsánként 15 ezüst garasba került, mely ár rendes körülmények között szerfölött magas volna, akkori viszonyok között azonban elfogadott, midőn a sónak ára a ranguni piacon 6 rupia vala per 100 viss. A szicíliai s piranoi só, melyből 1873-ban próbaképen egy szállítmány bevitetett, igen durvaszemű s azért nem annyira házi szükségletre, mint inkább a pasta agapee készítésére alkalmaztatik, mire alkalmasabb is mint a liverpooli. A piacárak nagyon változnak egyik évről a másikra. Ugy például 1871. aprilis havában 3 rupiát fizettek liverpooli sóért per 100 viss, s egy évvel rá 5 rupiát. Az európai-birmán sókereskedés folytatása egyedül attól függ, ha az európai piacokon annak ára alacsony marad. Hogy az adriai tengerből nyert sónak méltányos ár mellett kelendősége legyen, szükséges, hogy a liverpoolinak mintájára legyen készítve.

Az eddig említett árúczikkeken kívül volnának még mások is, melyeknek kivitelében Osztrák-Magyarország versenyezhetne, és pedig :

G y e r t y á k. E czikknek fogyasztása megközelít körülbelül 250 ezer fontot. A jó minőség mindig talál vevőket. Mult évben egy német kereskedőház saját számlájára Hamburgból 1000 láda osztrák gyertyát vásárolt. E szállítmány azonban haszon nélkül adatott el, s pedig azért, mivel az európai szállító stearin-gyertya helyett, mire kötelezve volt, paraffin-gyertyát küldött. Ezek pedig nem állják ki a meleg égajt, szilárdságukból veszítenek, megpuhulnak annyira, hogy eredeti alakjukat meg nem tartják. Stearin-gyertya igen keresett cikk, és akármelyik kereskedőház szívesen vásárolna abból szállítmányokat Osztrák-Magyarországból.

Jó minőségű s középalakú nyomtató papirost jól fizetnek, 7—9 rupiával ris-máját.

Finom minőségű 2. s 3. számú magyar lisztet a pesti malomból 200 fontos 40—50 hordó-részletekben szintén lehetne oda szállítani, csak nem nagyobb mennyiségben, minthogy a fogyasztók száma csekély s Ava bőven termel gabonát.

A h i g a n y mindig erősen keresett árúczikk. A mi Rangunba bevitetik, annak nagy része Mandalayba szállítatik s 6—7 rupiával fizettetik per viss. A szállítás 21 viss-nyi fémpalaczkokban történik.

A birmaniai bevitelnek tárgyalását befejezem a szomszéd tartományokból bevitetni

szokott cikkek rövid elősorolásával. Ezek együtt képviselnek többet, mint egy crore rupiát (10 milliót.)

A legfontosabbak ezek :

G u n n y- vagy j u t a-zsákok ; Kalkuttából, hol gyártásuk nagy mérvben folyik, gőzhajón szállítatnak. Évi bevétel tesz $4\frac{1}{2}$ —6 millió zsákot, 14—18 lakh rupia értékében. Százának helyi ára 20—40 rupia minőség s fonadék szerint.

D o h á n y Madrasból és Bengaliából vitetik be, c z u k o r Bombay, Singapoore s Madrasból; b e t e l d i ó Avába való további szállítás végett Singapoore, Penang s Bengaliából: coir, kókusz dió s más gyümölcsök, olajok stb. a nikobari, andamani szigetekről s Indiának más részeiből.

K i v i t e l.

R i z s. 1857. évben 170 ezer tonna rizs, melyből kétharmada Birmaniából, a többi a világ különböző részeiből eredt, szállítatott angol kikötőkbe.

Amaz időtől fogva e cikkek bevitele jelentékenyen emelkedett; 1872-ben, azaz 15 évvel későbbén látjuk, hogy egyedül Birmania 500 ezer tonna rizst küld Angolhonba, mely mennyiség megérkezésénél 47 millió forintnyi értéket képvisel. Tizenöt év alatt tehát a birmán rizs bevitele Európába megnégyszerezett. Minősége ugyan silányabb mint a Carolinában, Braziliában, Olaszországban termelt rizsé, s legfőlegb a bengali, javai, siami, cochín-chinai vagy chinaihoz hasonlítható, de legalább is 30% kal olcsóbb minden amerikai s európai fajnál, s ez magyarázza azon kelendőséget, melynek e cikk Európában örvend. Szárazulatunk sűrűn lakott északi tartományainak szegényebb osztályai élelmi szerül fogadták el. London főpiacza a birmán rizsnek, de e tövároson és Liverpoolon kívül egy angol város sem használja a rizst helyi fogyasztásra; a behozott mennyiségnek háromnegyed része utját veszi Havre-nak, Antwerpennek, Rotterdam, Amsterdam, Brema és Hamburgnak, hogy onnan azután a szárazulat belsejében fölosztassék egészen Baselig, München és Bécsig.

S nem egyedül Európa fogyasztja a birmán rizst. China s a szomszéd India szintén nagy mennyiségeket vásárolnak. A tengeren való kivitel utolsó években a következő vala:

Év:	Európa:	Singapoore s Chinába:	Indiába:	Összesen:
1865	156,700	198,707	24,602	380,009 tonna,
1866	170,652	77,327	98,898	346,877 »
1867	261,420	29,063	170,170	460,653 »
1868	319,474	10,634	14,077	344,185 »
1869	285,537	22,670	80,622	388,829 »
1870	300,244	36,167	47,741	384,152 »
1871	369,726	85,753	15,414	470,893 »
1872 első hét hón.	449,229	73,076	20,280	542,582 »

Az 1872-ik év tehát már az első hét havi kivitelben fölülmulja az előbbi éveket. Juliustól december végeig azonkívül kivetített Európa valami 50 ezer tonna, s valami tiz ezer a többi részekbe, úgy hogy az 1872-ik évben a tengeren való kivitel meghaladta a 600,000 tonnát. 1873-ban a kivitel apadt kevésbbé kedvező termés következtében valami 60,000 tonnával a megelőző évhez képest; mindamellett az Európába való kivi-

tel nem szenvedett jelentékeny apadást, s január 1-jétől október 31-ikeig tett 478,566 tonnát, az 1872-ik évi ugyanazon időszakra eső 498,085 tonnához képest. Ez apadás érintette tehát leginkább az India és China felé irányzott kivitelt.

Az aratási kilátások 1874-ben jók valának. Valami 25%^o több rizst reménylenek, mint mult évben; ez esetben kivitelre marad egészben 700 ezer tonna. Ebből Bengalia vesz 200 ezret, ha nem többet, Ava 50 ezret, s minthogy Chinának saját jó termésének következtében ez évben nincsen rizsre szüksége, Európa számára marad még mindig majdnem 400,000 tonna. Minthogy 1873-ki október óta a rizs ára emelkedett, az európai megrendelések csekélyebbek, azaz valami 100 ezer tonnával kisebbek, mint ez időszakban 1873.

A föntebbi rovatokból az tűnik ki, hogy a kivitel Európába folytonosan gyarapodik. És valóban Európa részéről szüntelenül keresik a birmán rizst, a mely kereslet, ha az árak alacsonyok, korlátlan. Ugyanazon rovatokból láthatni, hogy a kivitel India és China felé erős hullámnásnak van alávetve, a mit természetesen fogunk találni, ha meggondoljuk, hogy mindkét tartomány, úgy mint Birmania, rizstermelő. Némely években saját termésökkel képesek földözni szükségletüket, de ha a hazai termés csak kissé gyöngébb, roppant lakosságuk fogyasztásának földözésére nagy rizsmennyiségeket kell kívülről importálniok. Ez az oka az erős bevitelnek Chinába 1865., India déli részeibe (Orissa) 1867-ben és a folyó évinek Bengaliába. A négy kikötő: Rangun, Akyab, Mulmein és Bassein a tengerentúli kivitelben következő arányokban vettek részt:

Évek:	Akyab:	Rangun:	Bassein:	Mulmein:
T o n n a :				
1858	131,092	112,561	43,876	17,057
1862—63	152,636	108,913	38,639	21,501
1863—64	115,175	170,077	39,366	16,113
1864—65	121,017	259,270	64,225	25,046
1865—66	120,472	202,125	62,649	40,951
1866—67	81,391	107,858	26,690	32,162
1867—68	97,876	163,142	37,160	27,735
1868—69	111,192	244,510	60,549	29,858
1869—70	69,185	181,964	51,063	27,429
1870—71	133,571	220,101	44,291	42,038
1871—72	105,894	265,613	55,274	60,381

Az 1866—67-ki kivitel azért látszik oly csekélynek, mert valóságban csak 11 hónapról szól; akkor kezdték ugyanis a hivatalos évet aprilis 1-jével számítani május 1-seje helyett.

A táblázat nemkülönben nyújt helyes fogalmat a kivitelről egyik aratástól a másikig, s pedig a következő okoknál fogva. Az aratás elkésik vagy korábban kezdődik egyik évről a másikra, s pedig annyira, hogy vannak évek, melyekben az aratásnak nagyobb része már márczius vége felé kivitetik, holott más években a nagyobb kivitel márcziusra, aprilisre vagy májusra esik. Most a hivatalos év aprilis 1-jével kezdődik, úgy hogy a természetnek kivitele gyakran csak a következő évnek kimutatásában szerepel. Az egyes kikötők rizskivitelének hullámnásáról világosabb képet nyernénk, ha a kimutatások a naptári év szerint volnának adva.

Csak Rangunra nézve sikerült egy ilyen táblázatot megszerezni, a többi három kikötő kivételére nézve azon megjegyzésre kell szorítkoznom, hogy az az utolsó tíz évben körülbelül ugyanaz maradt.

Kivitel Rangunból a világ különböző kikötőibe:

Évek:	T o n n a:				Összesen:
	Európa:	India és China:	Amerika:	Ausztrália:	
1867	—	—	—	—	153,937
1868	—	—	—	—	170,546
1869	169,751	36,445	1535	—	207,731
1870	173,366	29,483	—	—	272,848
1871	199,414	55,702	—	—	255,116
1872	301,367	92,105	673	400	394,543
1873	291,000	62,000	531	3150	356,687

A tartomány egyes kikötőiből 1871—72-ben kivitt rizsnek mennyisége, valamint annak értéke tett tonnáknak, illetőleg rupiában:

K i k ö t ő	Egyesült királyságba		Más európai országokba		Singapoore és Penangba		Más külföldi kikötőkbe		Indiába	
	Mennyiség	Érték	Mennyiség	Érték	Mennyiség	Érték	Mennyiség	Érték	Mennyiség	Érték
Akyab	89932	37,91,562	7960	2,99,382	693	27,974	508	26,721	1198	40,356
Rangun	184691	80,02,405	1476	68,370	53091	25,21,438	13684	5,79,705	8267	4,13,185
Bassein	54279	21,08,508	—	—	58	2,400	—	—	444	10,834
Mulmein	14280	7,42,601	4805	2,62,950	29758	11,85,773	2605	1,19,407	958	34,356
Javoy	—	—	—	—	1132	41,899	2107	73,541	—	—
Mergui	—	—	—	—	642	24,771	258	9,927	—	—

Itt azonban nincs belefoglalva a paddy, melyből évenként 60—100 ezer tonna kivitetik; ⁹/₁₀ e mennyiségnek Peguból jön. A kivitel főleg (75%) Avába történik, a többi Indiába megy.

Sokat beszéltek és alaptalanul, a birmán rizskereskedés abbéli veszélyeztetéséről, hogy t. i. az európai piacokról a saiguni és bangkoki termény által kiszorították. 1867-ben az indiai angol kormány 3 anná-nyi vámot 1 maund után vetett ki a külföldi kivitelre szánt rizsre. Némelyek élesen támadták meg ezen intézkedést, a kik azt hangoztatták, hogy a birmán rizs így megadóztatva semmiképen nem fog többé versenyezhetni a cochinchinai- és siamival az európai piacokon. A tapasztalás azonban azt mutatja, hogy az nemcsak kiállhatja ezen concurrentiát, sőt hogy azóta a saiguni és bangkoki terményt az európai piacokról teljesen leszorította, a mint azt a következő táblázatok bizonyítják :

Rizskivitel Saigontól.

	1871.:	1870.:	1869.:	1868.:
	T o n n a :			
China	242,259	76,722	29,165	52,292
Japán	29,638	122,193	59,918	2,625
Európa	2,384	8,327	31,260	37,801
St.-Maurice s Bourbon	2,854	7,587	20,592	17,139
Singapoore	12,816	9,913	17,496	17,593
Különböző helyek	3,594	833	526	5,930
Összesen :	293,645	225,574	158,957	133,383

Rizskivitel Bangkokból.

	1871.:	1870.:	1869.:
	t o n n a		
China	100,362	114,615	58,327
Singapore, India és Java	9,412	31,873	48,206
Europa és Ausztrália	1,538	8,481	53,039
Amerika	485	—	1,459
Összesen :	111,797	154,969	161,031

A cochinchinai és sziami rizs soha meg nem jelent volna európai piacokon, ha az 1868. rendkívül gazdag termés Chinában ama országok termelőit nem kényszerítette volna arra, hogy másutt keressenek fogyasztókat. Ilyen körülmények között Saigon és Bangkok kényszerítve valának Európába szállítani. Ez megtörténvén némelyeknél azon gondolat merült fel, hogy ezen két kikötő Birmaniának veszélyes vetélytársa leend. De végtére, azon mennyiségek, melyeket Európába exportáltak, jelentéktelenek valának. Bangkok szállított 53 ezer tonnát, Saigon pedig 31,260 1869-ben, a mi összehasonlítva Birmaniának 1872. és 1873-ban eszközölt, 500,000 tonnára rugó kivitelével, csekélység. Saigon és Bangkok próbaképen Európába eszközölt kivitelének nem is volt kellő sikere; rizsök nem találkozott az európai piacok tetszésével és tonnánként 1—2 f. sterlinggel olcsóbban kelt, mint a birmán termény. A mint pedig a chinai piac rendes viszonyaiba visszakerült, Saigon és Bangkok kivitele Európába megszűnt és az egész rizskereskedelem ismét Birmania kezébe jutott.

Ha ezen tartománynak kikötői kizárólag arra látszanak lenni hivatva, hogy Európát rizsszel ellássák, a saigoni, bangkoki és a környékeliek szintén hivatvák más kikötők előtt Japan és China rizsszükségletének kielégítésére. A saigoni és bangkoki rizsnek ugyanis elsőbbséget adnak a chinaiak a birmán fölött s drágábban is fizetik amazt, és ama kikötők földrajzi fekvésénél fogva Birmania képtelen versenyezni velök a chinai piacon,

ha gyakran meg nem történnék, hogy azok önmagok nem képesek Chinának a szükséges rizsmennyiséget megszerezni. Szállítmányaik a birmán kikötők szállítmányaihoz úgy viszonylanak mint 5:7.

Két dolog azonban bizonyos:

1) hogy valahányszor Cochinchina és Sziám nem lesznek képesek China rizszükségletét fedezni, Birmania lesz hivatva a hiánynak kiegészítésére;

2) hogy a meddig Cochinchina és Sziám rizsöket keleten eladhatják, nem fognak küzdeni Birmaniával az európai piacokért.

A birmán rizsnek a kereskedelemben különösen kitűnő nemei ezek: a n g a - t s a i n g, mely Alsó-Peguban, azaz, a tenger közelében és az apály és dagály befolyásának kitett vidékeken terem; szeme kemény, kurta s más fajkhoz képest telt s fehér. A n g a k i o u k igen csekély mennyiségének kivételével ezen fajta exportaltatik kizárólag Rangunból és Basseinből Európába. A n g a - k i o u k valamint a m e e d o u n g Pegu belsejében termesztetnek. Az előbbinek szeme gyöngédebb, finomabb de nem olyan fehér mint a n g a - t s a i n g; azt mondják azonban, hogy gyári kezelés által éppen oly fehérré lesz mint emez; 15 % -tel olcsóbban árultatik. A meedoungnak szeme ép oly kinézésű mint a n g a - k i o u k é csak még gyöngédebb. Mindkét fajta hosszabb tengeri szállítás alatt romlásnak van kitéve, s azért csak Indiába és Chinába vitetik ki.

Izök olyan jó mint a n g a - t s a i n g é, sőt a chinaiak amazoknak adnak elsőbbséget.

Tenasserimben csak egy rizsfajtát különböztetnek meg a kereskedésben. Ez kevésbé keresett a n g a - t s a i n g nál és finomabb s hosszabb-szemű a peguinál, török s romlik hosszabb tengeri szállítás tartama alatt. Azért inkább Chinába és Indiába vitetik ki, mint Európába.

A n g a - k i o u k megjelenik a piacon deczember vége felé, a n g a - t s a i n g januarius közepe táján. Akkor kezdődnek tehát az Európába szánt szállítások, növekednek márcziusig s szűnnek az esőzések beálltával májusban vagy június elején. Ez idő után a szállítási műveletek nehezebbek; a későbbben felrakott rizs, minthogy többször megázott, nedves s ki van téve azon veszedelemnek, hogy utközben megromlik.

Nyári hónapokban a kikötők egyhangu látványt nyujtanak; egynehány hajónak kivételével, melyek China számára rizst raknak fel, üresek. Europa számára szánt szállításban való késedelem még más kellemetlenséggel is jár. A vitorlás hajók, ha Birmaniából kellő időben, azaz januariustól aprilis közepéig, elindulnak, közönségesen rövid idő alatt érik el Európát; azok ellenben, melyek magukat délnyugati monson által meglepni hagyják, 40—50 napig kénytelenek zivataros időben lavirozni, míg Ranguntól az egyenlítőig jutnak, főleg az Akyab felől jövők. A rizst nem szellőztethetvén az oldalszelepek megnyitása által az esőzések miatt, ez könnyen megmelegsik s elveszti egészen vagy legalább részben értékét. A jó remény fokának körül hajózása, a mi ilyenkor tél derekán történik, eltekintve más veszélyektől, ugyan azon okoknál fogva hátrányos.

Arakanban négy fajta termeltetik. Jósággra nézve nem hasonlítanak ugyan a n g a - t s a i n g h o z, de alkalmasak európai bevételre, minthogy a tengeri szállítás tartama alatt jól tartják fenn magokat. A l a a r o n g s l o n g p h r o o aratása november vége felé kezdődik, s míg ugyanazon vagy a következő hónapban vitetnek ki. Januariusban érik a l a t o r e e, s az aratás februariusban végződik a n a c r e n s e e v e l együtt, mely a kivitelnek nagyját képezi. Általában mondhatni, hogy az aratás és a kivitel is kezdődnek s végződnek Akyabban egy hónappal előbb, mint a déli kikötőkben.

A benszülöttek mindig hüvelyben hozzák a rizst a vásárra, mely alakban az Indiában paddynak neveztetik (angolul unhuskeed rice). A kiviteli házak azt a számos gőzcséplő-gyárok egyikébe adják. *)

Ezen cséplőgépek nagyobb része úgy van szerkesztve, hogy a rizs csak $\frac{4}{5}$ részben kifejtetik, egy ötöde pedig mint paddy marad keverve. Az így feldolgozott rizs műki-fejezéssel five parts cargo rice, vagy csak egyszerűen cargo rice-nek neveztetik. Európába eddig ily minőséget szállítanak, minthogy a közbekevert paddy föntartja a rizs színét, óvja a megtöréstől és akadályozza megrontását a féreg (zsizsik) által.

Nem szükséges említenem, hogy a rizst megérkezése után Európába, egészen ki kell fejteni.

Szomszédtartományokba, úgy például India különböző részeibe, már régóta sima vagy asztali rizs vitetik ki (Tafelreis, riso pulito, white or cleaned rice).

Rövid idő óta némely gőzcséplőknél Rangunban s Mulmeinban új találmányu gépeket alkalmaztak, melyek nagy mennyiségben simítják a rizst. Azt tartják, hogy ezen megjavított készítési módszer következtében és a könnyű gőzhajó-összeköttetés segítségével a suezai csatornán át, jövőben olyan tartományokba is fognak rizst szállíthatni, melyek eddig Birmaniából nem vásároltak. Az egyetlen nehézség a simított rizs szállításánál az, hogy annak egy része a dörzsölés következtében porrá változik, s így egy új kezelés, tudniillik rostálás, szükségeltetik megérkezése után. Általában a tapasztalás azt mutatja, hogy a sima rizs meglehetősen képes kiállani nem nagyon hosszú tengeri szállításokat; még azon szállítmányok is, melyek nem régen Havannába és Limába a chinai coolies számára küldettek, elég jó állapotban érkeztek oda annak daczára, hogy ezen út vitorláhajók alkalmazása következtében nagyon hosszúra nyult. Nincs tehát kétség benne, hogy egy olyan jó fekvésű kikötő, mint Triest, gőzhajók közvetítése mellett s a suezai csatornán át a tiszta (simított) rizst is jó állapotban megkaphatja.

Az elkészítésnek ilyen előhaladt stadiumában megérkezvén, sokkal olcsóbban is árultathatnék mint jelenleg, midőn megérkezése után új kezelésre szorul. Amerikán kívül Ausztrália is kezd vásárolni tiszta rizst Birmaniából és az 1872. évben oda menesztett szállítmányok igen méltányos árakon keltek el.

Az általános piacviszonyok eddig kedvezők maradtak. Leszámítva egyes ideiglenes

*) Semmi sem szól annyira a birmán rizskereskedelem kilátásai s állandósága mellett, mint azon körülmény, hogy ott letelepedett európai házak utolsó években rizscséplők alapítására és azoknak a legjobb gépekkel való ellátására nagy tőkét alkalmaztak.

A mellékelt táblázatból látható, hogy míg 1867-ben Birmaniában csak három gőzcséplőgép vala, 1869. számuk emelkedett már 13-ra s 1872-ben 26-ra. Minthogy pedig egy elsőrangú rizscséplőgép körülbelül 30,000 font sterlingbe kerül, ebből lehet a rizskeresedeembe befektetett tőke nagyságáról fogalmat képezni.

S ez még nem mind, mert nem szabad elfelednünk, hogy Európában is vannak ilyen cséplőgépek felállítva a végett, hogy a birmán rizst megérkezése után elkészítsék.

Azon angol Birmaniában lévő rizscséplőgépek száma:

Év:	Arakan:	Pegu:	Tenasserim;	Összesen:
1867	—	2	1	3
1868	1	6	1	8
1869	1	11	1	13
1870	1	17	2	20
1871	1	17	3	21
1872	2	18	6	26

áremeléseket, mint az 1864--65, 1867. és 1873--74. időszakokban, az árak nem igen változnak. És nincs is észszerű ok azon föltevésre, hogy jövőben fel fognak szállani. A termések, ha hasonló dolgokban szabad a mult tapasztalataira alapított véleményt kockáztatni, — jövőben is kevésbé vagy jobban fognak sikerülni s a mi a rizstermelést illeti, az évről évre terjedelemben gyarapodik. A fokozott termelés kiegyenlíti tehát a növekedő keresletet s lehetetlenné teendi az áremelést. Minden idény kezdetén iparkodnak az eladók a rizs árát emelni, de a cséplőgépek tulajdonosai, kik egyszersmind a fő-exportczégek, együttesen járnak el és magánértekezletekben hozott határozatok alapján tartózkodnak a vásárlástól mindaddig, míg nagy mennyiségek megérkezése következtében az elfogadhatás fokáig alászállnak. Utolsó években egy cwt. cargo rice (nga-tsaing) franco bordo, Rangun, fizettetett következőképen:

1868	4	sh.	9	d.
1869	5	»		
1870	5	»	6	»
1871	5	»	8	»
1872	5	»	6	»

1873. február hó 1-jén a különféle fajták, per cwt. cargo rice franco bordo, fizettek:

Rangun (nga-tsaing)	5	sh.	7	d.
Bassein	5	»	2	»
Mulmein	5	»	4 $\frac{1}{2}$	»
Akyab Necranzie	4	»	7 $\frac{1}{2}$	»
» Laarong	4	»	1 $\frac{1}{2}$	»

Rangunbnn akkor nagy árleszállítási hajlam volt, de ugyanazon és a következő hónapban történt jelentékeny megrendelések folytán Európából, nem birt keresztülhatolni. Az idény előhaladásával a paddy mindinkább gyérült az árak pedig emelkedni kezdtek, és a nyári hónapok alatt átlag 70 rupiánál tartották magokat per 100 basket, a mi egyenlő 6 s. 3 d. per cwt. cargo rice franco bordo. Az év utolsó hónapjaiban Londonban s még inkább a helyi piacon roppant árfelszökést okozott a bengaliai rosztérés híre. Londonban akkor november 26-án Rangunban lévő rizskészletek jegyzettek 10 s. 6 d.—11 s.; az utban lévő (flottant) 10 s, 10 $\frac{1}{2}$ d.—11 s. 6 d.; basseini rizs készletben 10 s. 6 d.—10 s, 9 d.; útközben lévő 10 s. 9. d.—11 s. 3 d. A következő napokban az árak még egy shillinggel emelkedtek, de azután ismét leestek 10—11 sh.

A mi a helyi piacot illeti, ott azon pillanattól fogva, a mint annak hírért vették, hogy az alkirálynak határozata Birmaniában a kormány részére rizst vásároltatni, tulzott nyereszkedés kezdődött a bazarokban. A tiszta (simított) rizsnek, mely különösen alkalmas bengaliai kivitelre, ára kevés nap alatt 50% felszökött. A helyi kormány kijelentésének következtében, hogy a Bengalia számára keresett mennyiség legfőlebb 50.000 tonnáig terjed, az árak rögtön leszállottak s már deczember 5-én csak 40% magasabbak valának, mint rendes viszonyok között, azaz, 190—215 rup. per % basket, minőség szerint.

A nga-kiouk paddynak ára ugyanazon hónap első napjaiban 110 rupiára szállott fel. Innen kezdve azonban alászállott s deczember 5-én már csak 80 rup. tett per % bas-

ket vagy 6 s. 6 $\frac{1}{4}$ d. per cwt cargo rice franco bordo. Nincs benne kétség, hogy az 1874-ki árak magasak lesznek az előbbi évekhez képest; kilátás van azonban középszerű termésre, azonkívül Chinának nincsen szüksége az idén rizsre s az európai vevők jelen viszonyok között meglehetősen hidegen viselik magokat. Mindez üdvös nyomást fog gyakorolni az áremelkedésre; minthogy pedig februáriustól kezdve nagy mennyiségek az új terméskből jönnek eladásra, Europa minden valószínűséggel megrendeléseit méltányos áron fogja tehetni. A helyi kormány két rangunú elsőrangú házra bizta a Bengalia részére szükséges rizsnek: összevásárlását. Beszélnek 40,000 tonnáról s nem többről, melyeket májusban kell szállítani. A legmagasabb ár, melyen e házak vásárolhatni föl vannak hatalmazva, 70 rupia per % basket paddy, s nekik mint olyanoknak, kik Európába szoktak szállítani, van okuk, hogy az árakat lenyomva tartsák.

Birman rizsszállítmánynak megrendelése nem igényel nagy óvatosságot, minthogy az áru a helyi kereskedő háztól franco bordo vétetik. Ennek kötelessége azután fizetni a vámot, a helyi költségeket, megszerezni a gunnyzsákokat és a szelelőket. Legtöbb esetben ugyanaz gondoskodik a hajóról is az árunak átszállítására Európába. Ha valaki azonban akar, küldhet hajót a kedvező időnyben Rangunba s ott megbízhat egy házat annak megterhelésével. Ez esetben jobb egy szélső határt szabni, a meddig a rizs vásárlásának ára terjedhet s ha az alku nem jönne létre, a hajót másoknak rendelkezésére bocsátani. Minthogy a rizs minősége egyik évről a másikra nagyon változik, és a szállító és megrendelő között felmerülhető félreértések kikerülése végett a vásárlások postán küldött minták szerint történnék. A cargo rice vásárlása végett legjobb a ranguni piaczhöz fordulni, az asztali rizsért különbség nélkül Rangunba vagy Mulmeinba. *)

Föltéve hogy a paddy 65 rupiába kerül, egy cwt. cargo rice franco bordo fog kerülni körülbelöl 6 s. vagy	3 frt — kr.
hozzávéve a szállítási díjat Triestbe vitorlás hajóval a jó-remény-foka körül à 3.10 font st. per tonna	1 » 85 »
	egy cwt. cargo rice Triestben 4 frt 85 kr. jön.

Ugyanazon számítás szerint egy cwt. tisztított rizsért franco bordo 8 s. 11 d. vagyis 4 frt 45 kr. jön. Hozzávéve a szállítási díjat gőzhajóval via Suez 4.10 font st. per tonna vagyis 2 frt 25 kr. per cwt., egy cwt. tisztított rizs Triestben kerül 6 frt 70 krba.

A következő táblázatok mutatják a cargo rice franco bordo viszonylagos árát per cwt. a különböző paddy-árak a helyi piacon és a rupia árfolyama szerint.

*) A német Melosch és Hollmann kereskedőháznak mulmeini szép rizscséplőgyára 1873. új gépekkel lön ellátva Németországból. Naponkint 50 tonna rizst meg lehet benne tisztítani.

AKYAB.

A cargo rice ára per cwt. franco bordo.

Árfolyam	2/ —			2/ — 1/2 d.			2/ — 1 d.			2/ — 1 1/2 d.			2/ — 2 d.		
	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10
rupia 35	4	2	7	4	3	8	4	4	8	4	5	9	4	6	9
" 36	4	3	7	4	4	8	4	5	9	4	4	8	4	8	1
" 37	4	4	8	4	5	9	4	7	—	4	4	7	4	9	2
" 38	4	5	8	4	7	—	4	8	1	4	4	9	4	10	3
" 39	4	6	9	4	8	—	4	9	2	4	4	10	4	11	5
" 40	4	7	9	4	9	1	4	10	3	4	4	11	5	5	6
" 41	4	9	—	4	10	2	4	11	4	5	5	6	5	1	7
" 42	4	10	—	4	11	3	5	—	5	5	1	7	5	2	9
" 43	4	11	1	5	—	3	5	1	6	5	2	8	5	4	—
" 44	5	—	1	5	1	4	5	2	6	5	3	9	5	5	2
" 45	5	1	2	5	2	5	5	3	7	5	5	—	5	6	3
" 46	5	2	2	5	3	5	5	4	8	5	6	1	5	7	4
" 47	5	3	3	5	4	6	5	5	9	5	7	2	5	8	6
" 48	5	4	3	5	5	7	5	7	—	5	8	4	5	9	7
" 49	5	5	4	5	6	7	5	8	1	5	9	5	5	10	8
" 50	5	6	4	5	7	8	5	9	2	5	10	6	6	0	0
" 51	5	7	5	5	8	9	5	10	3	5	11	7	6	1	1
" 52	5	8	5	5	10	—	5	11	4	6	—	8	6	2	2
" 53	5	9	6	5	11	—	6	—	5	6	6	9	6	3	4
" 54	5	10	6	6	—	1	6	1	6	6	6	1	6	4	5
" 55	5	—	7	6	1	2	6	2	7	6	3	2	6	5	7
" 56	6	—	7	6	2	2	6	3	8	6	4	3	6	6	8
" 57	6	1	8	6	3	3	6	4	8	6	6	4	6	7	9
" 58	6	2	8	6	4	4	6	5	9	6	7	5	6	9	1
" 59	6	3	9	6	5	4	6	6	—	6	8	6	6	10	2
" 60	6	4	9	6	6	6	6	7	1	6	9	7	6	11	3
" 61	6	5	9	6	7	6	6	8	2	6	10	8	7	—	5
" 62	6	7	—	6	8	7	6	10	3	6	11	9	7	1	6
" 63	6	8	—	6	9	7	6	11	4	7	1	1	7	2	7
" 64	6	9	1	6	10	8	7	—	5	7	2	2	7	3	9
" 65	6	10	1	6	11	9	7	1	6	7	3	3	7	5	—
" 66	6	11	2	7	1	—	7	2	7	7	4	4	7	6	1
" 67	7	—	2	7	2	—	7	3	8	7	5	5	7	7	3
" 68	7	1	3	7	3	1	7	4	9	7	6	6	7	8	4
" 69	7	2	3	7	4	1	7	5	9	7	7	7	7	9	6
" 70	7	3	4	7	5	2	7	7	—	7	8	9	7	10	7

A számítás alapja.

4148 basket kirakva, kicsépelve s rostálva az alkusz- díjjal együtt	rup. 45 p. %	rup. 1866·9·9
Kiviteli vámilleték 3 an p. maund (=82 ¹ / ₈ font).	" 2511·6	
593 gunny-zsák à rs. 38%	" 2255·6	
Felrakási költség rp. 12 p. % zsák	" 71·2·9	
Tűz elleni biztosítás ¹ / ₄ %	" 410·9—	
Pósta stb.	" 5.—	" 561·14·6

Rp. 242·88·3

Bizományi illeték 5% 121·6·9

Szállítva 4148 basket à 27 f. = 50 tonna franco bordo
à 2 s. 2.d vagy per cwt. franco bordo 5 sh. 6³/₁₀ d.

f. st. 276·4·10

RANGUN.
Cargo rice ára per cwt. franco bordo.

Árfolyam	2/ —			2/ — 1/2 d.			2/ — 1 d.			2/ — 1 1/2 d.			2/ — 2 d.		
	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10
rupia 80	4	1	—	4	2	—	4	3	—	4	4	1	4	5	1
" 82	4	1	8	4	2	9	4	3	9	4	4	9	4	6	—
" 84	4	2	7	4	3	7	4	4	8	4	5	8	4	6	7
" 86	4	3	5	4	4	6	4	5	6	4	6	7	4	7	8
" 88	4	4	3	4	5	4	4	6	5	4	7	6	4	8	7
" 90	4	5	2	4	6	3	4	4	4	4	8	5	4	9	6
" 92	4	6	—	4	7	1	4	4	7	4	9	4	4	10	5
" 94	4	6	8	4	8	—	4	9	1	4	10	2	4	11	4
" 96	4	7	6	4	8	8	4	10	—	4	11	1	5	—	3
" 98	4	8	5	4	9	7	4	10	8	4	—	—	5	3	2
" 100	4	9	3	4	10	5	4	11	7	5	—	9	5	2	1
" 102	4	10	1	4	11	4	5	—	6	5	1	8	5	3	—
" 104	4	11	—	5	—	—	2	2	4	5	2	7	5	3	9
" 106	4	11	8	5	1	1	5	2	3	5	3	5	5	4	8
" 108	5	—	6	5	1	9	5	3	2	5	4	4	5	5	7
" 110	5	1	5	5	2	8	5	4	—	5	5	3	5	6	6
" 112	5	2	3	5	3	6	5	4	9	5	6	2	5	7	5
" 114	5	3	1	5	4	5	5	5	8	5	7	1	5	8	4
" 116	5	4	4	5	5	3	5	6	6	5	8	5	5	9	3
" 118	5	4	—	5	6	1	5	7	5	5	8	—	5	10	2
" 120	5	5	6	5	7	—	5	8	4	5	9	7	5	11	1
" 122	5	6	5	5	7	8	5	9	2	10	6	6	6	—	—
" 124	5	7	3	5	8	6	5	10	1	11	5	6	6	—	9
" 126	5	8	1	5	9	5	5	11	—	—	6	4	6	1	8
" 128	5	9	—	5	10	4	5	11	8	6	1	3	6	7	7
" 130	5	9	8	5	11	2	6	—	7	6	2	2	6	6	6
" 132	5	10	6	6	—	1	6	1	6	6	3	—	6	4	5
" 134	5	11	5	6	—	9	6	2	4	6	3	9	6	5	4
" 136	6	—	3	6	6	8	6	3	3	6	4	8	6	6	3
" 138	6	1	1	6	2	6	6	4	2	6	5	7	6	7	2
" 140	6	2	—	6	3	5	6	5	—	6	6	6	6	8	1
" 142	6	2	8	6	4	3	6	5	9	6	7	5	6	9	—
" 144	6	3	6	6	5	2	6	6	8	6	8	3	6	9	9
" 146	6	4	4	6	6	—	6	6	6	9	9	2	6	10	8
" 148	6	5	3	6	6	9	6	7	8	6	10	1	6	11	7
" 150	6	6	1	6	7	7	6	9	4	6	11	—	7	—	6
" 152	6	6	9	6	8	6	6	10	2	6	11	9	7	1	5
" 154	6	7	8	6	9	4	6	11	1	7	—	8	7	2	4
" 156	6	8	6	6	10	3	7	—	—	7	1	6	7	3	3
" 158	6	9	4	6	11	1	7	—	8	7	2	5	7	4	2
" 160	6	10	3	7	—	—	7	1	7	7	3	4	7	5	1
" 162	6	11	1	7	—	8	7	2	6	7	4	3	7	6	—
" 164	6	11	9	7	1	7	7	3	4	7	5	2	7	6	9
" 166	7	—	8	7	2	5	7	4	3	7	6	1	7	7	8
" 168	7	1	6	7	3	4	7	5	2	7	7	—	7	8	7
" 170	7	2	4	7	4	2	7	6	—	7	7	8	7	9	6
" 172	7	3	3	7	5	1	7	7	9	7	8	7	7	10	5
" 174	7	4	1	7	5	9	7	7	8	7	9	6	7	11	4
" 176	7	4	9	7	6	8	7	8	6	7	10	5	8	—	3
" 178	7	5	8	7	7	6	7	9	5	7	11	4	8	1	2
" 180	7	6	6	7	8	5	7	10	4	8	—	3	8	2	1
" 182	7	7	4	7	9	3	7	11	2	8	1	1	8	3	—
" 184	7	8	3	7	10	2	8	—	1	8	2	—	8	3	9
" 186	7	9	1	7	11	—	8	—	1	8	2	9	8	4	8
" 188	7	9	9	7	11	9	8	1	—	8	3	8	8	5	8
" 190	7	10	8	8	—	7	8	2	7	8	4	7	8	6	7
" 192	7	11	6	8	1	6	8	3	6	8	5	6	8	7	8
" 194	8	—	4	8	2	4	8	4	4	8	6	4	8	8	5
" 196	8	1	2	8	3	3	8	5	3	8	7	3	8	9	4
" 198	8	2	1	8	4	1	8	6	2	8	8	2	8	10	3
" 200	8	2	9	8	5	—	8	7	—	8	9	1	8	11	2

A számítás alapja.

1647 basket, kirakva, kicsépelve s rostálva az alkusz-illetéssel a 112 ^o / _o	rup. 1844·10·3
Kiviteli vámilleték : 3 an. p. maund (=82 ¹ / ₂ font) .	rup. 255·11·6
659 gunny-zsák a 2 ¹ / ₂ basket a 39 ^o / _o	„ 257·—·—
Különféle kiadások a 16 ^o / _o	„ 105·7·—
Tűz elleni biztosítás ¹ / ₄ ^o / _o	„ 4·9·9
Posta stb.	„ 5·—·— „ 627·12·3
	rup. 2472·6·6
	Bizományi illeték 5 ^o / _o 123·9·6

Szállítva 1647 basket a 68 font = 50 tonna franco bordo 2 sh. 2 d.
 vagyis per cwt. franco bordo 5 sh. 7⁵/₁₀ d. fnt st. 281·4·8

BASSEIN.

Cargo rice ára per cwt. franco bordo.

Árfolyam	2/ —			2/ — 1/2 d.			2/ — 1 d.			2/ — 1 1/2 d.			2/ — 2 d.		
	s.	d.	^o / ₁₀	s.	d.	^o / ₁₀	s.	d.	^o / ₁₀	s.	d.	^o / ₁₀	s.	d.	^o / ₁₀
rupia 60	3	5	2	3	6	—	3	6	9	3	7	8	3	8	6
” 62	3	6	—	3	6	9	3	7	8	3	8	7	3	9	6
” 64	3	6	9	3	7	8	3	8	7	3	9	6	3	10	5
” 66	3	7	8	3	8	7	3	9	6	3	10	5	3	11	4
” 68	3	8	6	3	9	5	3	10	5	3	11	4	4	—	3
” 70	3	9	5	3	10	4	3	11	4	4	—	3	4	1	3
” 72	3	10	3	3	11	3	4	—	3	4	1	2	4	2	2
” 74	3	11	2	4	—	2	4	1	2	4	2	1	4	3	1
” 76	4	—	—	4	1	1	4	2	1	4	3	1	4	4	1
” 78	4	—	9	4	2	—	4	2	9	4	4	—	4	4	—
” 80	4	1	8	4	2	8	4	3	8	4	4	9	4	5	9
” 82	4	2	6	4	3	7	4	4	7	4	5	8	4	6	8
” 84	4	3	5	4	4	6	4	5	6	4	6	7	4	7	8
” 86	4	4	3	4	5	4	4	6	5	4	7	6	4	8	7
” 88	4	5	2	4	6	3	4	7	4	4	8	5	4	9	6
” 90	4	6	—	4	7	2	4	8	3	4	9	4	4	10	5
” 92	4	6	9	4	8	1	4	9	2	4	10	3	4	11	6
” 94	4	7	8	4	8	9	4	10	1	4	11	3	5	—	4
” 96	4	8	6	4	9	8	4	11	—	5	—	2	5	1	3
” 98	4	9	5	4	10	7	4	11	9	5	1	5	5	2	3
” 100	4	10	3	4	11	6	5	—	8	5	2	—	5	3	2
” 102	4	11	2	5	—	4	5	1	7	5	2	9	5	4	1
” 104	5	—	—	5	1	3	5	2	6	5	3	8	5	5	1
” 106	5	—	9	5	2	2	5	3	4	5	4	7	5	6	—
” 108	5	1	8	5	3	1	5	4	3	5	5	6	5	6	9
” 110	5	2	6	5	3	9	5	5	2	5	6	5	5	7	8
” 112	5	3	5	5	4	8	5	6	1	5	7	4	5	8	8
” 114	5	4	3	5	7	5	5	7	—	5	8	4	5	9	7
” 116	5	5	2	5	6	6	5	7	9	5	9	3	5	10	6
” 118	5	6	1	5	7	4	5	8	8	5	10	2	5	11	6
” 120	5	6	9	5	8	3	5	9	7	5	11	1	6	—	5
” 122	5	7	8	5	9	2	5	10	6	6	—	—	6	1	4
” 124	5	8	6	5	10	1	5	11	5	6	—	9	6	2	4
” 126	5	9	5	5	10	9	6	—	4	6	1	8	6	3	3
” 128	5	10	3	5	11	8	6	1	3	6	2	7	6	4	2
” 130	5	11	2	6	—	7	6	2	—	6	3	6	6	5	1

Árfolyam	2/ -			2/ - 1/2 d.			2/ - 1 d.			2/ - 1 1/2 d.			2/ - 2 d.		
	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10	s.	d.	o/10
rupia 132	6	—	1	6	1	6	6	3	1	6	4	6	6	6	1
" 134	6	—	9	6	2	4	6	4	—	6	5	5	6	7	—
" 136	6	1	8	6	3	3	6	4	8	6	6	4	6	7	9
" 138	6	2	6	6	4	2	6	5	7	6	7	3	6	8	9
" 140	6	3	5	6	5	1	6	6	6	6	8	2	6	9	8
" 142	6	4	3	6	5	9	6	7	5	6	9	1	6	10	7
" 144	6	5	2	6	6	8	6	8	4	6	10	—	6	11	6
" 146	6	6	1	6	7	7	6	9	3	6	10	9	7	—	6
" 148	6	6	9	6	8	6	6	10	2	6	11	8	7	1	5
" 150	6	7	8	6	9	4	6	11	1	7	—	8	7	2	4
" 152	6	8	6	6	10	3	7	—	—	7	1	7	7	3	4
" 154	6	9	5	6	11	2	7	—	9	7	2	6	7	4	3
" 156	6	10	3	7	—	1	7	1	8	7	3	5	7	5	2
" 158	6	11	2	7	—	9	7	2	7	7	4	4	7	6	1
" 160	7	—	1	7	1	8	7	3	6	7	5	3	7	7	1
" 162	7	—	9	7	2	7	7	4	5	7	6	2	7	7	—
" 164	7	1	8	7	3	6	7	5	4	7	7	1	7	8	9
" 166	7	2	6	7	4	4	7	6	2	7	8	—	7	9	9
" 168	7	3	5	7	5	3	7	7	1	7	9	—	7	10	8
" 170	7	4	3	7	6	2	7	8	—	7	9	9	7	11	7
" 172	7	5	2	7	7	1	7	8	9	7	10	8	8	—	6
" 174	7	6	1	7	7	9	7	9	8	7	11	7	8	1	6
" 176	7	6	9	7	8	8	7	10	7	8	—	6	8	2	5
" 178	7	7	8	7	9	7	7	11	6	8	1	5	8	3	4
" 180	7	8	6	7	10	8	8	—	5	8	2	4	8	4	4

A számítás alapja:

1697 basket kirakva, kicsépelve, rostálva az alkuszdijjal à rup. 100% .	rs. 1697.—.—
Kiviteli vám 3 an. per maund (= 82 1/2 font.)	rup. 255·11· 6
697 gunny-zsák à 2 1/2 basket à rs. 40%	„ 271· 9· 6
Különféle költségek à rs. 12% zsák	„ 81· 7· 9
Tűz elleni biztosítás 1/4%	„ 4· 4.—
Posta sat.	„ 5.—.—
	618.—· 9
	rs. 2315.—· 9
Bizományi díj 5%	„ 115·12.—
	rs. 2430·12· 9

Szállítva 1697 basket à 66 font = 50 tonna franco bordo vagy per cwt.

franco bordo 5 s. 3 2/10 d. font st. 263· 6· 3

MULMEIN.
Cargo rice dra per ctw. franco bordo.

Arfoiyam	à 11 d.		à 1 1/4 d.		à 1 1/2 d.		à 1 3/4 d.		à 2/ —		à 2 1/4 d.		à 2 1/2 d.		à 2 3/4 d.		à 2/1 d.		à 2/ 1 1/4 d.		à 2/ 1 1/2 d.		à 2/ 1 3/4 d.		à 2/2 d.					
	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10	s.	d. %/10		
100/.	4	8	7	4	3	9	4	9	4	10	5	4	11	4	11	7	5	0	3	5	0	9	5	1	6	5	2	4	2	
102/8	4	9	8	4	10	5	4	11	1	4	11	8	5	5	0	4	5	1	1	5	1	7	5	2	4	3	7	5	8	
105/.	4	10	9	4	11	5	5	0	1	5	0	8	5	1	4	5	2	1	1	5	2	7	5	3	4	5	4	5	8	
107/8	5	0	0	5	0	7	3	1	3	5	2	0	5	2	6	5	3	3	5	5	4	7	5	5	1	5	6	5	2	
110/.	5	1	2	5	1	8	5	2	5	5	3	1	5	3	9	5	4	5	5	5	6	6	5	5	7	4	5	5	5	
112/8	5	2	2	5	2	9	5	3	5	5	4	2	5	4	9	5	5	6	5	5	7	3	5	7	7	5	8	4	6	
115/.	5	3	4	5	4	1	5	4	7	5	5	4	5	6	2	2	5	6	9	5	5	0	3	5	9	0	5	11	0	
117/8	5	4	4	5	5	1	5	5	7	5	6	4	5	7	1	5	7	8	5	8	5	5	10	0	5	10	8	5	11	
120/.	5	5	6	5	6	3	5	7	0	5	7	7	5	8	4	5	9	1	5	9	9	5	10	6	5	0	1	6	0	
122/8	5	6	7	5	7	5	5	8	2	5	8	9	5	9	6	5	11	4	5	11	1	5	11	9	6	0	4	6	2	
125/.	5	7	8	5	8	5	5	9	2	5	10	0	5	10	7	5	11	4	6	0	2	6	0	6	6	2	6	3	3	6
127/8	5	8	9	5	9	6	5	10	3	5	11	2	5	11	9	6	0	7	6	1	4	6	1	8	6	3	0	6	3	8
130/.	5	9	9	5	10	7	5	11	4	6	0	2	6	1	0	6	1	7	6	2	4	6	2	4	6	4	8	5	5	5
132/8	5	10	9	5	11	8	6	0	5	6	1	3	6	2	5	6	2	9	6	3	4	6	2	1	6	6	1	6	6	6
135/.	6	0	1	6	0	9	6	1	7	6	2	5	6	3	3	6	4	0	6	4	9	6	5	3	6	7	3	6	8	5
137/8	6	1	2	6	1	9	6	2	7	6	2	5	6	4	0	6	4	9	6	5	3	8	3	6	6	7	3	6	9	0
140/.	6	2	2	6	3	0	6	3	8	6	4	7	6	5	4	6	5	1	6	6	0	6	6	7	4	6	10	2	6	11

A számítás alapja.

150 zsák mindegyik $3\frac{1}{2}$ basket = 500 basket rup. 110 %	rup. 550.—
Alkuzdíj 1 %	rup. 5. 8.—
150 zsák à rup. 36 %	» 54.—
Kiviteli vám per maund 384	» 72.—
Hordárok, mérleg, töltés, felrakás 8 %	» 12.—
Szállítás csolnakon 6 %	» 9.—
Raktárpénz, jegyzés 3 %	» 4. 8.—
Szelőztetők I	» 3.—
	rup. 160.—
	rs. 710.—
Bizományi díj	» 35. 8.—
	rs. 745. 8.—

Szállítva 500 basket à 63 font = 31,500 font 2 s. árában vagy per cwt.

franco bordo 5 s. $3\frac{2}{3}$ d. font st. 74.11.—

T e a k - f a .

Ezen árucikk forgalmában nagy hullámzások jönnek elő, s a kereskedésnek ezen ága az utóbbi években nagyon csökkent a mint azt következő számok mutatják.

Kivitel.

1865—66 év	144,000	tonna
1867—68 »	82,000	»
1868—69 »	100,000	»
1869—70 »	93,000	»
1870—71 »	81,000	»
1871—72 »	88,000	»

A bevétel az erdőségekből ugyanazon időben pedig vala:

Év:	Angol,	sziami és birmán erdőkből:	Összesen:
	T o n n a :		
1866—67	31549	55867	87,416
1867—68	33104	73703	106,807
1868—69	52258	62509	114,767
1869—70	39843	44184	84,027
1870—71	57086	65482	122,568
1871—72	57000	93534	150,534

A termelés gyarapodásának s a kivitel apadásának megmagyarázására szükséges mindenek előtt megjegyezni, hogy az utóbbi években vágott teak-fának minősége nagy részben oly silány, hogy külföldi vevőket nem igen lehetett találni. Ehhez járult az is, hogy a helyi szükséglet szaporodott a kereslet pedig India részéről annyira apadt, hogy a kivitel oda 70272 tonnáról 1868—70, 42340 tonnára csökkent 1871—72.

India nagy teak-famennyiséget használt fel vasuti építkezésekre s névszerint talpfára. A kivitel nagyobbára Bombay felé irányult; miután azonban ott a vasutak befejeztettek, természetesen megszűnt a teak-fa szükséglete is. A csökkenésnek főoka pedig keresendő a folytonos zavarokban Zimmé határán s a tartomány belsejében, mi által, a teak-fa kereskedés bizonytalanná lön.

1870—71 és 1871—72 években Rangun- s Mulmeinből különböző irányban kivitt teak-fának mennyisége tonnákban s annak értéke rupiázrezekben következő vala:

Kivitel Rangunból:

Tartományok melyekbe a kivitel irányult:	1870—71		1871—72	
	mennyiség,	érték:	mennyiség,	érték:
Angolország	8,979	580,6	11,030	693,5
Többi Európa	—	—	27	1,5
Singapore és Penang	240	15,2	320	19,2
Más külföldi kikötők	315	18,9	3,430	214,9
India	16,698	920,4	15,040	878,1
	<u>26,465</u>	<u>1,551,2</u>	<u>30,287</u>	<u>1,834,1</u>

Kivitel Mulmeinből:

Országok, melyekbe a kivitel irányult:	1870—71		1871—72	
	mennyiség,	érték:	mennyiség,	érték:
Angolország	18,813	1322,2	24,357	1770,4
Többi Európa	2,225	161,6	35	2,5
Singapore és Penang	18	0,8	291	15,0
Más külföldi kikötők	2,243	109,8	3,050	205,6
India	30,229	1654,2	27,248	1561,4
	<u>53,904</u>	<u>3267,5</u>	<u>57,000</u>	<u>3665,5</u>

Míg tehát az Indiába szánt kivitel apadt, addig az Angolországba való gyarapodott. Az elsőrendű teak-fának ára Rangunban s Mulmeinben volt átlag:

1868—69	70	rupia tonnája.
1869—70	72	»
1870—71	65	»
1871—72	65	»

A legnagyobb és legkisebb ár, mit 1870—71 első rendű teakfáért fizettek, volt 70 és 64 rupia, 1871—72-ben 85 és 65 rup. Mulmeinben az árak általában magasabbak mint Rangunban, de a fának minősége is aránylag jobb.

A teakfa 40—50 köbláb térfogatu négyszögletes darabokban (squares logs) vitetik ki Európába. Ez alak előállítására egészben 7 gőzfűrész létezik, 5 Mulmein- és 2 Rangunban. India kisebb térfogatú darabokat is vásárol s egy idő óta Indiába és Európába is deszka-alakban kezdik szállítani a teakfát. Ez által reménylik újra föléleszteni a kereskedésnek ez ágat; azon darabok, melyek nem érdemesek arra, hogy egészben vitessenek ki, deszka alakjában könnyen találhatnak vevőt.

Habár Rangun ezen cikkben, valamint a többiekben is, kivitelét évről évre a többi kikötők, főképen pedig Mulmein hátrányára növeli, annak daczára ez utóbbi mindeddig

a teakfának főpiacza. A kereskedelemben a teakfának többféle nemét szokás megkülönböztetni azon helyek szerint, honnan ered. Rangunban piacra kerülnek ezekből: *Tharawaddy teak*, finom rosttal, egyenes növéssel, Európába való kivitelre alkalmas fajta, *Sittang teak*, (*Tongoo* és *Nyngian teak*) sötétfajú igen jó fajta. Mulmeinben: *Mhinelonghee teak* finom rosttal, szép színű de igen likacsos; *Thoungéen teak* a legerősebb, tartós s azért hajóépítésre legalkalmasabb fajta. Egyedüli hibája a sok csomó, néha térfogatának 25%. A *Karenne teak*-ből két válfajt különböztetnek meg. 1. A *Salween* keleti partján termőt, melyet *Meezoleenteak*-nek neveznek; igen jó faj; tapasztalás azt bizonyítja, hogy 1000 logja közül csak 32 likacsos. 2. A tulsó parton termő fát, mely majdnem mindég silány.

Mulmeinben szokás a teakfát franco bordo vásárolni. A vásárlási árukba nemcsak a szállítási, vámilletéki, hanem még a bizományi díjak is beleértetnek.

Mult években átlag 65—70 rupiával fizették, 1872—73. 72½—75 rupiával 50 köblábnyi tonnáját franco bordo.

Itt közlöm egy helyiháznak szállítmányról szóló koholt számláját:

Vásárolva N. N. megrendelése folytán, teakfa négyszögletes darabokban, átlagos hosszúsága 27', átlagos térfogata 40—42 köbláb.

1000 darab 800 tonna súlyában, tonnája 75 rupia, összesen 60,000 rupia franco bordo.

Mulmein stb.

A teakfán kívül a szomszéd Indiába még más súlyos fanemek vitetnek ki, de csak kis mennyiségben. 1873-ban Birmaniából két szállítmány könnyű fa, melyet birmanul *Thit Khar* vagy *Thit Kadoel* (lat. *cedrela toona*) neveznek, ment Bremába. E két szállítmány csak próbául történt; a fa szivardobozokra használtatott fel.

G y a p o t.

A birmán gyapot tudvalevőleg hosszú rostú s igen fehér s azért is valamivel többre becsültetik, mint a bengali. Az európai piacokon megkülönböztetnek egyszerűen *low, middle, good and fair*; a helyi piacon sincsenek jól megkülönböztetett nemei, minthogy a minőség évről évre változik s a bevétel nem történik rendszeren évenként minden kerületből. A kivitelnek ⅔-e Európába megy, hol a birmán gyapotot *Low-Islan*d fajtaival szokták keverni finom musselinek s más hasonló könnyű kelmék gyártására. A többi Indiába és Chinába megy.

Az 1871—72-ki kivitel feltűnően gyarapodott az előbbi évekhez képest és még az amerikai háboru idejének kivitelét is felülmulta. Az 1873-ki kivitel már nem olyan nagy, a mint az utolsó öt évben kivitt mennyiségek kimutatásából kitűnik:

	Első 11 hónap 1873	1872	1871	1870	1869
	c s o m a g:				
Európába	14,532	40,005	30,515	11,302	17,399
Indiába és Singapore	7,128	12,895	4,260	6,989	1,542
Összesen:	21,660	52,900	34,775	18,291	18,937

Egy csomag közönségesen 300 fontot nyom.

A gyapotot vásárolják a benszülöttektől per % viss; az eladások külföldre fontszámra franco bordo történnék.

Az árak változnak egyrészt az árucikk minősége, másrészt az európai kereslet szerint. Általában mondhatni, hogy utolsó években nagyon estek. Mig például 1869. 100 viss-nek ára változott 25 és 29 rupia között, 1870-ben 23 rupián túl nem emelkedett, sőt végre 18, 8 rupiára szállott alá. Ezen gyors árleszállításnak közvetlen következménye lön tetemesen csekélyebb termelés a két következő évben, minek ismét ellenhatása lön az árak emelkedése. A legmagasabb ár 1871-ben tett 24 rupiát, 1872-ben 26/4 rup., a legcsekélyebb 19 és 23 rup. per 100 viss. 1873-ban, minthogy nagy mennyiségek jöttek a piacra, az árak leszállottak kezdetben 23 s az év végével 20 rupiára per 100 viss. Deczemberben a silányabb minőség 17, a középső 19/8 s jobb 20/8 rupiával jegyeztetett per 100 viss.

A jó minőségű catechù egyforma szemű, sötét vörös színű, nem igen száraz de nem is igen puha anyagból áll, melyben nem szabad levél-, föld- vagy más vegetabilis állomány-maradékoknak lenniök. A chinaiak szokták ez árucikket a termelőktől összevásárolni s ők hozzák azt a piacra. Ugyanazok utóbbi időkben azon szokást is hozták be, hogy a catechù már a termelési helyen 1 cwt. ládába csomagoltatik, a mi a vevőre nézve azon oknál fogva hátrányos, minthogy az áru minőségéről meg nem győződhetik. A helyi eladás per 100 viss történik. Európával való kereskedelemben pedig a szerződés 1 cwt. ládákra netto franco bordo köttetik. A megrendelőnek kívánsága szerint a szállítóház vásárolja s felrakja az árút a nem szerződött kiadások részletes kimutatását mellékelve, a mint az következő koholt számlából látható.

Számla 300 láda catechù vásárlásáról, N. N. urak megrendelésére és számlájára, szállitva hajón.

Elefánt, Pegu. F.						
300 láda catechu à 1 cwt. = 9205 $\frac{47}{100}$ viss 25 rup. per 100 viss rup.				2301	5	10
<i>Költségek.</i>						
300 láda 80 rup. per 100	240	—	—			
75 gyékény 20 rup. per 100	15	—	—			
Atvétel, mérlegpénz, csomagolás, sietség, jegyzés, bárka, hordárok, felrakás	75	—	—			
Raktárpénz	75	—	—			
Sürgönyök, postabélyeg s különféle kiadások $\frac{1}{2}\%$ 2301 rupia után	11	8	—			
Tűz elleni biztosítás $\frac{1}{4}\%$ 2301 r. után	5	12	—	422	4	—
				2723	9	10
Bizomány 5 %				136	3	2
Vagy 2 shilling árfolyamban				2859	13	—
cwt. értéke franco bordo 17 sh. $\frac{8}{10}$ d. font st. .				285	19	$7\frac{1}{2}$

Száraz bőrökkel, szarvasmarha és bivaly-szarvakkal való kereskedés Európával s Singapooreval jelentékeny. A kivitel eddig évi 200 ezer szarvasmarha, 10 ezer bivalybőrre és 65 ezer szarura emelkedett. 1873. február 1-én 100 viss első minőségű száraz marhabőrt 84 rupiával fizettek, vagyis fontját 6 denárral franco bordo, a bivalybőrt 49 rup., azaz fontját $3\frac{5}{8}$ d. franco bordo és a szarvak tonnáját 30/15 font sterlinggel. A

piacz egész éven át szilárdan tartotta magát. Deczemberig kivitetett 323,446 bőr, miből több mint $\frac{2}{3}$ Európába ment és deczemberben az ökörbőröket 93, a bivalybőröket pedig 51 rupiával jegyezték per viss. Ezen bőrök elhullott s nem levágott állatokból valók.

A sticklack eddig csak posta-gőzösökön szállítatik Madrasból és Kalkuttából. Az évi kivitel tesz valami 9—10 ezer cwt., valamivel kevesebb mint 2 lakh rupia értékében. A chinaiak ezen árúczikket az ország belsejében a bennszülöttektől vásárolják és Rangunba hozzák azután piacra. Erős versenyzés egy pár év alatt megkettőzteté annak árát; 1870—1873-ig ugyanis 40 rupiáról 85—90 rupiára emelkedett az per 100 viss. Az árúczikknek jósága könnyen megismerhető a tartalmazott fa nagyobb vagy kisebb mennyisége szerint és a lacknak nagyobb vagy kisebb átlátszóságából. A kereskedésben ennek alapján három nemet különböztetnek meg, és a legjobb és legsilányabb közötti árkülönbség tesz körülbelül 10%-et. Egy ranguni ház szándékozik ott gyárat emelni sellak készítésére a sticklackból.

A köolaj olyan termény, mely igen kezdetleges kezelési módja következtében nem nagy mennyiségben vitetik ki. A források a birmai király területén vannak Yaynangyoung nevezett helyen, nem nagy távolságban az angol határtól Irawaddy folyónak közvetlen szomszédságában. A kereskedésnek ezen ága a birmai király monopoliuma, ki a helyi kormányzónak engedi át a privilegiumot. Ez pedig tudja ezen engedményből a lehetőleg legnagyobb hasznot kizsákmányolni. Ez ugyanis a köolajat angol alattvalóknak engedi át eladás végett azon kikötéssel, hogy azt eladás előtt egy meghatározott helyre szállítsák. Azután saját ügynökei által a birodalom különböző részeiben igen magas árakon elárúsíttatja. Így azután érthető azon különös tény, hogy a petroleum Rangunban 50% tel kevesebbé kerül, mint a forrásokhoz közvetlenül legközelebb helyeken. Rangunban most 10—11 rupiával fizetik azt per 100 viss. Az utolsó hét év alatt bevitt mennyiségek átlag 150,000 maund-ot tettek.

1871—72-ig a kivitel Rangunból a tengeren csekélységre szorítkozott; nevezett évben azonban nagyon emelkedett, a mint azt következő kimutatás bizonyítja:

	K i v i t e l.	
Év:	Indiába:	Külföldre:
1870—71	6,771 maund	7,632 maund,
1871—72	31,194 »	13,785 »

Az európai kivitel is eddig igen korlátozott. Azt mondják, hogy azon ranguni kereskedő-ház, mely a yaynangyoungi kormányzó monopoliumát kezeli, s eddig majdnem kizárólag minden petroleumot külföldre szállít, minőségét javítani iparkodik, hogy azt azután nagy mérvekben Európába szállíthassa.

Ékkövek, mint rubinok, saphirok, smaragdok, topaszok stb., melyek a birmán királynak capelani bányáiból*) valók, évenként 2—3 lakh rupia értékében vitetnek ki Rangunból Kalkuttába, ón Merguiből Indiába 40—60,000 rup. értékében, jade-kő, más-kép nemes serpentin, Rangunból 3—5 lakh rupia értékében. Ezen ékkövet**) nagyrabe-

*) E bányák 70 mértföldnyire fekszenek északra Ava fővárostól úgynevezett capelani hegyekben. Az ottani égalj oly veszedelmes, hogy azon kevés európaiból, kiknek odáig hatolni megengedtetett, egy sem tért vissza.

**) Ezen ásvány kova- s magnesiából áll; némely fajai jelentékeny mennyiségű meszet, mások alumíniumot tartalmaznak. A leggazdagabb bányák Mogoung kerületben fekszenek Felső-Avában. Az előtt sok jade-kő vitetett ki szárazföldön China felé, s habár a yunnani forradalom következtében ezen

csülik a chinaiak, kik abból ékszereket készítenek és épen oda megy az egész kivitel. Utóbbi időben Európába is kezdték a jade-követ importálni, hanem csak nagyon korlátozott mennyiségben. Ára minősége szerint nagyon változik; átlag tehető 100—1000 rupiára per 100 viss.

Elefántcsontból kivitetik 150—200 maund, 40—60,000 rupia értékében, postagözösökön nagyobbbrészt Kalkuttába és Singapooreba. Ára változott utolsó években minősége s a fogak nagysága szerint 9—13/8 rupia között per viss.

Szükségtelennek tartom más kiviteli czikkek, minők a gummi elasticum (India rubber), dammar, sárga és piros mireny, vagy azon madárnak, melyet az angolok kingfisher-nek neveznek, stb. leírásába bocsátkozni. Ezek ugyanis különös érdekléssel nem bírnak, minthogy kivitelök csekély s inkább ázsiai kikötőkbe, mint Európa felé irányul.

Miután Birmaniának kereskedelme a külfölddel szemle alá vétetett, természetesen fölmerül azon kérdés: miképen és mikor fog abban Osztrák-Magyarország Trieszt közvetítésével részt vehetni? Erre csak ezen egyszerű felelet adható: Ezen kereskedés csak akkor jöhet létre, ha gyárosaink s kereskedőink saját kezdeményezésből a birmán helyi házaknak saját terményeiket és készítményeiket fogják kínálni, mert Birmaniának bizony, valamint valamennyi többi angol gyarmatoknak nincsen arra szükségök, hogy terményeiknek piacot keressenek. Birmania soha sem fog kezdeményezni közvetlen egyenes kereskedést Osztrák-Magyarországgal. Azon megszámlálhatlan kötelékek, melyek azt az anyaországhoz fűzik, ez utóbbinak Birmania kereskedelmének fejlesztésére fordított gondjai elkényesztetett gyermeket csináltak belőle, melynek barátságát csak szépen csínján lehet megszerezni. Versenyezhetünk-e pedig mi egy oly kereskedelmi óriással, mint Angolország? Az iparos Németország kivételével, melynek fiai már most tekintélyes házaknak képviselői Birmaniában, kik egy idő óta egyenes német-birmán kereskedelmet kezdeményeztek, nincs európai ország, mely oly concurrentiát eddig megkisértett volna. De miért nem tehetnök azt sikerrel mi, kik földrajzilag kedvezőbb helyzetben vagyunk Birmaniához mint Angolország, mi, kik már eddig is, habár nem közvetlen és azért költséges úton szállítjuk oda iparunk egyes terményeit, úgy mint: morva gyapjuszöveteket, cseh üveget, gyertyát stb., s kik onnan ugyanazon úton vásárlunk rizst és más terményeket?

A csehországi üvegárúknak, míg Rangunba érkeznek, előbb Elbán lefelé hajón kell menniök, azután Bremából vagy Hamburgból gőzösön Liverpoolba kell viretniök, s innen megint más gőzösön Rangunba. A rizs, melyet például Laibachban fogyasztanak, vitorlás hajóval érkezik Birmaniából rendszeren egy angol kikötőbe; innen Bremába küldetik, s végre vasúton majdnem az egész szárazulaton átvonul. Mennyivel előnyösebb volna mindenkire nézve mindezen áruczikkek szállítása Trieszten át!

De két dolog teszi ezt, valamint minden összeköttetést Indiával, lehetetlenné: 1) osztrák-magyar gyárosok és indiai fogyasztók közötti közvetítők hiánya, 2) jó közlekedésnek hiánya a belfölddel, és a déli vaspálya magas árjegyzéke.

Az első hiány a trieszti kereskedőknek, a másik a kormányoknak rovására esik. Az előbbieknél szem előtt kellene tartaniök azt, hogy Trieszt hivatva van, hogy mainap indiai óceánban is kereskedést üzzön és ez irányban kellene törekedniök. Mert ha ők

kivitel csökkent, mégis Mulmeinban, Yunnanban, az ékszerek gyártása a jade-köből maig is tart. Különös, hogy ott inkább a világos zöldszínű válfaját keresik. China keleti kikötőiben jobban szeretik a tiszta fehéret.

késedelmeznek jobb helyzetök előnyeit kizsákmányolni, majd találkozni mások, kik a szóban lévő kereskedelmet magukhoz rántják.

A mi kereskedőinknek csak a bremai és hamburgi kereskedők példáját kellene utánozniok, kik fiaikat a gyarmatokba küldik a kereskedelemnek közvetlen tanulmányozása végett. Ezen ifjak, ha gazdag családból valók, ott maradnak legfőlegb egy pár esztendeig; ha azonban szegények, 10—15 évig, mely idő alatt közönségesen szerencsésjőket megalapítják. Ilyen módon utóbbi 15 év alatt egyedül Birmaniába több mint 100 német költözött ki Bremából és Hamburgból. Ezeknek fele már visszatért Európába tetemes vagyonnal, miután az általok alapított háznak vezetését ügynökökre bízák. A másik felének meg nagy kilátása van sikeres eredményre. Megjegyzendő, hogy ezeknek $\frac{9}{10}$ része vagyon nélkül és támasz nélkül hagyta el hazáját. Tisztelet, becsület oly embereknek, kik egyedül akaratszilárdság és becsületesség által ily rövid idő alatt inkább hazájuknak, mint önmaguknak hasznos állást tudnak kivívni.

E czélt nem annyira kereskedelmi expeditiók által, minők utóbbi időkben a mi kormányunk részéről lettek kiküldve, érhetni el, hanem a bremaiak és hamburgiak jó példájának követése által. A szóban lévő kereskedelemnek kizárólag a kereskedők tevékenysége és iparkodása által kell létesülnie; az expeditiók legfőlegb támogathatják, de nem alkothatják meg soha. 1857. és 1869-ben Osztrák-Magyarország által kiküldött expeditiók a kereskedelemnek csak gyöngé és mulékony lendületet adtak, melynek elmúltával a tétlenség még nagyobb lön az előbbinél. Többet érne ez irányban azon vasúti vonalok kiépítése, melyek Triesztnek könnyű és olcsó összeköttetését a belfölddel eszközölnék.

Ha ezen piacznak kereskedelme ily módon utat nyit magának távol tartományokba és a kormány a vasútnak, a kereskedelem és ipar ezen főtényezőinek, gyarapítását s terjesztését minden tőle kitelhető módon előmozdítani fogja: Trieszt számára is új jövedelmi forrás nyílik meg, s e piaczbékés versenyben kivívhatja magának azon állást, mely a világkereskedelemben földrajzi fekvésénél s kereskedőinek értelmisége s tevékenységénél fogva reá vár.

F ü g g e l é k.

Az európai ipar Birmaniába importált némely cikkeinek, valamint ama tartomány, a trieszti kereskedelmi iparkamara számára összegyűjtött terményeinek jegyzéke:

1. B e v i t e l.

a) Gy á r t m á n y o k. 8 minta különféle fonatból, 36 gyapot, 6 gyapjú és 10 selyem-szövetekből.

b) F é m e k. Fúró, borotva, fejsze, kés, lakat, ráspolyok, csavarok, szegek, rézdrót, kapák különféle nagyságban.

c) K ü l ö n f é l e c z i k k e k: Üveg fülbevalók (nadoungs), trapani és stassfurti só, angol papiros.

2. K i v i t e l.

Paddy, cargo rice, tiszta (simított) rizs, nga-tsaing, meedoung és kown-ngeng; négy faja a sticklacknak, két catch, két gyapot-faj; fekete és fehér teelmag; 38 neme bútor s műszer-fának.